

Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

Universitat Pompeu Fabra

Tesi Doctoral

REVOLUCIÓ I CONTRAREVOLUCIÓ A
CATALUNYA DURANT EL TRIENNI LIBERAL
(1820-1823)

Ramon Arnabat Mata

Director Dr. Josep Fontana i Lázaro

volum I

1999

II.3 ELS CAPS POLÍTICS

El Cap polític era considerat pel Secretari de Governació Moscoso com el “*primer eslabón que une a la Superioridad con las provincias*”³²⁰. A Catalunya durant el Trienni el Cap polític³²¹, fou bàsicament un càrrec militaritzat, no tant per les seves funcions sinó pel fet de ser ocupat sempre per militars³²². L’any 1821, un cop formalitzada la divisió en Partits del territori català, la Diputació de Catalunya va proposar d’establir dotze sots-caps polítics a Catalunya per garantir l’eficàcia d’aquesta figura³²³. L’ajuntament de Reus i 26 ajuntaments del voltant demanaren a les Corts que es nomenés un cap polític subaltern a les terres de Tarragona, que evidentment es proposava que s’instal·lés a Reus³²⁴.

El primer Cap polític de Catalunya del Trienni fou, com ja hem dit, Josep de Castellar que va ser nomenat pel poble el 10 de març i ratificat per la Junta Suprema el 28 del mateix mes³²⁵. Castellar, liberal moderat, contribuï decidivament a consolidar el règim constitucional a Catalunya, tot i que traient-li qualsevol empremta revolucionària, malgrat que devia el seu nomenament a la revolució. A finals d’any Castellar passà a ocupar el càrrec de Cap polític de València³²⁶ i fou substituït per José María Gutiérrez de

³²⁰ Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de la Gobernación de la Península en la sesión del 3 de marzo de 1822 sobre el estado de los negocios concernientes a la secretaría de su cargo, Madrid, 1822, pàg.6-7 (ACD, lligall 82, expedient 5).

³²¹ Per aquesta qüestió és imprescindible la consulta del treball de Manuel RISQUES: El govern civil de Barcelona el segle XIX, Barcelona, 1995, pàg.153-257 pel Trienni, i “Autoridad militar versus autoridad civil. Jefe Político y orden público en el primer liberalismo. Cataluña 1812-1814 y 1820-1823”, dins Trienio, núm.26 (1995), pàg.99-148. També El Gobernador civil en la política y la administración de la España contemporánea, Madrid, 1997.

³²² RISQUES: El govern..., pàg.179-183. Vegeu observacions semblants a Manuel BALLBÉ: Orden Público y Militarismo en la España Constitucional, 1812-1983, Madrid, 1983, pàg.79-83 i BLANCO VALDÉS: Rey, Cortes y Fuerza Armada en los orígenes de la España liberal, 1808-1823, Madrid, 1988, pàg.404-408. Romero Alpuente ja manifestà aquesta crítica en el seu Discurso sobre el Ministerio actual, compuesto por los señores San Miguel, Gasco, Vadillo, Navarro, Egea -interino-López Baños, Capaz, Madrid, 1822, pàg.7-8 per aquesta qüestió.

³²³ Aquests sots-caps polítics estarien a Tremp, Solsona, Manresa, Vic, Girona, Mataró, Vilafranca, Lleida, Tarragona, Tortosa i Barcelona (dos), i cada un abastaria una mitjana de dos Partits. Vegeu SARRION: La Diputació..., pàg.298-299.

³²⁴ DSC, 1820, t.III, pàg.1.696, sessió 105, de 17 d’octubre.

³²⁵ Vegeu la nota biogràfica de l’Apèndix 1 i el DBTL, pàg.136.

³²⁶ Vegeu el seu comiat en la circular als pobles amb data de 5 de desembre de 1820 (AHCM, lligall 60). La Societat Patriòtica de Barcelona també l’acomiadà obsequiant-lo amb una florida prosa (GIL NOVALES: Las Sociedades..., I, pàg.263-264). Després d’ocupar el càrrec de Cap polític de València, fou nomenat Sots-secretari interí de la Secretaria de Guerra i per un breu període Ministre de guerra (gener de 1822). Posteriorment fou nomenat Comandant militar de València (1823). Al finalitzar el Trienni s’exilià a París. L’any 1835 fou nomenat governador militar de Barcelona.

Terán³²⁷ que continuà en la línia de Castellar i abandonà el càrrec el 20 de febrer de 1821 per haver estat escollit diputat a Corts. Quan Gutiérrez de Terán es possessionà del càrrec s'adreçà als catalans amb aquestes paraules:

*“Vuestras virtudes me alientan, y de vuestra ilustración me prometo medios suficientes para lograr el bien y prosperidad que tanto anhelo, de la heroica provincia que el Rey ha puesto a mi cuidado. Al tomar el mando de ella, tengo por ocioso recordar obligaciones que con vuestra noble conducta habéis sabido poner gloriosamente en práctica en las memorables épocas del sostenimiento de nuestra independencia y del rescate de nuestra libertad. Os habéis distinguido en ellas, y no dejareis de hacerlo en cuantas se os presenten y os faciliten acreditar vuestro amor a la patria.”*³²⁸

Gutiérrez de Terán va ser substituït pel Mariscal de camp Juan Manuel Munarriz (febrer-juny de 1821)³²⁹. A Juan Manuel Munarriz el substituï a mitjan mes de juny de 1821, Antonio Remon Zarco del Valle³³⁰ (juny-desembre de 1821) que hagué de fer front a l'epidèmia de febrer groga que patiren les ciutats de Tortosa i Barcelona. Zarco del Valle, representant també de la línia moderada del liberalisme, dirigí a la seva arribada un manifest als catalans:

*“En vuestra frente altiva, CATALANES, leo la historia de vuestro amor a la libertad que con el ser os dieron vuestros padres, a esa libertad preciosa, que asegurada por vuestra resolución magnánima, legaréis con vanagloria a vuestra posteridad. No, no es posible: observando el código sagrado que nos ha restituido a la dignidad de hombres, ni sombras quedarán que puedan ofuscarla. Vosotros lo habéis jurado y nunca en vano jurasteis; hazañas justificaron siempre vuestros votos. Y el que así se expresa con la sencillez de la verdad, perecería también a vuestra frente con el entusiasmo del fuego patrio que su corazón abraza.”*³³¹

I a aquest, a mitjan mes de desembre el substituï de nou Juan Manuel Munarriz (desembre de 1821-maig de 1822) que hagué de fer front a les primeres temptatives contrarevolucionàries armades, tot i que sense gaire èxit. Ell mateix reconeixia que ser Cap polític d'una província com Catalunya, amb 2.400 pobles, *“apenas he tenido tiempo*

³²⁷ Vegeu el seu expedient personal a l'AGM, D1ªS1ª, lligall G-4478, la nota biogràfica de l'Apèndix 1 i el DBTL, pàg.314. Havia estat diputat, secretari, vice-president i president de les Corts de Cadis, l'any 1820 fou nomenat Cap polític de València i diputat per Mèxic. Pel comiat de Castellar (dia 5 de desembre de 1820) i l'arribada de Gutiérrez de Terán (dia 12), vegeu REIG y VILARDELL: *Barcelona ...*, III, pàg.244-246.

³²⁸ Circular amb data de 21 de desembre de 1820 (AHCM, lligall 60).

³²⁹ Circular de José María Gutiérrez de Terán acomiadant-se del càrrec de Cap polític de Catalunya amb data de 20 de febrer de 1821 (AHMR, lligall 2.6.4.6). Pel mandat de Munarriz vegeu RISQUES: *El govern ...*, pàg.211-257. Munarriz exercí diferents càrrecs a l'exèrcit a Barcelona abans i després del seu nomenat com Cap polític.

³³⁰ Ofici de Zarco del Valle amb data de 18 de juny de 1821 (AHCM, lligall 61). Mariscal de Camp d'origen cubà (La Havana, 1785-1866) fou sots-secretari del Ministeri de Guerra (1820-1821), després Comandant general d'Aragó i Governador militar de Madrid (1822), i Cap de l'Estat Major de l'exèrcit constitucional (1823), Ministre de Guerra i Marina (1833-34), Tinent General (1836) i Enginyer general (1843-1860), a més de membre de diverses Acadèmies, entre elles l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona. Vegeu la nota biogràfica a l'Apèndix 1 i el seu expedient personal a l'AHM-S, D1ªS1ª, lligall R-799, DBTL, pàg.557, i CARRASCO y SAYZ: *Icono-biografía ...*, pàg-170-171.

³³¹ “Catalanes”, Barcelona, 18 de juny de 1821.

*para enterarme de su correspondencia*³³².

Amb la creació de les noves províncies, es discutí a les Corts el sou dels Caps polítics, proposant-se una escala que anava dels 100.000 rals el de Madrid a 40.000 els de les províncies més petites. Aquesta qüestió provocà un important debat a les Corts ja que alguns diputats proposaven de relacionar el sou i els diners per a despeses no pas amb els habitants, sinó amb l'extensió i el nombre de pobles de cada província, com el diputat català Rey que ho exemplificà amb el cas de Lleida *“que es la que menos población tiene, pues solo da para dos Diputados, al paso que una de las otras tres, que es la de Barcelona, da hasta cinco, comprende casi tanto terreno como las otras tres juntas contando hasta 800 pueblos, que quiere decir el doble más que la mayor de las restantes”*³³³. Per la seva banda, Oliver, defensà que els sous dels Caps polítics havien de ser alts perquè poguessin realitzar la seva feina bé i a temps complert: *“con pocos y bien dotados, es como únicamente se conseguirá la economía de gastos y mayores productos en todos los ramos”*³³⁴. Oliver realitzà a les Corts diferents propostes per tal que el càrrec de Cap polític tingués més importància que la de simple delegat del govern a la província, entre elles la del control dels béns de propis dels pobles, suprimint les comptadores de les Diputacions provincials: *“que se supriman las antiguas contadurias de propios y arbitrios, y que sus funciones se desempeñen por el oficial contador en las mismas secretarias de las Diputaciones provinciales”*³³⁵. A aquestes propostes s'oposà la Diputació catalana mitjançant una exposició (31 d'octubre de 1821) defensada per Quintana, que manifestà que el debat de fons era el paper del Cap polític i de les Diputacions, i que calia reformar la instrucció de 23 de juny de 1813 que deixava les

³³² Vegeu el seu comiat “Catalanes”, Barcelona 8 de maig de 1822, dins Diario de Barcelona, núm.129 de 9 de maig de 1822, pàg.1.226.

³³³ DSC, Ex.1821-1822, t.II, pàg.1.473-1.474, sessió 92, de 26 de desembre.

³³⁴ DSC, Ex.1821-1822, t.II, pàg.1.474-1.475, sessió 92, de 26 de desembre. Oliver tornà a intervenir en aquest afer l'endemà (DSC, Ex.1821-1822, t.I, pàg.1.496-1.497, sessió 93, de 27 de desembre).

³³⁵ Les propostes es realitzaren a la sessió de 23 d'octubre (DSC, Ex.1821-1822, t.I, pàg.362-363, sessió 29), i la Comissió n'informà el 28 de desembre (DSC, ex.1821-1822, t.II, pàg.1.507-1.508, sessió 94). La supressió d'aquestes comptadores provocà la queixa dels seus empleats que reclamaren un dret preferent per ocupar places a les Diputacions provincials en front dels interins que les ocupaven, a la qual s'oposà el diputat català Prat al·legant que *“era necesario tener presente que había muchos individuos de las secretarias de las Diputaciones provinciales que no tenían los destinos en propiedad, porque el Gobierno no había enviado a las Cortes la planta de las mismas. [...] Así que, me opongo a que se dé preferencia a los cesantes de propios respecto de los que están sirviendo ya en estos destinos”*, i en canvi s'hi mostrà favorable el també diputat català Surrà i Rull (DSC, 1822, t.I, pàg.635-636, sessió 41 de 30 de març). El que no es cert, però es que Oliver fos Cap polític de Tarragona durant el Trienni com assenyala CANALES: “La diputació....”, pàg.65, nota núm.101.

diputacions com merament assessores:

*“Urgentísima necesidad de que no sigan en adelante confundidas las atribuciones de los jefes políticos y de las Diputaciones provinciales; mejor diré entorpecidas y reducidas a cero las gravísimas que la Constitución señala a estas corporaciones, calculadoras de su observancia, promovedoras de la prosperidad de los pueblos, y tuteladores de la libertad de los españoles.”*³³⁶

Les Corts acceptaren de debatre les propostes d'Oliver i de la Diputació de Catalunya, però no la de Quintana que, a més proposava reformar l'esmentada Instrucció i clarificar el paper del Cap polític, les Diputacions i els Ajuntaments. Finalment, la Comissió encarregada d'estudiar el tema proposà d'acceptar les propostes d'Oliver. El diputat català Torres per la seva banda plantejà una suspensió de les dotacions als governs polítics de les províncies per la situació de penúria que patia el país: *“atendidas las críticas y apuradas circunstancias en que se halla la Nación, es absolutamente imposible reunir la parte del presupuesto correspondiente a estas dotaciones”*³³⁷.

Com a Cap polític de la nova província de Barcelona fou nomenat el mes de maig Vicente Sancho (maig-desembre de 1822)³³⁸, que seria substituït de forma interina per l'Intendent Josep Camps (setembre-novembre de 1822) i de forma definitiva per Fernando Gómez de Butrón (novembre de 1822 - octubre de 1823)³³⁹. Sancho hagué de fer front als aixecaments reialistes a Catalunya on intentà imposar mà dura vers els revoltats, seguint les propostes que, com a diputat, havia plantejat un any abans a les Corts. El nou Cap polític, Butron, adreçà un manifest als habitants de la província el dia que prenia possessió del càrrec en el qual manifestava que: *“CONSTITUCIÓN y no más es el programa de mi gobierno; y con solo esto creo que he dicho cuanto basta para ser bien recibido en una provincia que forma lo mejor de las esperanzas de la gran Nación”*, i amb motiu de la revista a la Milícia adreçà unes paraules que finalitzaren amb els crits de *“Viva el soberano pueblo español”*, *“Viva la Constitución”*, *“Viva el*

³³⁶ DSC, Ex.1821-1822, t.I, pàg.745-747, sessió 50, de 13 de novembre.

³³⁷ DSC, ext.1821-1822, t.II, pàg.1.502, sessió 94 de 28 de desembre.

³³⁸ València 1784-1850. Diputat a Corts durant el Trienni (1820-21), fou posteriorment nomenat Comandant militar de Múrcia i Governador de Cartagena. I el maig de 1823 Ministre de l'Interior. Vegeu una nota biogràfica al DBTL, pàg.610. Vegeu la notícia del nomenament del quatre Caps polítics a les noves províncies catalanes al Diario de Barcelona, núm.82, de 23 de març de 1822.

³³⁹ Fou nomenat amb data de 17 de novembre de 1822 (Diario de Barcelona, núm.322 de 18 de novembre de 1822). Era un home de confiança de Mina. Havia estat governador polític i militar de Ceuta (1814-1822), i fou un decidit constitucional que lluità contra els francesos fins que caigué presoner. Exiliat a Londres formà part de la Junta revolucionària d'aquesta ciutat. Al seu retorn a Espanya ocupà càrrecs importants i lluità contra els carlistes. Vegeu una nota biogràfica al DBTL, pàg.289.

Congreso Nacional”, “*Viva el Rey por la Constitución*”³⁴⁰.

El Cap polític designat per Tarragona, Juan Valle, renuncià per dues vegades al càrrec, mentre que si que s’incorporava immediatament al seu càrrec el nou Comandant militar, l’anterior Governador de Tortosa, el general Miguel de Haro³⁴¹. Com a Cap polític en substitució de Valle, es nomenà de forma interina a Marcelo de Baeza³⁴², que prevenia a l’ajuntament de Tarragona que “*la estación mala del tiempo por las pocas esperanzas de cosecha y los casi ningunos fondos del Ayuntamiento, opinaba no debían hacerse muchos gestos ni demostraciones de júbilo a su llegada*”³⁴³. A mitjan mes de juliol es nomenava un nou Cap polític, Francisco Bustamante, però que tampoc acceptà, i es nomenà amb caràcter definitiu Baeza que, com ja hem dit, el venia ocupant de forma interina³⁴⁴. El coronel Marcelo de Baeza havia participat com a membre de la guarnició de Tarragona en la proclamació de la Constitució en aquesta ciutat i a Reus, i l’any 1820 s’havia encarregat d’organitzar la Milícia Voluntària d’aquesta darrera ciutat³⁴⁵.

El mes de setembre era nomenat Agustín Roncali³⁴⁶, però ràpidament fou substituït per Jacobo Gil de Avallé³⁴⁷, que es queixà a l’ajuntament que “*se vería en la precisión y lo haría de trasladarse a Reus si encontrase en esta Villa proporción de alojamiento y que trasladaría allí las oficinas*”³⁴⁸. El nou Cap polític de Tarragona

³⁴⁰ “Ciudadanos”, Barcelona 17 de novembre de 1822, reproduït a *El Indicador Catalán*, núm.283, de 19 de novembre de 1822, pàg.3-4. *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 17 de novembre de 1822. Vegeu el seu expedient personal a l’AGM-S, D1°S1°, lligall G-2361 i la nota biogràfica de l’Apèndix 1, també el DBTL, pàg.289.

³⁴¹ *Acuerdos, 1822-I*, vol.27, sessions d’1, 6, 9, 10 i 11 d’abril (AHMT). Miguel de Haro havia estat nomenat fugament Capità general de Saragossa a finals d’abril de 1820, però davant les amenaces del marquès de Lazán que hi hauria aldarulls a la ciutat per aquest fet, se li retirà el nomenament (ACD, lligall 35, fol.163, 187, 199, 209-212, 215-217). A començaments d’abril, destinat a Múrcia el general Haro tingué un altre incident quan ordenà a la tropa que a l’escarapel·la i la bandera hi afegissin una cinta verda (ACD, lligall 35, fol.230, 349).

³⁴² Havia participat a la Societat Patriòtica de Barcelona, on s’estava com a comandant del regiment de Còrdova.

³⁴³ *Acuerdos, 1822-I*, vol.27, sessions de 12 i 28 d’abril, 2 i 3 de maig (AHMT).

³⁴⁴ *Acuerdos, 1822-II*, vol.28, sessió de 16 de juliol (AHMT).

³⁴⁵ Vegeu la felicitació de l’ajuntament de Reus per aquest nomenament (*Actes municipals, 1821-1824*, sessió de 3 de maig de 1822, AHMR).

³⁴⁶ *Acuerdos, 1822-II*, vol.28, sessió de 14 de setembre, doc.595 (AHMT). Roncali era un oficial de la Secretaria de Marina.

³⁴⁷ Coronel d’artilleria gallec (1783). L’any 1835 exercí com a Brigadier sots-inspector d’artilleria a Filipines, i entre 1842 i 1843 de Governador de la plaça de Figueres, l’any 1843 ascendí a Mariscal de Camp, i el 1845 fou sots-inspector d’artilleria a Cuba (vegeu una nota biogràfica a Adolfo CARRASCO y SAYZ: *Icono-biografía del Generalto Español*, Madrid, 1901, pàg-472). Vegeu el ban de salutació “Ciudadanos”, de 12 de novembre de 1822 (un exemplar a l’AHMBP, lligall 83).

³⁴⁸ Vegeu la carta comunicant el seu nomenament a l’ajuntament de Tarragona, datada a Barcelona el 26 d’octubre de 1822 (*Acuerdos, 1822-III*, vol.29, sessió de 29 d’octubre i 11 de novembre,

adreça un ban als habitants de la província dient-los que havia estat dels primers a sumar-se al crit de Riego i que:

“Conozco toda la gravedad del peso que va a desplomarse sobre mis hombros a vista solo de la delicadeza del destino, y fuera para mi insoportable sin la ayuda de la bella disposición patriótica de los ciudadanos de la provincia de Tarragona, y sin el apoyo del árbol de las libertades cuya frondosidad crece con la sangre de tantos españoles vertida a su sombra. Los mismos votos que me llamaron a la Isla de León me conducen a obedecer la orden del Gobierno, y a encargarme de este mando que me causa respeto. Yo nada os prometo, observad mi conducta y en ella notaréis que mis pasos solo se dirigen a ‘Constitución o Muerte’.”³⁴⁹

El Cap polític de Lleida, José Cruz Muller arribà a la ciutat el 12 d’abril de 1822³⁵⁰, i es dirigí a l’ajuntament manifestant-li que:

“Estoy muy conbencido de lo espinoso y dificil del encargo que se me ha confiado, como también que mis limitados alcances y cortas ideas son poco a propósito para desempeñarlo tan dignamente como lo exige el bien estar y la prosperidad de los havitantes de una Provincia, que por industriosos y amantes del trabajo serian acrehedores a verse gobernados por otra persona que a una alma más grande reuniese más aptitud y capacidad de la que yo tengo”³⁵¹

L’ajuntament respongué immediatament dient-li que:

“Satisfacción y muy grande fue para esta Corporación y Ciudad toda el verse distinguida por el Soberano Congreso con el glorioso título de Capital de Provincia. Pero ha sido plenísima y más que colmada al saber el nombramiento de V.S. en su Gefe Superior Político, pues que constan a esta Corporación los distinguidos méritos de V.S. y las relevantes personales prendas de que se halla dotado, aunque no tiene el honor de conocerle sino por noticias particulares”³⁵²

Les relacions entre el Cap polític i l’ajuntament provocaren forta tibantor, ja que Cruz de Muller, tot i no ser un liberal exaltat, era un constitucional convençut.

Com a Cap polític de Girona fou nomenat Josep Perol, un militar gallec de 41 anys, que havia exercit des de l’any 1815 de governador de Manresa, destacant per la seva activitat econòmica i de foment:

“Protegió la agricultura, adelantando cantidades de sus fondos propios a los labradores pobres en los años calamitosos; fomentó el comercio y fábricas establecidas en su época, tomando un decidido interés por sus progresos; plantificó en la ciudad de su propio bolsillo un hermoso alumbrado de faroles bien contruidos en todas las calles y plazuelas del que antes carecían. Estableció de sus fondos propios una carnicería pública, que al paso de proporcionar la baratura y buena calidad del artículo, destinó sus productos bajo la más estrecha cuenta en socorro de los pobres, dándoles ocupación en los trabajos de obras públicas. Construyó un hermoso Coliseo con todas las decoraciones necesarias para el fomento de la ilustración y sentimientos morales. A sus eficaces disposiciones se debe la grandiosa y útil empresa que promovió y puso en ejecución de una sólida y bien construida

fol.342, doc.698, AHMT). Això és el que demanaren l’ajuntament de Reus i de vint-i-nou pobles més a les Corts amb data de 17 d’octubre de 1822 (ACD, lligall 36, expedient 201).

³⁴⁹ “Ciudadanos”, Tarragona 12 de novembre de 1822 (Acuerdos, 1822-III, vol.29, doc.775, AHMT, reproduït també a El Indicador Catalán, núm.282, de 18 de novembre de 1822, pàg.3).

³⁵⁰ Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 12 d’abril.

³⁵¹ Ofici amb data de 20 de març de 1822 (AHPL, caixa 1450).

³⁵² Oficis amb dates de 19 i 28 de març de 1822 (AHPL, caixa 1450).

carretera que dirige desde la capital de su gobierno al Bruch para la que tuvo de vencer obstáculos de gran tamaño, de cuyas ventajas y utilidades disfrutaban en el día aquellos naturales. Con el propio esmero se dedicó a proteger las casas de beneficencia y establecimientos piadosos, se ocupó con recomendable actividad de su distrito, rompiendo con energía las trabas que se oponían a su pronta y rápida ejecución; estableció una escuela de dibujo, y dio impulso a las artes y oficios del pueblo. [...] Así mismo y con el propio denuedo verificó el total arreglo de los Pósitos de ambos partidos y los reintegros de infinitos atrasos que uno y otro habían descuidado con motivo de la última guerra desde el año 1808. Con la misma eficacia arregló todas las cuentas de los propios y arbitrios de los ciento treinta y tres pueblos de que se componía dicho distrito.”³⁵³

Un cop proclamada la Constitució continuà en aquesta ciutat exercint diferents missions com a cap militar i perseguint les partides de facciosos que havien aparegut des de l'any 1821 al Bages i al Berguedà³⁵⁴. Tot sembla indicar que Perol era maçó i que a Manresa funcionava una lògia maçònica a la casa del “sagristà”.

El març de 1822 fou nomenat Cap polític de Girona, càrrec que exercí fins la capitulació de Mina amb els francesos (novembre de 1823)³⁵⁵. En ocupar el càrrec dirigí una proclama als habitants de la província en la qual, després de recordar la seva experiència com a governador de Manresa, deia que amb la nova divisió i organització territorial *“los varios ramos de la administración pública serán más fácilmente atendidos, y el despacho rápido de todos los negocios influirá sin duda en el bien estar de estos habitantes, en consolidar nuestras instituciones, y proporcionará nervio y fuerza al Gobierno Supremo de la nación”*, i recordava les feines a fer: *“entregaos a las labores y tareas sin los remordimientos de los que arrastran las ominosas cadenas, y después de esta virtuosa ocupación retiraos al seno de vuestras familias con la confianza de que vuestras casas y hogares, serán respetadas, vuestros derechos sostenidos, y defendidas vuestras propiedades”³⁵⁶*. La seva tasca es caracteritzaria, segons la seva pròpia memòria perquè:

“Sin embargo de la investidura política y atribuciones civiles que le estaban encomendadas, al paso que se desveló incesantemente para promover y dar impulso a todos los ramos de la prosperidad pública, procurando toda clase de mejoras de que era susceptible la provincia en las circunstancias críticas de dicha época; se puso al frente de las tropas del ejército y milicia nacional para perseguir y castigar a los enemigos de la libertad, cuando se atrevieron a presentarse en los puestos de su territorio, habiendo conseguido en todas las ocasiones ventajas de consideración, singularmente en el encuentro que tuvo con los facciosos en el

³⁵³ AGM-S, S1^aD1^a, lligall 1914, fol.4-7.

³⁵⁴ AGM-S, S1^aD1^a, lligall 1914.

³⁵⁵ Vegeu el seu comiat de la ciutat de Manresa: “Ciudadanos de Manresa y de los demás pueblos del distrito”, Manresa, 24 de març de 1822, i la seva arribada a Girona: “Don José Perol de Otero”, Girona, 2 d'abril de 1822, en la qual demanà i exigí la col·laboració de les autoritats locals en *“la conservación de la tranquilidad pública”*.

³⁵⁶ Amb data de 30 de març de 1822, reproduïda al Diario de Barcelona, núm.97 de 7 d'abril de 1822, pàg.871-873.

pueblo de Vidreras, que los arrolló; y en la acción del puerto de la Palla, en la que batió y destrozó completamente a la gabilla que mandaba el cabecilla D. Tomás Costa (a) Misas, habiéndose refugiado en Francia los restos de dicha facción y quemando sus armas por las tropas Francesas a su presencia.”³⁵⁷

Assenyalem finalment, que els Caps polítics a Catalunya compliren perfectament el seu paper com a delegats governatius i presidents de les Diputacions. Aquesta dependència abusiva del govern provocà nombrosos conflictes amb els diputats provincials i els ajuntaments de les capitals catalanes, ja que sovint els mancà tacte polític, i la seva procedència militar acabà imposant unes formes quasi dictatorials per fer acomplir les seves ordres. Majoritàriament alineats a les files del liberalisme moderat, contribuïren decisivament a escapar els brots exaltats, tot i mantenir-se, la majoria d'ells, com acèrrims defensors del sistema constitucional.

³⁵⁷ AGM-S, S1°D1ª, lligall 1914, fol.7-8.

II.4 ELS DIPUTATS CATALANS A LES CORTS

II.4.1 Els diputats de la legislatura de 1820-1821

Cal destacar la importància que les Corts adquiriran en la dinàmica política del Trienni per dues raons: primera, pel gran poder que els conferia la Constitució de 1812 que limitava el paper del rei a sancionar les lleis i decrets aprovats per les Corts, i en tot cas, a endarrerir-ne la seva publicació; segona, si les Corts de Cadis legislaren a tort i a dret, la seva incidència pràctica va ser quasi nul·la, i no fou fins el Trienni quan es posaren en pràctica aquelles i altres mesures adoptades per a destruir l'Antic règim i organitzar la nova societat liberal³⁵⁸. No estem del tot d'acord doncs amb la crítica que Carlos Lebrun fa als diputats espanyols respecte que actuaven, és dir dictaven decrets i lleis, sense tenir en compte la situació real del país, tenint a la ment una Espanya imaginària:

“Pero los legisladores Españoles no querían o no sabían hacer este trabajo: era más fácil para ellos sacar la sociedad hecha de los libros, que no formarla pieza por pieza, con la fatigosa prolixidad de irlas puliendo para entretexerlas; y nos dexaron por eso el caos en lugar del orden, desligaron y no enlazaron; y así cada pedazo de sociedad por su lado, yacen todos tirados por la Península, sin que haya como unirlos, ni sepa nadie como se pueda comprender esta obra. Entretanto, cogidas sueltas y desligadas las piezas por el furor de Fernando, se ha hecho así más fuerte, que si todas ellas y los individuos reunidos opusiesen la fuerza de inercia de la totalidad; y la revolución lo ha hecho por eso más poderoso, y más absoluto, y al pueblo más sometido y más esclavo.

[...]

Las Cortes con esta conducta hicieron creer a los pueblos, irritándolos, que no los representaban a ellos, sino a si mismos, y a su corta parcialidad; los pusieron en estado de hacer alto en que su voluntad no era la de ellos. [...]. Los decretos más benéficos para el pueblo; los que aliviaban a la agricultura, [...], todos fueron tildados, resistidos y amenazados de nulidad, desde el punto en que sancionaron, por este mismo pueblo, que veía de bulto el beneficio, y a favor del qual se habían establecido. Es menester confesar, que el pueblo en general es un grande rebaño que no muda de pasto sino con dificultad y no sin peligro; no tienen por bueno sino aquello a que está acostumbrado.”³⁵⁹

A finals d'abril de 1820 s'inicià el procés d'elecció dels dotze diputats que en funció dels 858.818 habitants que tenia Catalunya havien de representar-la a les Corts que havien de comptar amb un total de 149³⁶⁰, seguint la convocatòria del Decret de 22

³⁵⁸ Vegeu Juan I. MARCUELLO i Manuel PÉREZ LEDESMA: “Parlamento y poder ejecutivo en la España contemporánea (1810-1936)”, Juan José SOLOZABAL: “El régimen parlamentario y sus enemigos (reflexiones sobre el caso español)”, i Juan I. MARCUELLO: “División de poderes y proceso legislativo en el sistema constitucional de 1812”, tots tres dins *Revista de Estudios Políticos*, núm.93 (1996), pàg.17-38, pàg.18-26; pàg.39-56; i pàg.219-231, especialment les pàg.225-231; i Juan MARCUELLO: “El Rey y la potestad legislativa en el sistema político de 1812: su problemática definición constitucional”, dins FERNÁNDEZ ALBADALEJO I ORTEGA: *Antiguo Régimen...*, vol.3, pàg.231-241. Hem insistit en aquest tema a la Introducció i al Capítol I.

³⁵⁹ LEBRUN: “Ojeada...”, pàg.352 i 364-365.

³⁶⁰ A Catalunya encara ens manca un estudi dels parlamentaris catalans a les Corts, ja que només comptem amb una aproximació esquemàtica realitzada per M. de la Salud HERNÁNDEZ PÉREZ:

de març de 1820³⁶¹. La Junta Preparatòria encarregada d'organitzar aquestes eleccions estava formada pel cap polític Josep de Castellar, el bisbe de Barcelona, l'Intendent Juan de Erro, Narcís Sans i Rius, Joan Reynals, Benet Plandolit, Joan Guardiola i Martí, i Joan Francesc Besora com a vocal secretari.

El Cap polític s'havia adreçat als ciutadans de Catalunya a través dels seus ajuntaments manifestant-los que:

“Cridant S.M. a las Cortes tracta de curar las cangrenadas llagas de la Pàtria; però vosaltres mateixos sou los que habeu de buscar mans sàbias, benèficas, puras, perquè pugan presentar los remeys, que han de producir la suma dels béns que recullireu per vostra prudència, o dels mals que us causarà vostre descuit. [...] Habem donat ja lo primer pas, y tenim una Constitució admirada de tota la Europa que enclou las bases de la fortuna y la glòria de molts generacions, però sobre aquest august fonament es precis establir las lleys que vos fassen rics cultivadors, ditxosos comerciants, sabis, virtuosos y felissos. [...]”

Ciudadans, tots los que sou bons y addictes decididament a sostenir las sacrosantes lleys que haben jurat, pensan[t] que hos fareu reos de lesa Pàtria, si per peresa u omisió deixau de assistir a les eleccions parroquials [...] Elegiu pues per Representants y Diputats de la Nació, aquells homens que vos estimen, que desitjen vostre bé y felicitat, que sian sabis y virtuosos, que tinguian un interès y decidit amor a la pàtria. [...] Qualsevol que hos propose elegir o ser elegit per tan important y difícil encàrrech, sinó que sapiau que és enterament adicte al sistema constitucional, considereu-lo com un enemich encubert, que està maquinant contra vostras propietats y la ditxa de vostres fills y nets. Sobretot aparteu de vosaltres aquells que tenen un interès personal y directe en fer reviurer los drets immorals, [...]. Temeu sobre tot a los que abusant del sant nom de la Religió, procuran fer-la instrument de sa codicia y de sos desitjs, pera posarvs de nou las cadenas y condenar[-]vos a la misèria, a un treball afanós y estèril”³⁶²

Afegint, un dies més tard que calia controlar aquells que demostressin moltes ganes de

Cataluña en las Cortes del Trienio Constitucional, tesi de llicenciatura inèdita, UB, 1965, i els incipients estudis de Maria ELVIRA SILLERAS: “Los diputados catalanes en las Cortes del Trienio Constitucional, 1820-1823”, comunicació presentada al congrés La Revolución liberal española.... En canvi al País Basc compten amb l'excel·lent treball de Joseba AGIRREAZKUENAGA i altres: Diccionario de los Parlamentarios de Vasconia (1808,1876), Vitòria, 1993. Vegeu també José Ramón URQUIJO: “Análisis prosopográfico de los Parlamentarios de Vasconia (1808-1876)”, dins Revista de Estudios Políticos, núm.93 (1996), pàg.97-121. Per Aragó disposem de l'estudi de Ana Isabel BERNAL: Los diputados aragoneses durante el trienio constitucional, Saragossa, 1990 i per Astúries el de Francisco ÁLVAREZ CASCOS: Los parlamentarios asturianos en el Reinado de Fernando VII. Crónica parlamentaria de las Cortes de 1820-1813, 1813-14, 1820 y 1822-23, Gijon, 1985. També al País Valencià hi ha en marxa un estudi dels diputats a Corts valencians, vegeu BURDIEL i ROMEO: “Los sujetos...”, pàg.149-157. Sobre l'estudi dels diputats del Trienni, tot i que tracten de períodes més amplis disposem dels estudis de Andrés BORREGO: Historia de las Cortes de España durante el siglo XIX, 2 vol., Madrid, 1885, i Juan RICO AMAT: El libro de los Diputados y senadores, 4 vol., Madrid, 1862.

³⁶¹ Aquest decret, junt a la “Instrucción conforme a la cual deberán celebrarse en la Península e Islas adyacentes las elecciones de Diputados de Cortes para las ordinarias de los años 1820 y 1821” i un recull dels articles de la Constitució que hi feien referència, arribà als ajuntaments catalans a mitjan mes d'abril (AHMBP, lligall 82). Vegeu també el ban “Catalanes”, Barcelona, 4 d'abril de 1820, signada per “La Junta preparatoria formada en esta Provincia para facilitar la elección de Diputados para las procsimas Cortes”.. Sobre aquestes eleccions a nivell d'Espanya es imprescindible la consulta de BULDAIN JACA: Las elecciones de 1820 ..., pàg.33-71.

³⁶² Circular del Cap polític de Catalunya: Ciudadans, amb data de 24 d'abril de 1820. Es tracta d'una crida bilingüe (un exemplar al Fons Creixell, secció “Impresos s.XIX”, caixa 3). Vegeu també el

ser elegits Diputats a Corts o bé electors de Partit³⁶³.

Aquestes eleccions es van fer en quatre graus: primer, el dia 30 d'abril es feren les juntes parroquials, precedides de missa i Te-Déum, a les que tenien dret a assistir i a votar tots els veïns majors de vint-i-cinc anys per tal d'elegir els compromissaris³⁶⁴; segon, els compromissaris elegiren els electors parroquials que representaven al municipi o als municipis si aquests eren petits, a la Junta de Partit; tercer, entre el 5 i el 7 de maig els electors de la junta de Partit (entre 70 i 90 persones) elegiren els seus representants a la Junta Provincial (36 representants a Catalunya); quart, aquesta Junta elegí el dia 21 de maig els diputats a Corts, i a més, els diputats provincials³⁶⁵. En el cas del corregiment de Girona, per exemple, amb una població de 106.775 habitants (uns 21.000 veïns) els pobles elegien 894 compromissaris parroquials que al seu torn elegien 92 electors parroquials i aquests el cinc electors del corregiment³⁶⁶. Al Partit de Manresa amb uns 40.000 habitants (8.500 veïns) els pobles elegien 340 compromissaris i aquestes elegien els 44 electors parroquials que elegien els representants del Partit³⁶⁷. Per poder ser elegit diputat a Corts s'exigia haver nascut a la província o bé portar-hi residint set anys, i tenir un nivell de renda establert que, com que no es fixà, fou un requisit que no s'aplicava.

Discurso patriótico a los habitantes de Cataluña sobre las Juntas Electorales de Parroquia, Barcelona, Impremta de Piferrer, 1820 (reproduït sencer a BULDAIN JACA: Las elecciones..., pàg.151-158.

³⁶³ Circular del Cap polític de Catalunya als ajuntaments amb data de 28 d'abril de 1820.

³⁶⁴ Aquestes eleccions despertaren un gran interès com prova la publicació del DISCURSO patriótico a los habitantes de Cataluña sobre las Juntas Electorales de Parroquia, Barcelona, Impremta de Piferrer, 1820, (BN: VE: 728-20), en el qual es demanava que es votés aquells que "*nada tienen de ambición, ni de deseos de distinguirse con encargos o puestos elevados, y que solo se presenta en los negocios del público, cuando se vé obligado por sus compatriotas. Si algunos hay de estos en vuestras parroquias, sean ellos, aquellos a quienes deis vuestros votos; y temblad, temblad, o Catalanes, si los intrigantes, los que os piden el voto por si mismos, o para otros fuesen vuestros elegidos*", ja que aquestes eleccions "*son tan decisivas para la suerte de nuestra Patria, como las últimas campañas contra el poder de la Francia*".

³⁶⁵ La normativa i el nombre de representants per partit a la circular Junta Preparatoria formada en esta provincia para facilitar la elección de Diputados para las procsimas Cortes, de 3 d'abril de 1820. Aquesta normativa era un recull del decret de convocatòria de Corts feta pel Rei el 22 de març de 1820. La mateixa Junta Preparatoria, adreçà un manifest al poble titulat "Catalanes", amb data de 4 d'abril de 1820 (exemplars d'aquestes ordres i circulars a l'AHMSSA, caixa 455 i l'AHMT, Acuerdos, 1820-I, vol.22, doc.75). Hem descrit amb pels i senyals aquest procés pel que fa al corregiment de Vilafranca, vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.64-66. També VIAPLANA: Notes històriques..., pàg.281. La documentació de referència a Libro de Acuerdos..., fol.356-359, "Registro de pregones y avisos al público de los años de 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1821, 1822 [1823, 1824]" a l'AHMVG, lligall 569; ACA-DL-AHA, vol. 12; "Actes...Sant Sadurni" (AHMSSA). Vegeu a més ADB, lligall 27 i 674 bis.

³⁶⁶ AHCG, I.1.2.5 "Ajuntament", lligall 2(1820-1823). Alguns dels electors foren Carles de Ameller per Banyoles, Salvador Vila per Amer, José Antonio Colbeto, metge, per Arenys de Mar i Bonaventura Ronsant per Sant Feliu de Guixols.

Quadre II.9 Electors corregimentals per elegir diputats a Corts, 1820-21

<i>corregiment</i>	<i>població</i>	<i>electors</i>	<i>noms</i>	<i>professió</i>
Barcelona	125.720	5	Benet Plandolit	hisendat
			Francesc Basora	
			Antoni Satorras	hisendat i comerciant
			Bru Ametllet	
			Genis Quintana	advocat
Cervera	43.385	2	Josep Flotats	catedràtic, Cervera
			Manuel Ribalta	hisendat, Fontesa
Figueres	38.015	2	Joan Gitnar	
Girona	106.775	5	Gaspar Corominas	rector de Vilajuïga
			Ramon Miralles	hisendat, Girona
			Josep A. Colbetó	metge, Arenys Mar
			Antoni Bergoñas	escrivà, Palafrugell
			Benet Rufi	comerciant, S.F.Gui
Lleida	59.030	2	Esteve Llobera	militar, Vilademuls
			Josep Espiga	Arquedegà Benasc
			Gaietà Puig	Taladell
Manresa	59.460	2	Ramon Bussagya	escrivà de Moià
			Francesc Cots	comerciant
Mataró	65.340	3	Gaspar de Borràs	batlle i advocat
			Joaquim Segrera	Terrassa, batlle
			Pere Barata	hisendat, Matadepera
Puigcerdà	33.355	1		
Talarn	17.935	1	Josep A. Jordana	advocat, Sort
Tarragona	121.710	5	Manuel Llopis	vicari general, Tarra.
			Guillem Oliver	comerciant, Tarrag.
			Serafi Vidal	hisendat
			Josep Batlle	hisendat
			Josep Francesc Yxart	hisendat
Tortosa	67.235	3	Marquès de Tamarit	noble i batlle
			Ramon Lopar	canonge catedral
			Gaspar de Remon	Xerta
Vall d'Aran	9.155	1	Francesc M. Capdet	vicari de Vilcalb
Vic	55.390	2	Jaume Serrat	hisendat
			Bru Bret	
Vilafranca	56.315	2	Manuel Barba	advocat, Vilafranca
			Isidre Torelló	hisendat, Igualada
total	808.969	36		

Font: "Junta preparatoria..." (ACD, lligall 6, expedient 9) i CRESPI: Diario..., fol.30-32.

A Tarragona les eleccions foren força renyides, segons el testimoni de Josep Bausà que es queixà al Cap polític de l'excessiu protagonisme que hi tingueren els eclesiàstics que aconseguiren nomenar una representació poc constitucional:

³⁶⁷ Ofici del Cap polític amb data de 7 d'abril de 1820 (AHCM, lligall 80).

“Como vecino de este corregimiento fui a Tarragona el día 7 para ver la convocatoria de Partido. Allí vi una lluvia de Curas que instigaban a cara descubierta. La Junta fue una agitación de partidos y protestas que anulan tales elecciones. En fin triunfaron los perversos y excluyeron las personas que estaban señaladas por la opinión pública. Tales nombramientos no tienen más ideas que el interés particular. A pesar que respeto a D. Serafin Vidal por sus luces y a D. José Batlle por su patriotismo, con todo no me consta que los hayan nombrado los enemigos de la Patria. En consiguiente este nombramiento por las protestas que le acompañan se debe anular, porque prefiero a que el corregimiento no tenga representación antes de que la tenga mala.”³⁶⁸

L'ajuntament respongué que l'elecció havia estat correcta, i que dels elegits: Serafi Vidal, Josep Batlle, Guillem Oliver, Josep Francesc Yxart³⁶⁹, només hi havia un eclesiàstic que era el Vicari general Manuel Llopis.

Les Juntes de Partit estigueren formades bàsicament per hisendats, comerciants i advocats, i cal destacar en aquestes primeres eleccions els rectors de diversos pobles que hi acudiren nomenats pels seus veïns³⁷⁰. Els elegits per representar els Partits a la Junta Provincial, com es pot apreciar en el quadre II.9 foren: professional liberals, sobretot advocats (32%), hisendats (32%), eclesiàstics (18%), comerciants (11%), militars (3,5%) i nobles (3,5%). Aquest procés electiu fou seguit amb detall i participació directa pels socis de la casa Cortadellas pel que fa a Catalunya, Aragó, País Valencià i Balears, com mostra l'abundant correspondència que es serva al respecte³⁷¹. Manuel Lasala informava al seu home a Saragossa que: *“muestra elección [de diputados a Cortes] será más o menos acertada, pero todos decididos constitucionales”³⁷²*, i un cop fetes les eleccions manifestava *“que en general són bastant bonas”³⁷³*.

Els diputats catalans a Corts elegits foren³⁷⁴: tres catedràtics, Joaquim Rey (de

³⁶⁸ Acuerdos, 1820-I, doc.166 i 167 (AHMT).

³⁶⁹ Vegeu Salvador J. ROVIRA i GÓMEZ: Josep-Francesc Ixart i Pi (1784-1852), Barcelona, 1990, especialment les pàg.127-164.

³⁷⁰ ACD, lligall 6, expedient 9. Vegeu els casos del corregiment de Vilafranca i del de Barcelona a ARNABAT: Liberals..., pàg.64-65, i “El govern...”. Aquest és un aspecte també destacat per ROMEO: Entre el orden..., pàg.109-115, pel que fa al País Valencià, junt a la important presència de destacats comerciants.

³⁷¹ AHT, “Companyia de Calaf”, CA-47, mesos d'abril i maig de 1820.

³⁷² Carta de Manuel Lasala a Pedro Marin de Saragossa amb data de 20 de maig de 1820, i amb la mateixa data havia manifestat al seu corresponsal a València Manuel Borrich que *“En general serán buenas las elecciones y ninguna de ellas recaerá en sujeto que no sea un verdadero constitucional”* (CA-47, fol.435-437).

³⁷³ Carta de Manuel Lasala a Jaume Ferrés dels Masos de Mora amb data de 23 de maig de 1820, i el mateix diu a Pere Figuerola de Calaf amb data de 7 de juny: *“resultó una elección muy regular, y que miran sus individuos bien unidos de sentimientos y de opiniones con los otros distinguidos que envían las demás provincias”* (CA-47, fol.445 i 484).

³⁷⁴ Informació a l'ACD, “Expedientes Generales”, lligall 6, expedient 9. Podem fer un seguiment d'aquests diputats a partir del SUPLEMENTO a las semblanzas de los diputados a Cortes de 1820 y 1821, Madrid, 1822, CONDICIONES y semblanzas de los diputados a cortes para la legislatura de 1820 y 1821, Madrid, Juan Ramos y Cia, 1821, VERDADERAS y genuinas semblanzas de los Padres de la Patria para la legislatura de 1820 y 21. Por D.A.F.G. cura propio del arzobispado de Toledo, Madrid,

cànons a Cervera) 32 vots, Antoni Puigblanch (de llengua hebrea a Alcalà) 20 vots³⁷⁵, i el metge Fèlix Janer Bertran (de medicina a Cervera) 22 vots; dos advocats, Josep Costa i Galí (ministre de l'Audiència territorial de Castella la Nova) 33 vots³⁷⁶, i Joan de Balle (de l'Audiència territorial de Catalunya) de 33 vots; dos hisendats, Ferran Navarro de Tortosa 31 vots, i Esteve Desprat de la Garrotxa 21 vots; dos comerciants, Guillem Oliver de Tarragona 21 vots, i Magí Corominas de Barcelona i vocal de la Junta de Comerç 23 vots; un funcionari, Genis Quintana (redactor del Diario de Cortes i secretari de la Diputació) 34 vots; un militar el coronel Francesc Serrallach (director d'estudis de l'Acadèmia d'Alcalà i coronel d'Enginyers) 20 vots; i un clergue, Josep Espiga 30 vots. Com a suplents foren elegits: el canonge de Vic Agustí Torres, l'hisendat de Lleida Joaquim Mensa³⁷⁷, el capità de guàrdies Albert Baldrich i el relator de l'Audiència de Catalunya Joaquim Busquets³⁷⁸. També pot ser interessant saber qui es quedà pel camí, és a dir qui obtingué vots però no sortí escollit: el brigadier Esteva Llobera, Josep Pouplana, l'hisendat Benet Plandolit, l'advocat Josep Bages de Reus.

Espinosa, 1821, i SUPLEMENTO a las semblanzas de los diputados a Cortes de 1820 y 1823, Imprenta de Alban y Cia, Madrid, 1822, i CONFESIÓN espontánea, sincera y gratuita que hace el autor del malhadado folleto que se intitula Condiciones y semblanzas de los Diputados a Cortes para la legislatura de 1820 y 1821, Madrid, Impremta que fué de García, 1821 [cedit per Josep Fontana]. A l'Annex II.8 reproduïm les referències als diputats catalans. Vegeu també José Simón DÍAZ: "Las 'Condiciones y semblanzas de los diputados a Cortes' (1821)", dins Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, t.LXXXVI, 1 (1973), pàg.187-211.

³⁷⁵ Puigblanch va ser elegit diputat a Corts per Catalunya quan encara estava a Londres (carta de Pere Stirlin datada a Barcelona el 24 de maig de 1820. L'11 de juny, amb Puigblanch ja instal·lat a Madrid, li escrivia des de Mataró Josep Casamitjana, felicitant-lo i demanant que actuessin contra "*los malvados monstruos del feudalismo, Señorío, Laudemio &c*" que "*están todavía confiando, en que el meterá su pata para algún enredo, pues se dice que tal vez tendrán un movimiento de incomodar la atención de las cortes con algún hipócrita recurso y otras iniquidades, [...], que han hecho derramar un Manantial de lágrimas a muchas familias, haciéndolas infelices; ellos están rabiando viendo que se trata de quitarles la olla bova, y la leche que mamaban a costa agena.*" El 23 d'agost, Fèlix Gibert li demanava "*¿que no se trata todavía de la amnistía general por los afrancesados? Se espera con mucha ansia y es deseada por mucha gente de bien. Los laudemios no se los llevará en breve Barrabás, o se arreglaran según el derecho Romano?*" (Ms.8.853 de la BN, fol.164-186).

³⁷⁶ Fiscal de l'Audiència de Caracas i magistrat de l'Audiència territorial de Castella la Nova. Sol·licità la seva baixa com a diputat per manca de salut (DSC, 1820, t.III, pàg.1.906, sessió 114, de 26 d'octubre). Morí ben aviat, i quasi no pogué exercir com a diputat. La seva vídua, Maria Salvadora Verge demanà una pensió de viduitat a les Corts (DSC, 1821, t.II, pàg.1.495, sessió 71, de 9 de maig). Fou substituït pel canonge de Vic Agustí Torres.

³⁷⁷ L'ajuntament de Lleida amb data de 20 de gener de 1822 felicità a Mensa per aquesta elecció tot demanant-li que no oblidés "*la población donde nació*" (AHPL, caixa 1450).

³⁷⁸ ACD, lligall 6, expedient 9. Vegeu l'imprès LA JUNTA electoral de esta provincia ha elegido para Diputados en las próximas Cortes, y para la Diputación Provincial de la misma a los Ciudadanos que a continuación se espresan, Barcelona, 24 de maig de 1820

Quadre II.10 Diputats a Corts durant el Trienni Liberal, 1820-1823

<i>Professions</i>	Legislatura de 1820-1821				<i>Catalunya</i>	
	<i>Espanya i Ultramar</i>		<i>Espanya</i>			
Advocats	33	18,5%	26	18%	2	17%
Comerciants	5	3%	5	3%	2	17%
Eclesiàstics	47	26,5%	39	26%	1	8%
Jutges	15	8%	12	8%	-	
Funcionaris	21	12%	19	13%	1	8%
Catedràtics	6	3%	6	4%	2	17%
Metges	3	2%	3	2%	1	8%
Militars	26	15%	18	12%	1	8%
Propietaris	21	12%	19	13%	2	17%
?	2	1%	2	1%	-	
total	179		149		12	

<i>Professions</i>	Legislatura de 1822-1823			
	<i>Espanya</i>		<i>Catalunya</i>	
Advocats	20	13%	1	8%
Comerciants	12	8%	3	25%
Eclesiàstics	29	19%	1	8%
Jutges	7	5%	-	
Funcionaris	25	17%	2	17%
Catedràtics	2	1%	-	
Metges	6	4%	-	
Militars	27	18%	1	8%
Propietaris	18	12%	4	33%
?	3	2%	-	
total	149		12	

<i>Professions</i>	diputats a Corts 1820-1823					
	<i>Espanya</i>		<i>Catalunya</i>		<i>Pes social a Catalunya</i>	
Advocats	46	15%	3	13%	1%*	
Comerciants	17	6%	5	21%	1%	
Eclesiàstics	68	23%	2	8%	3%	
Jutges	19	6%	-	-		
Funcionaris	44	15%	3	13%	4%	
Catedràtics	8	3%	2	8%		
Metges	9	3%	1	4%		
Militars	45	15%	2	8%	1%	
Propietaris	37	12%	6	25%	10%	
?	5	2%	-			
total	298		24			

* Per tot el grup de professionals liberals

Font: Elaboració pròpia a partir de COMPENDIO..., anys 1820 i 1822.

Si comparem les dades de Catalunya i del conjunt de l'estat dels diputats a Corts de la primera legislatura (1820-21) que podem veure al quadre II.10³⁷⁹, ens mostren diferències significatives, per exemple a Catalunya tenen un percentatge més alt que al conjunt d'Espanya els comerciants (17% front el 3%), els catedràtics (17% front al 4%), els metges (8% front el 2%) i els propietaris (17% front el 13%), que representen en conjunt el 59% a Catalunya només representen el 22% a Espanya. Per contra, a Catalunya el percentatge d'eclesiàstics (8% front el 26%), funcionaris (8% front el 13%), i militars (8% front el 12%), que representen en conjunt el 24%, a Espanya representen el 51%). Per últim, assenyalem que el percentatge d'advocats és semblant (17% i 18%).

Pel que fa a la composició social sembla que no hi hagi massa diferència amb els que han estat elegits pel País Valencià, ja que segons l'estudi de Burdiel i Romeo, la majoria dels diputats tenien un origen plebeu i només un 10% pertanyien a la noblesa, i en molts casos es tractava d'una noblesa de recent creació; la majoria d'aquests diputats plebeus eren propietaris agraris, comerciants i professionals liberals, tot i que durant el Trienni hi ha una majoria d'eclesiàstics com a diputats, sobretot a la primera legislatura (1820-21); pel que fa als canvis i continuïtats, el paper dels funcionaris i dels professionals liberals va disminuint a mesura que es consolida la revolució liberal, sent substituïts per burgesos agraris, comercials i financers. Finalment aquesta burgesia delegarà la representació política en els seus col·laboradors, amics i intel·lectuals més propers³⁸⁰. Pel que fa al País Basc, tot i que referint-se a un període més ampli (1808-1876), les dades són també força coincidents: un 31% eren propietaris, un 31% professionals, un 13% capitalistes, un 12% funcionaris, un 9% militars, un 7% comerciants³⁸¹. Pel que fa a l'Aragó la tendència es confirma un 37% eren propietaris, un 33% advocats, un 6% eclesiàstics, i un 3% militars³⁸².

La majoria dels diputats a Corts escollits per a aquesta primera legislatura (1820-1821) són d'orientació moderada, en paraules de Gil Novales:

³⁷⁹ COMPENDIO de las Sesiones de Cortes en la Legislatura del año 1820, Barcelona, Viuda e hijos de Antonio Brusi, 1820, pàg.XXIII-XXVIII. Unes dades més globals ens diuen que hi havia 45 terratinents (32%), 69 funcionaris i militars (46%) i 35 clergues (23%).

³⁸⁰ BURDIEL i ROMEO: "Los sujetos...", pàg.153-156. Les eleccions a diputats i els diputats a Corts per la província de València ja havien estat analitzats amb detall per ROMEO: Entre el orden..., pàg.109-126 que assenjala com a dues característiques principals d'aquests diputats: l'alt percentatge d'eclesiàstics, un 42%, i un nivell econòmic, en general baix. Vegeu també ARDIT: Revolución..., pàg.266-272.

³⁸¹ URQUIJO: "Análisis ...", pàg.117.

³⁸² BERNAL: Los diputados..., pàg.51-91.

*“Individualmente considerados muchos de estos diputados poseen una gran categoría intelectual, [...] conocimientos que van a aplicar en un sentido de continuidad total con la primera época constitucional, y con las tendencias de modernización del Estado y de la Administración presentes ya en la España borbónica. Se trata ahora de desarrollar en reglamentos y leyes el contenido de la Constitución, pero, como buenos moderados, sin dar entrada al pueblo”*³⁸³.

Si comparem els diputats catalans del Trienni amb els de les Corts de Cadis podem adonar-nos que han desaparegut els absolutistes i la representació es reparteix entre liberals moderats i exaltats³⁸⁴. No passa així arreu de l'estat, ja que encara continua un petit grup de diputats absolutistes (el bisbe de Sigüenza i de Lima, el general Freire, Azola, Casasseca, ...) ³⁸⁵.

Els nous diputats mantingueren una important correspondència amb la Diputació catalana per tal que les seves intervencions reflectissin l'estat del país *“al justo objeto de poder trabajar por la prosperidad de la Nación”*, i per tal de realitzar les gestions pertinents davant del Ministeri i les Corts, especialment referides a la divisió territorial³⁸⁶. Una correspondència que serà especialment intensa amb Genis Quintana (diputat i secretari de la Diputació) i qualificat per la Diputació *“como uno de los más firmes y entusiasmados catalanes, celoso de las glorias de su país”*³⁸⁷, tot i que la Diputació nomenà Joan de Balle representant seu a les Corts³⁸⁸. Passem ara a fer un breu repàs a la biografia dels diputats catalans i la seva participació a les Corts.

Joan de Balle i Milans del Bosch (Tarragona, 1780 - Barcelona 1845), era un prestigiós advocat de la Barcelona de l'època que ja havia estat diputat a les Corts de Cadis de les quals en fou secretari, vice-president i president³⁸⁹. També fou membre de la

³⁸³ GIL NOVALES: *El Trienio...*, pàg.15.

³⁸⁴ Pels diputats catalans a les Corts de Cadis vegeu Frederic RAHOLA: *“Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz”* dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, 1912; Enric JARDÍ: *Els catalans de les Corts de Cadis*, Barcelona, 1963 i Lluís ROURA: *“Hi hagué proto-catalanisme polític a Cadis?”* dins *L'Avenc*, núm.113 (1988), pàg.32-37. Sobre els diputats catalans del Trienni estem preparant unes biografies.

³⁸⁵ Raül MORODO i Elías DÍAZ: *“Tendencias y grupos políticos en las Cortes de Cádiz y en las de 1820”*, dins *Cuadernos Hispanoamericanos*, núm.201 (1966), pàg.637-675, pàg.655-675.

³⁸⁶ La major part d'aquesta correspondència es conserva a l'ADB, lligall 27, expedients 1 i 2. La cita correspon a la carta de Joan de Balle a la Diputació amb data de 15 de juny de 1820 (expedient 2). De les 14 cartes que hem consultat (1820-1821), cinc contenen referències a la divisió territorial. Vegeu SARRION: *La Diputació...*, pàg.171-232 (especialment pàg.220-232).

³⁸⁷ Carta de la Diputació a Genis Quintana amb data de 19 d'agost de 1820 (ADB, lligall 27, expedient 1).

³⁸⁸ Carta de la Diputació a Joan de Balle amb data de 19 de maig de 1820 (ADB, lligall 27, expedient 2).

³⁸⁹ Vegeu la justificació de la seva actuació a Cadis al suplement del *Diario de Barcelona*, de 8 de juny de 1820. ELÍAS DE MOLINS: *Diccionario...*, vol.1, i Juan CORMINAS: *Suplemento a las Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la*

Junta provincial, a més, era l'apoderat del duc de Medinaceli a Catalunya³⁹⁰, i mantingué molt bones relacions tant amb la Junta de Comerç com amb la Diputació de Catalunya primer, i de Barcelona després. Balle era un liberal molt moderat: a Cadis es mostrà contrari a la desaparició del Tribunal de la Inquisició i a la desaparició dels senyorius, i destacà per la seva defensa del proteccionisme, aspecte que també caracteritzà la seva participació a les Corts de 1820-21, on assenyalà que *“una libertad absoluta, una libre entrada de artefactos extranjeros, es un decreto de muerte para todos los trabajadores”*, afegint que, en cas de no adoptar-se aquestes mesures, *“la pobreza de Cataluña arruinaría la España”*³⁹¹. Pel que fa a la seva activitat parlamentària Balle formà part l'any 1820 de les Comissions de responsabilitats, del Tribunal de Corts, de la Junta provisional i del codi rural, i intervingué en les discussions sobre la Junta de censura de Catalunya, vinculacions, manifest dels perses, pressupost de guerra, crèdit públic i aranzels. L'any 1821 participà en les comissions de legislació, Tribunal de Corts, Memòria d'Ultramar i judicis de conciliació, i intervingué en les discussions sobre duanes, dret de Cops de Barcelona, senyorius, i lluïsmes manifestant-se contrari a la seva reducció.

Magí Corominas (? - Barcelona, 1839), advocat i industrial amb una fàbrica de teixits al Ter, fou un actiu membre de la Junta de Comerç i de la Comissió de Fàbriques, que s'encarregà de reorganitzar el 1826, l'any 1830 fou condemnat pel Comte d'Espanya a 10 anys de presidi, i l'any 1836 actuà com a comissionat a Madrid de la Junta de Comerç³⁹². Participà l'any 1820 en les comissions de pesos i mesures i de marina, i en les discussions sobre duanes, importació de grans, aranzels, contribucions. I l'any 1821 en la comissió d'Hisenda, i les discussions del pla d'Hisenda i del sector cotoner a Catalunya.

antigua y moderna literatura de Cataluña que en 1836 publicó el Excmo. e Ilmo. señor Don Félix Tores Amat, Obispo de Astorga, Burgos, 1849. Vegeu la seva bibliografia: Discurso pronunciado por el señor don Juan de Valle, diputado en Cortes por la provincia de Cataluña en la sesión del 5 de noviembre de 1820. Para apoyar el dictamen de las comisiones ordinaria de hacienda y de comercio, sobre prohibición de géneros y frutos extranjeros, Barcelona, 1820; Informe que sobre la memoria para la supresión del diezmo leida a las Cortes por el Excmo. Sr. secretario del despacho de Hacienda, D. Juan Álvarez y Mendizábal dió el letrado Dr. D. Juan de Balle, Barcelona, 1842; Memoria en demostración del derecho que asiste al Excelentísimo Sr. Duque de Medinaceli en el pleito contra el administrador principal de bienes nacionales sobre pertenencia del solar que ocupó el convento de Frailes Menores de la regular observancia de San Francisco de Asís en la ciudad de Barcelona, escrita por el Doctor Don Juan de Balle, Asesor y Apoderado general de S.E. en Cataluña, Barcelona, 1845.

³⁹⁰ Vegeu Ernest LLUCH: “Joan de Balle, un liberal moderat al servei del proteccionisme”, dins El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840), Barcelona, 1973, pàg.221-225.

³⁹¹ Extractes de la seva intervenció parlamentària en defensa del proteccionisme publicada a Discurso..., pàg.13 i 15 per les cites.

³⁹²

Esteve Desprat i de Gaiolà, hisendat de la Garrotxa, era a més metge i fou becat per la Junta de Comerç per fer un estudi de les ciències naturals a diferents països europeus³⁹³. Al finalitzar el Trienni fou acusat de participar en societats secretes maçòniques³⁹⁴. Participà l'any 1820 en la comissió de Comerç, i en les discussions sobre el Patrimoni reial, el pressupost d'Hisenda, les Societats Patriòtiques, el pla general d'ensenyança, contraban i aranzels. I l'any 1821 en les comissions de comerç i biblioteca de les Corts, i en l'extraordinària de 1821-1822 en la de comerç³⁹⁵. A les Corts s'arreglerà amb els diputats exaltats.

Josep Espiga i Gadea (Palència, 1758 - Madrid, 1824), ardiaca de la vall de Benasc, participà a la guerra del francès com a vocal de la Junta Superior de Catalunya i diputat a les Corts de Cadis³⁹⁶. Participà l'any 1820 en les comissions de govern interior i beneficència, i en les discussions de successió de la Corona, pesos i mesures, successos de Nàpols, hospitals, Consell d'Estat, vinculacions, i pressupostos. I l'any 1821 en les discussions sobre secularització de regulars, i en les extraordinàries de 1821-1822, en la de beneficència. Espiga havia estat diputat a les Corts de Cadis on es mostrà favorable a les reformes constitucionals tot i que defensant que el rei havia de continuar jugant un paper important (facultat de declarar la guerra i de sancionar les lleis, per exemple), i a més fou membre de la Comissió que redactà la Constitució de 1812³⁹⁷. L'any 1820 va ser nomenat Archebisbe de Sevilla, i com a president de les Corts d'aquest any realitzà el discurs d'inauguració de les sessions. Rico Amat diu d'Espiga que destacava per:

“La facilidad de espresarse en público [...], por la solidez de sus juicios, la lógica de sus apreciaciones, su no vulgar erudición, sus extensos conocimientos en la ciencia política y sus profundos estudios del derecho público constitucional, tan poco generalizados en aquella época, y casi ignorados de la mayoría de los españoles.

Discutidor hábil y sereno, razonador lógico y atinado, argumentador diestro y oportuno, logró llamar la atención del público y de sus compañeros desde las primeras sesiones, y a pesar de carecer en su entonación, en su estilo y en sus ideas de todo tinte tribunicio, alcanzó por algún tiempo las simpatías y los aplausos de las tribunas.”³⁹⁸

Espiga durant el Trienni s'alineà amb els moderats, tal i com assenyala Rico Amat: *“más moderado en las reformas, menos enemigo de las regias prerrogativas, menos*

³⁹³ ELIAS DE MOLINS: *Diccionario...*, vol.1.

³⁹⁴ APR, “PRFVII”, vol.87.

³⁹⁵ Vegeu ELIAS DE MOLINS: *Diccionario...*, vol.1.

³⁹⁶ ELIAS DE MOLINS: *Diccionario...*, vol.1, LEBRUN: *Retratos...*, pàg.19-20, i Juan RICO AMAT: *El libro de los Diputados y senadores*, 4 vol., Madrid, 1862, vol.I, pàg.155-168. Pel seu nomenament com a president de les Corts el 6 de juliol de 1820 vegeu l'ACD, lligall 35, fol.426).

³⁹⁷ Vegeu RICO AMAT: *El libro...*, pàg.155-168. El seus discursos a les Corts de Cadis reproduïts a les pàg.158-168.

*constitucional y casi ultramontano en sus doctrinas religiosas*³⁹⁹. De fet a les Corts del Trienni només participà en les discussions sobre assumptes religiosos, defensant el Papa i els furs de l'Església catòlica, però malgrat això, la Santa Seu li negà les butlles i morí sense poder possessionar-se legalment de l'arquebisbat de Sevilla.

Fèlix Janer i Bertran (Vilafranca, 1781 - Madrid, 1865), metge i catedràtic de Cervera, fou director del col·legi de metges de Barcelona el 1843, i exercí de professor de Medicina tant a Madrid com a Barcelona, publicà més quaranta obres relacionades amb la medicina, però també amb la filosofia. L'any 1840 va tornar a ser elegit diputat a Corts per Barcelona⁴⁰⁰. Participà l'any 1820 en les comissions d'agricultura i salut pública i en les discussions de fàbriques, Junta de censura de Catalunya, Milícia Nacional, febre groga, sanitat, llibertat d'impremta, pla general d'ensenyança i contraban. L'any 1821 en les comissions d'instrucció pública, i les discussions sobre el reglament de l'ensenyament públic, llei de l'exèrcit, sanitat i pla d'Hisenda; i en les extraordinàries de 1821-1822 en la de beneficència. S'arreglerà amb els "vintistes".

Ferran Antoni Navarro, hisendat del Baix Ebre, havia estat diputat a les Corts de Cadis⁴⁰¹. Participà l'any 1820 en les comissions d'agricultura, codi mercantil, presons, i Diputació permanent. I l'any 1821 a la comissió d'agricultura, indústria i arts⁴⁰².

Guillem Oliver i Salvà (Ciutat de Mallorca, 1775 - Barcelona, 1839)⁴⁰³,

³⁹⁸ RICO AMAT: *El libro...*, pàg.155-156.

³⁹⁹ RICO AMAT: *El libro...*, vol.I, pàg.157.

⁴⁰⁰ Destacà pels seus nombrosos tractats mèdics i fullets divulgatius: *Desagravio de la medicina española injuriada por el autor del artículo medicina militar del diccionario de las ciencias médicas* [1819]; *Elementa Hygienes in usum academicum* [1826]; *Elementos de moral médica* [1831]. Conreà, també, la filosofia, destacant el seu treball: *Vindicación de la filosofía española en el siglo XVI* [1840]. Vegeu Pere ALEGRET: *Vilafranca antigua y moderna*, Vilafranca del Penedès, 1872, pàg.171 i *Apuntes...*, pàg.176-182; MAS i JORNET: "Notes...", pàg.256-260; *El Criterio Médico*, 1886 (nota necrològica); LLORENS: *L'hegemonia...*, pàg.17-19. N'hem donat una nota biogràfica a ARNABAT: *Liberals...*, pàg.64-66. Vegeu també TORRES AMAT: *Memorias...*, 1836, CORMINAS: *Suplemento...*, 1849, MOLINS: *Diccionario...*, t.II, 1895, i Manuel OVILO y OTERO: *Manual de Biografías y de Bibliografía de los Escritores Españoles del s. XIX*, Madrid, 1859, t.I i II.

⁴⁰¹ CORMINAS: *Suplemento...*, 1849. Entregà tota la seva biblioteca a la Biblioteca de les Corts al morir.

⁴⁰² CORMINAS: *Suplemento...*. Va estudiar a la Sorbona i a Alcalà filosofia, dret i política, gran coneixedor de les llengües orientals viatjà per tota la Mediterrània i s'instal·là a Tortosa, des d'on fou elegit diputat a les Corts de Cadis primer, i del Trienni després. Morí a València el 3 de desembre de 1821. El comte de Toreno digué d'ell: "*sujeto de profundos conocimientos, y sobretudo versado en las lenguas orientales, fue uno de los que con su ilustración concurrieron a las muchas y grandes cosas que se hicieron en las Cortes extraordinarias, y últimamente nos ha dejado esta prueba de su afición al Congreso con su numerosa librería, que no sé cuantos volúmenes tendrá actualmente, pero que se componía antes de 7 a 8.000*" (DSC, ext.1821-1822, t.II, pàg.1.133-1.134, sessió de 7 de desembre i t.III, pàg.1.697-1.698, sessió 100 de 3 de gener).

⁴⁰³ Vegeu Joan SOTORRA: *Historia del ilustre español Don Guillermo Oliver, Alcalde primero*

comerciant illenc assentat ben aviat a la ciutat comtal com a administrador dels béns del prior de l'ordre de Sant Joan a Mallorca, i posteriorment dins la companyia dels Cortadellas. Després ja com a comerciant amb negoci propi s'instal·là a Tarragona per a realitzar-hi negocis a través del seu port, i fou en aquesta ciutat quan començà a exercir càrrecs polítics a les diferents Juntes de la guerra del francès⁴⁰⁴. Entre 1814-1820 redactà diferents memòries defensant la necessitat de canviar la política econòmica, i de les quals la mostra més representativa és la que redactà per encàrrec de la Junta de Comerç l'any 1816, i que es publicà el 1820⁴⁰⁵. Com a diputat a Corts durant la primera legislatura (1820-21) destacaren les seves intervencions en temes econòmics, així com la participació en diverses comissions d'aquest tipus (codi mercantil, comerç, agricultura, indústria, camins i canals, hisenda, marina, i moneda), i en les discussions sobre el préstec internacional, importació de grans, pesca i navegació, pressupostos de l'Estat, moneda, Hisenda, aranzels, indústria, comerç, etc. En les Corts extraordinàries de 1821-1822 formà part de les comissions d'Hisenda, comerç i armada reial, i intervingué força en les discussions sobre la divisió del territori i el govern polític provincial. Entre les seves intervencions a les Corts destaquen la defensa dels aranzels i del sistema prohibitiu (31 d'agost, 16 de setembre, 5 de novembre de 1820 i 30 de novembre de 1821); la defensa de l'abolició dels senyorijs (26 de març de 1821); i el suport a la proposta del nou

constitucional de la muy ilustre ciudad de Barcelona, diputado a Cortes por la misma y por la provincia de Tarragona en el año 1837; dedicada a Francisco Oliver por el joven D. _____, legista y alumno sobresaliente de Literatura, Historia de España, Economía Política y Derecho público, Barcelona, Francisco Sánchez, 1844; LLUCH: El pensament....., pàg.235-257. Vegeu també Ernest LLUCH: "Guillermo Oliver: la política económica de la reforma burguesa", dins Boletín Arqueológico, IV, núm.113-120 (1971-72), pàg.405-432, i "Guillermo Oliver: la política económica de la reforma burguesa", dins El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840), Barcelona, 1973, pàg.235-257.

⁴⁰⁴ RECASENS: La Revolución y la Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona, Tarragona, 1965, pàg.85-86.

⁴⁰⁵ Memorias económico-políticas escritas en diversas épocas y con diferentes motivos para la prosperidad de España y se imprimen en beneficio del Hospital en 1820, Impremta de Miguel Puigrubí, Tarragona, 1820. Vegeu a més Relación que Don Guillermo Oliver presentó a la Junta Superior de Cataluña, de su comisión a Cádiz, en diciembre de 1810, Tarragona, 1811; Contestación a la satisfacción preventiva que de su predecesor ofreció D. Antonio Elola, Intendente de Murcia en comisión e interino que ha sido de este ejército y Reino al Excelentísimo Sr. Marques de Caouping y capitán general de los mismos; al digno comercio y al respetable público en fecha del 24 de octubre publicada en el Diario de Palma el 16 de noviembre actual por D. Guillermo Oliver, Ciutat de Mallorca, 1812; Vindicación de la industria de Cataluña o sea Colección de discursos que se publicaron en el periódico titulado 'El Vapor' en el año 1833 refutando errores vertidos de varios artículos insertos en algunos periódicos de Madrid, relativos a la industria y comercio de Cataluña sobre la balanza de comercio y la libertad indefinida de éste, Barcelona, 1834; Testimonio de verdad, gratitud y confianza, que en obsequio de estas prendas consigna a la memoria de los honrados Barceloneses, su alcalde primero Constitucional Guillermo Oliver, Palma de Mallorca, 1837; i Recurso de queja interpuesto ante S.M. la Reina Gobernadora contra el gefe político de Barcelona D. José Maria Cambronero, Palma, 1839.

sistema d'Hisenda (20 de maig 1821). Un cop finalitzada la legislatura tornà a Tarragona on s'incorporà al consistori com a regidor, i al finalitzar el Trienni hagué de fugir de la ciutat per les represàlies reialistes que li destrossaren la casa. L'any 1824 va ser nomenat vice-cònsol de Nàpols a Tarragona, i l'any 1826 es tornà a instal·lar a Barcelona i feu estades a diferents països europeus per estudiar formes de millorar la producció d'aiguardent. L'any 1835 arran de la revolució se'l nomena vocal de la Junta Governativa de Barcelona, i l'any 1837 va ser elegit batlle de Barcelona. L'any 1834-35 fou nomenat procurador per Tarragona i l'any 1839 diputat per aquesta província i per Barcelona. Morí l'1 d'agost de 1839.

Antoni Puigblanch (Mataró, 1795 - Londres, 1840), catedràtic d'hebreu a Alcalá de Henares, es va fer famós per la publicació de La Inquisición sin máscara (1816). L'any 1814 hagué d'emigrar a Londres on ensenyava castellà. Quan finalitzà la seva tasca com a diputat restà com jutge de fet a Madrid. Al finalitzar el Trienni s'exilià de nou a Londres⁴⁰⁶. Participà l'any 1820 en les comissions d'infracció de la Constitució, i manifest dels perses, i en les discussions de professions religioses, pressupostos, aranzels, clergat regular, llibertat d'impremta, i exèrcit. I l'any 1821 a les comissions d'infraccions de la Constitució i del Tribunal de Corts, i a les discussions sobre el reglament de les Corts, els successos d'Alcoi, l'arquebisbe Creus, senyorijs, societats patriòtiques, exèrcit, facciosos, quintes i lluïsmes. En l'extraordinària de 1821-1822 participà en les discussions del codi penal. Sempre s'alineà amb el liberalisme exaltat. Puigblanch serà de nou diputat per Barcelona a les Corts dels anys 1836-37⁴⁰⁷.

Genís Quintana i Ferrer, advocat i redactor del Diario de las Cortes i Secretari de la Diputació de Catalunya, fou nomenat Cap polític de les Balears el 1823. Participà l'any 1820 en les comissions de responsabilitats, de la Biblioteca de les Corts, i en les discussions de la Junta provisional, importació de grans, Junta de censura de Catalunya, jesuïtes, pressupostos, pla general d'ensenyança, crèdit públic, contraban. I l'any 1821 a

⁴⁰⁶ A la Biblioteca Nacional, manuscrit 8.853 hi ha la seva correspondència, enviada i rebuda, fol.148-32º per anys del Trienni). Vegeu també Enric JARDÍ: Antoni Puigblanch. Els precedents de la Renaixença, Barcelona, 1960, i Ramon GRAU i Marina LÓPEZ: "Antoni Puigblanch: una visió fatalista liberal del projecte nacional espanyol", dins Albert BALCELLS (ed.): El pensament polític català del segle XVIII a mitjan segle XX, Barcelona, 1988, pàg.41-55, TORRES AMAT: Memorias..., 1836, CORMINAS: Suplemento..., i ELIAS DE MOLINS: Diccionario..., II, 1895. Una visió crítica a MENÉNDEZ PELAYO: Historia..., t.III, 1882, pàg. Una nota biogràfica completa a DBTL, pàg.536-537.

⁴⁰⁷ ELIAS DE MOLINS: Diccionario..., TORRES AMAT: Memorias..., CORMINAS: Suplemento...,

les comissions de redacció del Diario de Cortes, govern polític de les províncies, biblioteca i llibertat d'impresma i a les discussions sobre canvi de ministeri i l'estat de la Nació, i en la extraordinària de 1821-1822 en la del Diario de Cortes⁴⁰⁸. S'alineà amb els exaltats⁴⁰⁹.

Joaquim Rey i Esteve (Mentuy, 1775 - Lleida, 1850), advocat i catedràtic de lleis per Cervera, posteriorment fou rector de la universitat literària de Barcelona i Regent de la Reial Audiència de Mallorca. Participà l'any 1820 en les comissions de legislació i codi criminal, i en les discussions del pla d'ensenyament, junta de censura de Barcelona, emigrats, Consell d'Estat, drets senyorials, contribucions, crèdit públic, contraban i duanes. I l'any 1821 a les comissions d'infracció de legislació, justícia, Tribunal de Corts, codi rural i cases de Moneda, en la extraordinària de 1821-1822 en la del Codi penal⁴¹⁰ i de moneda falsa; i en les discussions sobre senyoriu, ensenyament i universitats on mantindrà un debat amb Janer sobre la necessitat o no de concentrar medicina, cirurgia i farmàcia, exèrcit, facciosos, hisenda. Rey havia estat diputat a les Corts de Cadis els anys 1813-14, i ho tornaria a ser a les Corts per Barcelona els anys 1837-38 i 1838-39, legislatura en la que ocupà la vice-presidència del Congrés. L'any 1839 fou nomenat senador per Balears, càrrec que mantingué els anys 1840, 1842 i 1843 en que fou nomenat senador vitalici per Barcelona, càrrec que ocupà els anys 1845.-1846⁴¹¹. A les

⁴⁰⁸ Documentació a l'ACD, lligalls 30 expedient 18, 36 expedients 239.

⁴⁰⁹ Quintana havia proposat el 1812 que tenint en compte que el decret de les Corts d'11 d'agost de 1812 manava que la plaça principal o la que es jurà la Constitució s'anomenés plaça de la Constitució. I proposa que per augmentar efecte la construcció "*monumentos magníficos, inscripciones elegantes, medallas primorosas, todo debía emplearse para eternizar de un modo digno la época de la verdadera regeneración y felicidad de la España*", però davant la penúria, plantejava de "*colocar en las plazas de la Constitución una lápida con una inscripción sencilla y elegante, que junto con la memoria de tan fausto suceso transmitiese a las generaciones más remotas la del buen gusto de la actual literatura española*" i demanava que es proposi una inscripció "*que sirviera de norma o exemplar para las demás de igual clase, debiendo todas concebirse en los mismos términos con la sola variación del nombre de los pueblos y de la fecha de la promulgación del sagrado Código Constitucional.*" Ell proposava aquesta inscripció: "*CIVES MATRITENSES/ OB.PROMULGATAS.HOC. LOCO/ SUPREMAS.REGNI.LEGES/ GADIBUS.LATAS.SANCITAS/ COMITORUM.UNIVERSAE. HISPANIAE/ DECRETO/ H.M.P./ ID.SEXT. AN. M.DCCC.XII*" "*POR DECRETO/ DE LAS CORTES GENERALES Y EXTRAORDINARIAS/ EL PUEBLO DE MADRID/ HIZO COLOCAR ESTA LAPIDA/ EN MEMORIA/ DE HABERSE PUBLICADO EN ESTE SITIO/ LA CONSTITUCION DE LA MONARQUIA ESPAÑOLA/ HECHA Y SANCIONADA EN CADIZ/ DIA XIX DE MARZO DEL AÑO MDCCCXII*" (Proposta presentada a les Corts de Cadis el 20 de setembre de 1812 (ACD, lligall 30, expedient 8).

⁴¹⁰ A les Corts es presentaren unes observacions de l'advocat Antonio Rodon de Sabadell (DSC, ext.1821-1822, t.II, pàg.1.133, sessió 74 de 7 de desembre).

⁴¹¹ Alocució que en el acto de la apertura de la Real Audiencia de Mallorca pronunció su regente el sr. D. Joaquín Rey, el día 2 de enero de 1835, Palma de Mallorca, 1835, en la qual fa una defensa aferrissada de la propietat privada: "*Quitad este derecho [el de propiedad], y veréis desaparecer al*

Corts de la primera legislatura del Trienni (1820-1821) es distingí per la seva defensa dels senyorijs territorials i la no necessitat dels senyors de mostrar els títols de possessió com veurem més endavant, també participà activament en la comissió del codi penal, i s'alineà amb els moderats.

Francesc Serrallach i Rivas (Barcelona, 1777-1860), va participar en la guerra del Roselló i en la del francès (1808-1814), l'any 1811 va organitzar i dirigir el col·legi militar de Santiago, el 1814 va publicar un tractat de fortificació, el 1815 era director de l'escola militar de San Fernando, i l'any 1820 va ser nomenat director d'estudis de l'Acadèmia d'enginyers d'Alcalá de Henares. L'any 1835 ascendeix a Brigadier, i el 1845 a Mariscal de camp sempre movent-se en les direccions militars⁴¹². Participà l'any 1820 en les comissions de guerra, divisió del territori i canals i camins, i en les discussions de Milícies Nacionals, exèrcit, pressupostos, obres públiques i pressupostos de Guerra. I l'any 1821 en les discussions sobre Milícia, exèrcit, causes de facciosos i senyorijs, i en la extraordinària de 1821-1822 en la comissió de divisió del territori i Guerra.

Agustí Torres (Montmaneu, 1773 - Barcelona, 1833), catedràtic de retòrica de Cervera, redactor de la Gaceta de la Junta Superior de Catalunya durant la guerra del francès, i l'any 1814 canonge de Vic⁴¹³. Participà els 1820 i 1821 en poques activitats parlamentàries, tant sols en les discussions sobre el bisbe Creus i l'admissió d'eclesiàstics. En la legislatura extraordinària de 1821-1822, realitzà un llarg discurs amb motiu de discutir-se el codi penal defensant el dret de gents, i concretament el dret d'asil polític i eclesiàstic, davant la proposta de la comissió de retirar-los tots dos: "*la abolición del asilo político está en contradicción con un artículo esencial del derecho de gentes, y que la del asilo eclesiástico no es justa, ni política, ni conforme a la Constitución de la Monarquía*"⁴¹⁴, una posició que comptà amb l'oposició de Puigblanch⁴¹⁵.

La primera legislatura s'inaugurà oficialment el 9 de juliol de 1820 i es prolongà

momento el estado social; despojad de sus bienes al poseedor, y la existencia que le dejáis será en muchos casos más amarga que la misma muerte: es pues la propiedad la vida social del hombre, y debe ser inviolable como la misma vida natural". Arxiu del Senat, HIS-0372-02. Vegeu CORMINAS: Suplemento..., ELIAS DE MOLINS: Diccionario..., TORRES AMAT: Memorias...,

⁴¹² Vegeu el seu expedient personal a l'AHM-S, S1ª D1ª, lligall S-2.504. També CARRASCO: Icono-Biografía..., 1901. Va escriure el Tratado de fortificación dispuesto para los caballeros cadetes del colegio de Santiago, Santiago s/d.

⁴¹³ TORRES AMAT: Memorias..., 1836, ELÍAS DE MOLINS: Diccionario..., II, 1895.

⁴¹⁴ DSC, ext.1821-1822, t.III, pàg.1.566-1.571, sessió 97 de 31 de desembre.

⁴¹⁵ DSC, ext.1821-1822, t.III, pàg.1.582-1.583, sessió 98 d'1 de gener.

fins el 9 de novembre de 1820, i amb aquest motiu es celebraren multitud d'actes cívico-religiosos arreu del país⁴¹⁶. Aquesta primera legislatura, amb una majoria moderada, es dedicà, com anirem veient fonamentalment als problemes de la hisenda pública i a la reforma econòmica. Les Corts endegaren una ingent tasca legislativa que tenia per objectiu aplicar les lleis aprovades a les Corts de Cadis i fer-ne de noves que salvessin els esculls que presentaven les anteriors. Una tasca alabada, fins i tot, per un absolutista moderat com Madrazo: *“En muchas de estas medidas, las Cortes se dejaron llevar del espíritu reformador que era peculiar de la época; en otros, no obstante, se fueron con mucha y muy laudable parsimonia para no chocar con los intereses y tradiciones antiguas, ni con los deseos del Rey, bien manifiestos y evidentes.”*⁴¹⁷

Quadre II.11 Felicitacions catalanes a les Corts per la seva instal·lació, 1820

<i>Organisme</i>	<i>DSC, 1820, sessió</i>
Capità general de Catalunya	17 de juliol
Cap polític de Catalunya	17 de juliol
Arxiver i oficials de l'Arxiu de la Corona d'Aragó	19 de juliol
Diputació de Catalunya	22 de juliol
Ajuntament de Barcelona	3 d'agost
Audiència Territorial de Barcelona	3 d'agost
Intendent de Catalunya	3 d'agost
Ajuntament de Girona	3 d'agost
Junta de Comerç de Catalunya	3 d'agost
Ajuntament de Manresa	8 d'agost
Ajuntament de Figueres	15 d'agost
Ajuntament de Lleida	18 d'agost
General Francesc Milans del Bosch	18 d'agost
Acadèmia Nacional de Medicina de Barcelona	18 d'agost
Director i empleats de la Direcció de provisions de l'Exèrcit a Catalunya	18 d'agost
Pere Perena i altres membres de l'Exèrcit a Catalunya	18 d'agost
Societat Patriòtica de Barcelona	21 d'agost
Ajuntament de Tarragona	28 d'agost
Ajuntament de Vic	2 de setembre
Ajuntament de Tortosa	16 de setembre

Font: elaboració pròpia a partir del DSC, 1820, t.I.

L'obertura de les Corts, el 9 de juliol de 1820 fou molt ben rebuda arreu d'Espanya, ja que significava un pas molt important vers la consolidació del sistema

⁴¹⁶ Vegeu per exemple el relat que en fa per a Barcelona Serrahima: Breve relació..., fol.236.

⁴¹⁷ MADRAZO: ,pàg.57. La Comissió presentà la proposta de Reglament de la Milícia Nacional Local a les Corts el 4 d'agost de 1820 (DSC, 1820, t.I, pàg.375-380, sessió 31).

constitucional, així no és gens estrany que arribessin nombroses felicitacions a les Corts per la seva constitució⁴¹⁸. A Catalunya (vegeu el quadre II.11) enviaren les seves felicitacions des d'autoritats provincials com el Cap polític, l'Intendent i la Diputació, a ajuntaments com els de Barcelona, Tarragona, Girona i Manresa, i societats diverses com la Junta de Comerç o la Societat Patriòtica de Barcelona. L'entusiasme es refredà força la segona legislatura (1822-23), ja que només es reberen a les Corts les felicitacions per la seva instal·lació dels ajuntaments d'Agramunt, Barcelona, Tarragona i Valls⁴¹⁹.

II.4.2 Els diputats de la legislatura de 1822-1823

Els mesos d'octubre i novembre de 1821 es repetia el procés d'elecció de diputats a Corts pels anys 1822-23, amb les Juntes Parroquials (7 d'octubre) i de Partit on van sortir elegits com a representants dels diferents partits per formar la Junta provincial (vegeu el quadre II.12)⁴²⁰. Per fer-nos una idea de què estem parlant direm que al partit de Tarragona hi havia uns vuit mil veïns amb dret de vot, i aquests elegien uns tres-cents compromissaris que al seu torn elegien quaranta-tres electors parroquials que formaven la junta electoral de Partit que escollia els cinc representants del partit a la Junta de Catalunya integrada per 36 electors i que, finalment, elegia els dotze diputats a Corts⁴²¹.

El Cap polític, Antonio Remon Zarco del Valle va realitzar una crida "Catalanes"

⁴¹⁸ Quan s'inaugurà la legislatura de l'any 1821 també arribaren felicitacions a les Corts, tot i que en menys quantitat: Cap polític i Capità general de Catalunya, i ajuntament de Barcelona, (DSC, 1821, t.I, pàg.696, sessió 29, de 26 de març).

⁴¹⁹ DSC, 1822, t.I, sessions dels dies 29 de març, 7 d'abril, 27 d'abril i 15 de maig.

⁴²⁰ Per exemple de Vilafranca Pere Batlle i Joan Benach (comerciant de Vilanova), vegeu "Actes ... Sant Sadurní", sessions de 7 i 9 d'octubre, 5 de novembre i 9 de desembre de 1821; lligall 245 de l'AHMVG) i ACA-DL-AHA, vol.12 de 4 de desembre de 1821 Sant Sadurní", sessions de 7 d'octubre, 5 de novembre i 9 de desembre de 1821. Pel corregiment de Tarragona sortien elegits Pere Armengol Serra i Fèlix Solà, pel partit de Tortosa Joaquim Miquel Ternas d'Ulldecona, i pel de Falset, Joaquim A. Septien d'Horta (Carta de Josep Tudó a Antoni Satorras amb data de 18 d'octubre de 1821, assenyalant que les eleccions parroquials "en general són bones", APPTR, "Correspondència 1821-1826"). Pel partit de Reus Pere Alcántara de Ajuria i Joan Rincon (advocat) "los dos ben afectes al sistema" (Carta d'Esteve Cirera a Antoni Satorras amb data de 7 de novembre de 1821, APPTR, "Correspondència 1821-1826"). Al partit de Barcelona la febre groga dificultà força les tasques electorals, i es feren dos reunions una amb la gent de dins el cordó sanitari a Barcelona, i una altra amb la gent de fora a Sant Feliu (Circular de la Junta Electoral del Partit de Barcelona amb data de 25 d'octubre de 1821 (Fons Creixell, "Impresos s.XIX", caixa 1).

⁴²¹ Vegeu la INSTRUCCIÓN para la elección de los Diputados de las Cortes ordinarias de los años 1822 y 1823, Lleida, 23 de setembre de 1821, Antoni de Gomar, batlle de la ciutat (AHPL, caixa1.413).

demanant la participació a les juntes parroquials⁴²². També l'ajuntament de Tarragona demanà la participació dels veïns en aquestes eleccions:

“Os llama la Nación para que uséis en el ara de la justicia y de la razón, del noble derecho que os habeis adquirido de ser libres en ensanchar vuestro espíritu incorruptible. [...]. Las Juntas Electorales de Parroquia son las que deben celebrarse el espresado primer domingo de Octubre, las que han de producir los primeros cimientos que [han] de cooperar a la perfección de la escala por donde han de subir las almas eminentes hasta aquel grado honorífico de Diputados a Cortes para los años 1822 y 1823. [...] Ciudadanos, de vosotros depende, unidos a la masa general de honrados Españoles: el Ayuntamiento Constitucional os habla lleno de la mayor complacencia y satisfacción, porque conoce vuestro dócil carácter y firmeza y que no os alucinaran siniestras ideas de hombres perjuros y desnaturalizados, que por desgracia no deja de haberlos para confundir, seducir y engañar con astuta maña al incauto labrador, al sencillo artesano, al joven despreocupado, y en una palabra a los que no llegan a conocer el veneno de la maquinación y de la intriga, y que tratan de usurparles aquella inocente inclinación que les dicta el feliz obrar del hombre libre”⁴²³

Quadre II.12 Nova distribució dels diputats a Corts per províncies, 1822

<i>Província</i>	<i>habitants</i>	<i>diputats</i>	<i>diputats/habitants</i>
Barcelona	342.095	5	68.419
Girona	210.920	3	70.307
Lleida	150.005	2	75.002
Tarragona	202.845	3	67.615
CATALUNYA	905.865	13	69.682
ESpanya	11.627.090	168	69.209

Font: DSC, Ex.1821-1822, t.I, pàg.208, sessió 24, de 18 d'octubre

Des de Girona, el corresponsal de la casa Cortadellas informava del:

“Buen estado que tuvieron aquí las elecciones, [...], en toda la península llevan un aspecto hermoso, de este modo podemos prometernos una legislatura buena. Esto parece que en algún tanto alivia nuestras penas, pues si los Serviles aprovechándose de las Calamidades que agovian esta desgraciada porción de la patria quisiesen frustrar nuestras esperanzas ya no nos quedava ni aún la remota esperanza de poder salir de ahogos y mejorar la Suerte del Principado.”⁴²⁴

Per altra banda, Manuel Lasala, tot i no ser elegit elector provincial continuava controlant alguns fils de la Junta Provincial, com demostra la carta que va trametre a Antoni Castellana compromentent-se a fer tots els possibles perquè el darrer no sortís elegit diputat a Corts:

⁴²² Amb data de 30 d'agost de 1821, i que incloïa pels ajuntaments una INSTRUCCIÓN dirigida a facilitar las operaciones convenientes para la celebración de juntas electorales de parroquia que debe verificarse el primer domingo día 7 de Octubre próximo.

⁴²³ Acuerdos, 1821-II, vol.26, doc.618 (AHMT).

“Encara que no puch tenir cap intervenció en la pròxima junta electoral de província, en bona correspondència de nostra antiga amistad li prometo que me interesaré ab alguns dels arribats de confianza que se troban electors, perquè eviten a V. un trastorn que conech li seria indispensable si los que posaren lo nom de V. en llista lograsen lo seu fi.”⁴²⁵

I al mateix temps assegurant que Manuel Lasala fos nomenat diputat a Corts per Aragó durant la segona legislatura (1822-23)⁴²⁶.

La Junta Provincial de Catalunya es va conformar com podem veure al quadre II.13, amb hisendats (47%), advocats (24%), comerciants (6%), altres professionals liberals (6%) i nobles (6%)⁴²⁷. Si sumen les dades de que disposem de l'any 1820 i 1821 (quadre II.9 i II.13), el resultat final ens indica un important predomini dels hisendats amb el 37%, seguits dels advocats (19%) que junt a altres professionals liberals arriben fins el 29%, comerciants amb un 11%, el mateix percentatge que el clergat. Tots aquests grups tenen una representativitat política molt per sobre de la seva representativitat social que és del 10%, 1%, 1% i 3%, respectivament.

La Junta Provincial de Catalunya reunida a Manresa va escollir com a diputats a Corts per la segona legislatura (1822-1823)⁴²⁸: els hisendats Marià Rubinat (advocat de Vilanova) 24 vots, Miquel Lluís de Septien (d'Horta de Sant Joan) 23 vots, Josep Melcior Prat (de Prats de Rei i redactor del Diario de Sesiones) 22 vots, i Ramon Busaña (de Moià) 19 vots; dos comerciants, Pere Surrà i Rull (barceloní afincat a Madrid on era cap de la Milícia i tercer batlle) 31 vots, i Francesc de Paula Roset i Babi (de Barcelona) 32 vots; dos advocats, Ramon Salvato i Esteve (de Barcelona) 26 vots⁴²⁹ i Josep Bages i Oliva (hisendat reusenc) 23 vots; un fabricant de teixits de cotó, Magí Torner (de Mataró) 32 vots; un militar, Josep Grases (coronel d'artilleria reusenc) 23 vots; un

⁴²⁴ Carta de Garcías a Marià Brufau amb data de 21 d'octubre de 1821 (CA-49, fol.67).

⁴²⁵ Carta de Manuel Lasala a Antoni Castellana de Tàrraga amb data de 24 de novembre de 1821 (CA-50, fol.551).

⁴²⁶ Vegeu la carta de Manuel Lasala a la Marquesa de Villafranca de Madrid amb data de 23 de gener de 1822 (CA-50 bis, fol.4).

⁴²⁷ La reunió es va celebrar a Manresa de l'1 al 3 de desembre de 1821 (ACD, lligall 9, expedient 8). Quelcom semblant al que passà a València: ROMEO: Entre el orden..., pàg.187-195.

⁴²⁸ Vegeu unes notes caricaturesques sobre aquests diputats a CONDICIONES y semblanzas de los Sres. diputados a Cortes para los años de 1822-1823, Imprenta del Zurriagazo, Madrid, 1822, SUPLEMENTO a las semblanzas de los diputados a Cortes de 1820 y 1823, Imprenta de Alban y Cia, Madrid, 1822, VE-786-34. A l'Annex II.8 reproduïm les referències als diputats catalans.

⁴²⁹ Salvato, un cop elegit diputat a Corts (3 de febrer de 1822), dirigí una carta als ajuntament de les principals ciutats catalanes demanant-los les seves opinions per a defensar correctament Catalunya a les Corts (Acuerdos. 1822-I, vol.27, doc.58). Reproduïda a l'Annex II.9. L'ajuntament de Lleida es prengué la cosa pel dret i li exposà “*quan útil y necesario seria al bien general el que las Cortes se sirviesen abolir el derecho del Registro*” (Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 8 de febrer).

clergue, Hermenter Martí (rector de Gurb) 33 vots; i un funcionari, Ramon Adan i Pardo (lleidatà oficial de la Secretaria d'Hisenda) 22 vots⁴³⁰.

Quadre II.13 Partits i electors de Partit, 1821

<i>Partits</i>		<i>electors</i>	<i>professió</i>
Balaguer	1		
Barcelona	5	Narcís Sans	noble
		Ramon Salvato	advocat
		Josep Elias	advocat
		Francesc Serra i Franch	fabricant de paper
		Agustí Yañez	farmacèutic
Berga	1	Josep Riu i Sola	
Cervera	1	Francisco Pastoret	
Falset	1	Jaume Ossó	
Figueres	1	Joaquim de Roma	
		Baldiri Pera	
Girona	2	Baró de Vilajuïga	noble
		Josep Puig	hisendat
Granollers	1	Josep Vallonesta	
Igualada	1	Josep Pasqual	
La Bisbal	1	Pere Camps	hisendat
Lleida	1	Ramon Hostalrich	
Manresa	1	Ramon Busaña	hisendat
Mataró	2	Joan Serra	
		Joan Baró de Solà	
Montblanc	1	Pau Anguera i Riera	
Olot	2	Bru Bret	
		Jaume Serrat Calvó	
Reus	2	Pedro Alcantara de Ajuria	advocat
		Joan Rincon	
Santa Coloma	1	Francesc Batlle i Saguer	
Seu d'Urgell	1	Mateo Estany	
Solsona	1	Manuel Ribalta	hisendat
Tarragona	2	Josep Yxart Pi	hisendat
		Joaquim Andreu de Moner	hisendat
Terrassa	1	Juan Barata	advocat
Tortosa	1	Miquel Lluís de Septien	hisendat
Tremp	1	Antonio de Moner	
Vic	1	Llorenç Puig	
Vilafranca	2	Pere Batlle	hisendat
		Joan Benach	advocat

Font: CRESPI: *Diario...*, fol.73-74 i ACD, lligall 8, expedient 9.

⁴³⁰ Les bones i directes relacions entre la majoria de diputats catalans a les Corts i la Junta de Comerç es poden seguir a partir de la documentació servada al lligall 55 "Diputados de Cataluña en las Cortes de 1822 y 1823", de l'Arxiu de la Junta de Comerç (BC).

Com a suplents foren elegits Bartomeu Amat (coronel d'Enginyers de Barcelona), Bernat de Borja i Tarius (ex-director del Crèdit Públic, natural de Torredembarra), Josep Elias (promotor fiscal i jutge de primera instància de Barcelona), i Marià Estany (comerciant i hisendat de la Seu d'Urgell).

Si comparem els grups socials dels diputats catalans amb del conjunt d'Espanya per la legislatura de 1822-23⁴³¹ (quadre II.10), ens adonem que continuen havent-hi importants diferències: a Catalunya els comerciants (21% front el 6%), el catedràtics i metges (12% front el 6%) i els propietaris (33% front el 12%) sumen el 66% i a Espanya 24%); mentre que eclesiàstics i militars representen a Catalunya el 16% i a Espanya el 37%, mentre els funcionaris tenen una representació semblant (17%). Si analitzem les dades globals dels diputats a Corts al llarg de les dues legislatures del Trienni ens adonem millor de les diferències socials dels diputats catalans i espanyols: així a Catalunya adquireixen especial importància comerciants i propietaris (46% front el 18%), en canvi a Espanya eclesiàstics i militars representen el 38% mentre a Catalunya tant sols el 16%, més equilibrada és la presència de advocats (13%-15%) i funcionaris (13%-15%). Diferències que evidentment responen a les diversitats socio-econòmiques a començaments del segle XIX entre Espanya i Catalunya. Tot i això seran les classes benestants (comerciants i propietaris) i les classes mitjanes (funcionaris, catedràtics, advocats, jutges, metges, militars) les que ocuparan més de les tres quartes parts dels escons, reservant l'altre part als eclesiàstics⁴³².

Les eleccions de 1822 donaren una lleugera majoria als exaltats i als sectors professionals de militars, funcionaris i advocats a les Corts, segons Marx perquè es produïren *"en el momento en que las pasiones populares estaban inflamadas por el curso contrarrevolucionario del gobierno, por las noticias de la intervención armada de Austria para borrar la Constitución española proclamada en Nápoles y por las expediciones de saqueo emprendidas por las partidas de la fe en diferentes puntos de la"*

⁴³¹ COMPENDIO de las Sesiones de Cortes en la Legislatura del año 1822, Barcelona, Viuda e hijos de Antonio Brusi, 1822, pàg.3-8. Unes dades més globals ens diuen que hi havia 61 terratinents (41%), 60 funcionaris i militars (40%) i 28 clergues (19%).

⁴³² Carles Marx dirà que la nova majoria exaltada pertanyia *"casi exclusivamente a las filas plebeyas de la clase media y al ejercito"* ("Espanya revolucionària (IX)" publicat al New York Daily Tribune, de 23 de març de 1855, editat per Pedro RIBAS: Karl Marx i Friedrich Engels. Escritos sobre España. Extractos de 1854, Madrid, 1998, pàg.151-159). Pel que fa a València ROMEO: Entre el orden..., pàg.196-203: *"la mayoría de los diputados valencianos en las Cortes de 1822-1823 conformaba una representación radical, pero burguesa"* (pàg.203).

*Península*⁴³³. Tot plegat es reflectí en el nomenament de Riego com a president de les Corts⁴³⁴, cosa que va merèixer la felicitació, entre d'altres, de l'Ajuntament de Reus que a més el nomenà coronel de la MNV de la ciutat⁴³⁵. Els governs del nou estat liberal foren, fins el juliol de 1822, de caire moderat i partir d'aquesta data passaren a mans dels exaltats. Malgrat les campanyes del Ministeri de la Governació i dels Caps Polítics, que com el de Catalunya, Antonio Remon Zarco del Valle, publicaren un ban demanant que s'elegissin "*ciudadanos de un mérito positivo, y de una adhesión conocida a las instituciones que felizmente nos rigen [...]. Elegid Diputados dignos de vosotros: seréis libres y felices*"⁴³⁶.

Ramon Adan i Pardo⁴³⁷, fou un dels principals representants del liberalisme exaltat, i assidu orador de la Fontana de Madrid. Al finalitzar el Trienni fou acusat de participar en societats secretes⁴³⁸. Els anys 1837-38 i 1838-39 va ser elegit diputat a Corts per Jaén. L'any 1822 participà en les comissions d'hisenda, tribunal de Corts, i incompatibilitats, i en les discussions sobre hisenda, senyoriu, facciosos, estat polític de la nació, desamortització, deute públic i contribucions; i en l'extraordinària de 1822-23, en la de negocis diplomàtics, tribunal de guerra, dotació del clergat i muntanyes i arbrats,

⁴³³ "Espanya revolucionària (IX)" publicat al New York Daily Tribune, de 23 de març de 1855, editat per Pedro RIBAS: Karl Marx i Friedrich Engels. Escritos sobre España. Extractos de 1854, Madrid, 1998, pàg.151-159). Vegeu també BAYO: II, 290.

⁴³⁴ La informació a l'ACD, "Expedientes Generales", lligall 8, expedient 9. Vegeu, també, ADB, lligall 27. Comentaris al respecte a BAYO: Historia..., II, pàg.290 i ARTOLA: La España..., pàg.709-710.

⁴³⁵ Oficis de 10 i 23 de març de 1822. El nomenament i l'uniforme corresponent com a coronel de la MNV foren entregats pel reusenc i diputat a Corts, Josep Bages i Oliva (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁴³⁶ Ban "Catalanes", de 30 d'agost de 1821 (un exemplar a l'AHMSSA, lligall 456). Aquest ban anà precedit de la circular reservada del ministre de la Governació, Feliu demanant als caps polítics que vetlessin perquè sortissin candidats moderats: "*no pertenecer al partido de los que la opinión pública designa justamente por promotores de las doctrinas y de los principios exagerados. [...] ser propietario o del número de los que por su posición y sus relaciones sociales han de resistir a las innovaciones peligrosas y contrarias a la misma Constitución*" (reproduïda per BAYO: Historia..., II, pàg.399-400 i MIÑANO: Examen..., pàg.86-89. Per GIL NOVALES: "Política...", pàg.299-300: "*con lo cual tenemos algo así como el acta de nacimiento del caciquismo y la corrupción electoral*").

⁴³⁷ Fou felicitat per l'ajuntament de Lleida que li reclamà que intercedís a les Corts en favor de la seva ciutat (Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 15 de gener). Al CATÁLOGO de los héroes que victoriosamente han abierto y continuado nuestra gloriosa revolución, Madrid, 1821, pàg.35-36 se'l defineix d'aquesta manera: "*Don Ramón Adan, agente de negocios en marzo de 1820, tribuno elocuente, impetuoso y aplaudido, lumbrera prodigiosa de la soberanía nacional, enemigo irreconciliable del ministerio y de todo el que mandaba, hasta que le alcanzó una parte; después de adquirida, celoso y amantísimo del respeto ministerial y de la conservación de los empleados en sus destinos; pero como este cambio no fuese grato a los oyentes, tuvieron poca acogida sus arengas, hubo de sufrir algunos desaires, y aumento el número de los mudos, porque habiéndole comisionado el gobierno para ir a Cádiz a objetos de interés público, fue nombrado después oficial de secretaría del despacho de hacienda, que equivale a decir, cayó en el pozo del silencio*".

⁴³⁸ APR, "PRFVII", vol.21, fol.53.

i en les discussions sobre l'exèrcit, reglament de la policia, mals de la pàtria, pressupostos, Milícia Nacional, Hisenda.

Josep Bages Oliva⁴³⁹, advocat de Reus, col·laborà en la temptativa de Lacy l'any 1817. L'any 1822 participà en les comissions de la memòria del Secretari de Governació i sobre l'estat polític de Catalunya. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió del codi de procediments criminals.

Ramon Bussagna, hisendat i notari de Moià, s'exilià a Londres l'any 1823, i no tornà a Catalunya fins l'any 1833, essent elegit l'any 1836 diputat a Corts per Barcelona, i Secretari de la Diputació de Barcelona, s'alineà amb les tesis moderades del liberalisme, i l'any 1843 participà en la repressió de la Jamància. L'any 1822 participà en la comissió de "baldios", i en les discussions sobre les eleccions municipals. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió de Govern interior i govern de les províncies .

Josep Grasses Saqui⁴⁴⁰, militar de carrera que participà en l'aixecament de Riego, a les ordres de Quiroga. Al llarg del Trienni ocupà diferents càrrecs militars de responsabilitat, fins que el mes de juny de 1823 va ser nomenat ajudant general de l'estat major de l'exèrcit de reserva que estava a la ciutat de San Fernando⁴⁴¹. L'any 1822 participà en les comissions del tribunal de Corts i belles arts, i en les discussions sobre l'ordenança de l'exèrcit i de la Milícia Nacional. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió de Guerra, i en les discussions sobre ordenança de l'exèrcit (de forma molt important), quintes, i pressupostos.

⁴³⁹ Antonio ELIAS DE MOLINS: Diccionario Biográfico y Bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX, 2 vol., Barcelona, 1889, vol.I.

⁴⁴⁰ Ingressà a l'Exèrcit com a Cadet l'any 1799. Participà a la guerra del francès a Catalunya en la qual entrà com a sots-tinent i en sortí com capità. A l'esclatar la revolució de Cadis l'any 1820, es trobava a les ordres de Quiroga per qui fou nomenat ajudant d'Estat Major, i intentà guanyar per al liberalisme el general Sarsfield, però no ho aconseguí. Aquest mateix any aconseguí la graduació de coronel d'infanteria. Els anys 1820 i 1821 formava part de l'Estat Major del Ministre de Guerra, i el gener de 1821 passà a França per a realitzar una Comissió del govern i a Lieja per tal de comprar 20.000 fusells. Seguí les Corts fins a Cadis, i allà dirigí, com a tinent coronel, la defensa del Trocadero que finalitzà amb la derrota de l'exèrcit liberal. Condemnat a mort per ser un dels diputats que votà la bogeria momentània del rei per a poder traslladar-lo de Sevilla a Cadis fou condemnat a mort pels absolutistes i s'exilià. L'any 1830 participà en l'intent d'invasió liberal de la Península. Tornà a Espanya amb la mort de Ferran VII i assolí el grau de Brigadier (1835), i ocupà diferents càrrecs de responsabilitat: Cap militar de Lleida (1834) i Comandant general de Castelló (1837-39). Vegeu el seu expedient personal a l'AGM-S, D1ªS1ª, lligall G-3932. ELIAS DE MOLINS: Diccionario...

⁴⁴¹ Gaceta Española, Cadis, de 26 de juny de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 25, pàg.268.

Hermenter Martí (Cardona, 1767 - Barcelona, 1826)⁴⁴², estudià teologia i jurisprudència a Cervera, després de passar per Castella, guanyà la rectoria de Gurb, representava l'antitesi del bisbe de Vich que prohibí el seu Catecisme. L'any 1822 participà en la comissió eclesiàstica oposant-se a les reformes projectades⁴⁴³. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en les discussions sobre ordenança de l'exèrcit, mals de la pàtria i clergat.

Josep Melcior Prat (Prats de Rei, 1779 - Barcelona, 1855)⁴⁴⁴, doctor en farmàcia, llicenciat en medicina i hisendat, durant la guerra del francès exercí com a metge de les tropes espanyoles, i posteriorment com a taquígraf i redactor del Diario de Sesiones de les Corts de Cadis. L'any 1823 s'exilià a Anglaterra on exercí com a traductor de llibres, essent el primer traductor al català d'una part de l'Antic Testament i de tot el Nou. L'any 1835 va ser nomenat Cap polític de Barcelona i s'alineà amb els moderats, tot i que durant el Trienni exercí com a exaltat, i fou un gran impulsor del mutualisme social⁴⁴⁵. L'any 1822 participà en les discussions sobre l'estat polític de la nació i de Catalunya, i fou el que proposà de formar una comissió per tal de cercar "*la uniformidad de pesos y medidas de la Nación española*"⁴⁴⁶. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en les discussions sobre el codi de procediments criminals, pressupostos, ordenança de l'exèrcit, quintes⁴⁴⁷.

Francesc de P. Roset i Bavi, comerciant barcelonès. L'any 1822 participà en les comissions de comerç, pesos i mesures i marina, i en les discussions sobre contribucions, i el canal d'Urgell. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió

⁴⁴² Autor del Catecismo de las fiestas y solemnidades de la Iglesia, Barcelona, 1819. Només hem pogut localitzar la seva traducció del català al castellà (ed. Ibarra, Madrid, 1823), on a la pàg.5 diu: "*He puesto la obra en idioma catalán para que os aprovechéis más de ella: y la he formado en diálogo de Padre e Hijo, como método de enseñar que sobre ser conforme a los afectos de ternura que inspira la doctrina del evangelio, es muy plausible a vosotros mismos que os habéis educado en él, y parece quisierais que no se usase jamás de otro para instruiros en la religión*". Vegeu CORMINAS: Suplemento... i ELIAS DE MOLINS: Diccionario......

⁴⁴³ Vegeu el seu Discurso contra el Dictamen de la Comisión Eclesiástica sobre el arreglo definitivo del Clero en España, Madrid, 1823.

⁴⁴⁴ Vegeu-ne uns apunts biogràfics a CARRERA PUJAL: Historia...., II, pàg.317-320.

⁴⁴⁵ La nit del 20 al 21 de maig de 1822 els reialistes entraren a robar a la seva casa, i li prengueren el cavall (carta del batlle d'Igualada amb data de 21 de maig de 1822, servada a l'AHCA, lligall 35, expedient 6.2).

⁴⁴⁶ DSC, 1822, t.I, pàg139, a la sessió 11 de 5 de març.

⁴⁴⁷ Manuel Enrique de CASANOVA: Elogio fúnebre del ilustre señor D. José Melchor Prat. Director, hasta su fallecimiento, de la Sociedad económica barcelonesa de Amigos del País, ex-diputado a Cortes, Gefe Político que ha sido de varias provincias, miembro de diversas corporaciones científicas y literarias, etc. etc. Leído en la sesión pública de la espresada Sociedad Económica del 2 de Febrero de 1856, por el socio de mérito D. Manuel Enrique de Casanova, Barcelona, 1956. Vegeu també ELIAS DE

de Marina i de comerç, i en les discussions sobre comerç.

Marià Rubinat⁴⁴⁸, hisendat i advocat de Vilanova s'alineà sovint amb els exaltats, tot i que no ho era. L'any 1822 participà en les comissions de camins i canals, instrucció pública, i legislació.

Ramon Salvato de Esteve, advocat barcelonès, fou membre de l'ajuntament de Barcelona i de la Tertúlia Patriòtica, s'alineà amb les tesis exaltades del liberalisme, al finalitzar el trienni fou acusat de ser un dels impulsors de les societats secretes a Catalunya⁴⁴⁹. L'any 1823 s'exilià, i va ser elegit de nou diputat per Barcelona a les Corts les legislatures 1836-1837, 1837-1838 (suplent) i 1838-1839, formant part de la dreta del partit progressista. El mes de febrer de 1837 va ser elegit vice-president de les Corts, i el mes de març president. El mes d'agost d'aquest mateix any va ser nomenat Ministre de Gràcia i Justícia, càrrec que ocupà fins que el mes d'octubre hi renuncià. L'any 1822 participà en les comissions de salut pública i legislació, i en les discussions sobre l'estat polític de la nació i de Catalunya. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió de mals de la pàtria, i en les discussions sobre ordenança de l'exèrcit i el govern de les províncies. Durant aquesta legislatura extraordinària fou president de les Corts⁴⁵⁰.

Miquel Lluís de Septien, hisendat d'Horta, l'any 1822 participà en les comissions de camins i canals i d'hisenda, i en les discussions sobre hisenda, estat polític de la nació i Catalunya, i ordenança de la Milícia nacional. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió d'Hisenda i persecució de facciosos, i en les discussions sobre la quinta, mals de la pàtria, facciosos, pressupostos, govern de les províncies i amnistia. Fou procurador l'any 1836. Sempre s'alineà amb les posicions exaltades del liberalisme.

Pere Surrà i Rull (1794-1843), comerciant de Barcelona, participà en la guerra del francès i fou fet presoner, al finalitzar la guerra s'instal·là a Madrid, d'on fou batlle

MOLINS: Diccionario...

⁴⁴⁸ Informació sobre aquest personatge a COROLEU: Historia..., pàg.257-258 i Albert VIRELLA: Las clases sociales a Vilanova i la Geltrú, el segle XIX, Barcelona, 1979, pàg.34-35. Era nebot i hereter de Francesc de Papiol, hisendat il·lustrat de Vilanova que fou diputat a les Corts de Cadis. El seu pare, Benet Rubinat, havia format part de les Diputacions provisionals i definitives de Catalunya els anys 1820-1822, com a representant del corregiment de Tarragona.

⁴⁴⁹ APR, "PRFVII", vol.67, fol.215v. Posteriorment va escriure unes observacions sobre les Elecciones de 1839, Madrid, Salvador Alvert, 1839. Vegeu a més ELÍAS DE MOLINS: Diccionario..., II, 1895,

⁴⁵⁰ Elecciones de 1839, escrito por D. Ramón Salvato, Madrid, 1839. Documentació a l'ACD,

l'any 1821 i comandant del primer batalló de la seva MNV. Posteriorment diputat per Girona de 1840 a 1842, i Ministre d'Hisenda el mes de maig de 1841⁴⁵¹. L'any 1822 participà en les comissions d'hisenda, estat polític de Catalunya i crèdit públic, i en les discussions sobre Milícies, hisenda, estat polític de la Nació i de Catalunya, delme, contribucions i deute pública. En la legislatura extraordinària de 1822-23, participà en la comissió d'Hisenda, i en les discussions sobre pressupostos, i hisenda nacional, presentant un Plan para conseguir en España las cantidades que reclaman las necesidades públicas... (1822). En finalitzar el Trienni se li seguí una causa criminal (23 de juny de 1823) per ésser un dels diputats que van votar a favor de la destitució del Rei l'11 de juny de 1823 a Sevilla que, a més, foren exclosos de l'amnistia d'1 de maig de 1824. Va ser condemnat a presó i arrest, i a l'embargament dels seus béns. Surrà s'havia exiliat a Liorna per evitar la repressió⁴⁵².

Magi Torner, fabricant de teixits de cotó, durant la legislatura extraordinària de 1822-23 participà en les discussions sobre el port franc de Cadis.

Per tal de garantir la independència del poder legislatiu vers el poder executiu representat pel govern i el rei, diversos diputats, entre ells els catalans Prat, Surrà, Busaña, Baiges i Oliva, Adan i Grasses, presentaren una proposició a les Corts per tal que els diputats no poguessin ser nomenats ministres, i que no podien obtenir cap destí de nomenament reial abans d'haver passat un any de plegar com a diputats⁴⁵³.

Un cop analitzat el personal polític català del nou règim liberal (electors, regidors, batlles, diputats provincials i diputats de Corts), podem concloure que els sectors dels hisendats, comerciants, fabricants i professions liberals foren els més ben representats, i l'únic sector popular que va treure el cap amb percentatges significatius

liligalls 83 expedients 108 i 109, i 104 expedients 139 i 144. Vegeu ELIAS DE MOLINS: Diccionario...

⁴⁵¹ Documentació a l'ACD, lligalls 69 expedients 30 i 43, 104 expedients 206 i 207. Manuel OVILLO y OTERO: Historia de las Cortes de España y Biografías de todos los Diputados y Senadores más notables contemporáneos, 2 vol., Madrid, 1847-1848, i Alberto SABATER: Diccionario Sucinto de Ministros de Hacienda (siglos XIX y XX), Madrid, 1991, pàg.157-158. Vegeu el seu Plan que para conseguir en España las cantidades que reclaman las necesidades públicas presenta a las Cortes el Diputado de la misma por la provincia de Barcelona Don Pedro Surra y Rull, Madrid, 1822, i la seva nota biogràfica a Condiciones y semblanzas de los Sres. diputados a Cortes para los años de 1822-1823, Madrid, 1822, pàg.42: "*Ex-alcalde constitucional de Madrid. Quiere saber mucho en materias de Hacienda y habla sobre ellas más de lo que le permiten sus conocimientos. Siempre dice que va a fijar la cuestión y lo que hace es extraviarla. Difuso pertenece a los amigos del orden*". Pere Surrà envià a la Diputació de Barcelona un informe de la seva tasca a les Corts en favor de Catalunya. Tot i que desconeixem l'informe però en tenim la referència que va ser presentat per Casajemas al ple de la Diputació (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 d'agost de 1822).

⁴⁵² AHN: Secció "Consejos" lligall 6.305.

⁴⁵³ DSC, 1822, t.I, pàg.67, sessió 7 de 3 de març.

fou el dels menestrals i artesans, sobretot a nivell municipal, ja que ha mesura que s'elevava el nivell de representativitat (partit, província o nació), anaven desapareixent aquests sectors més populars, i en canvi s'incrementava la presència dels sectors més benestants, i això tant a Barcelona com a Girona com hem pogut analitzar amb detall⁴⁵⁴.

⁴⁵⁴ Per Barcelona vegeu ARNABAT: "El govern...", pàg.111-122; per Girona CLARA: "Sobre...", pàg.364-371.

II.5 LA MILÍCIA NACIONAL

II.5.1 Formació i organització

La Milícia Nacional Voluntària esdevindrà un dels principals suports a la revolució liberal i, dins d'aquesta, dels sectors més radicals⁴⁵⁵. La Milícia representava pel liberalisme més avançat la millor forma de defensa de la llibertat i de la propietat⁴⁵⁶, i es plantejava com una escola de patriotisme i de preparació per l'exèrcit en cas de guerra:

“La escuela primaria de los jóvenes destinados a defender sus hogares en las fronteras de la Patria con los enemigos exteriores. Familiarizados con las armas que ella pone en sus manos y habituados desde la tierna infancia a verlas en las de sus padres, adquirirían aquel grado de facilidad en sus manejos que solo proporciona la costumbre, y que tanto cuesta a la edad adulta. Si a esta circunstancia se agregan el patriotismo, la lealtad el valor y la sobriedad, virtudes todas propias de esta nación, y que recuerdan a cada momento sus pasadas glorias, nada le quedará a la patria que desear ni exigir de sus hijos en este punto.”⁴⁵⁷

Aquesta idea de la Milícia, a més, com a complement de l'exèrcit, era assumida per la Comissió que proposà que formant la Milícia Nacional Local:

“Estableciendo un cuerpo de Milicia Nacional activa, que además de formar la reserva del ejército permanente, sirviera como escuela de instrucción de los soldados, que en caso necesario llenarian de repente los cuadros del ejército permanente, el cual entraria en campaña con toda la instrucción y fuerza necesaria. Este sistema conduce por necesidad a dar mucha fuerza a las compañías de Milicia en tiempo de paz; porqué además de no causar graves quebrantos ni al Erario ni a la riqueza pública, solo de este modo pueden satisfacer a los dos objetos propuestos de reemplazar el ejército permanente y de formar su reserva si fuese preciso.”⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Sobre la Milícia a Catalunya vegeu Robert VALLVERDÚ: El suport de la Milícia Nacional a la revolució burgesa a Reus (1793-1876), Reus, 1989, pàg.81-180 pel Trienni, ARNABAT: Liberals..., pàg.66-74, i les tesis de llicenciatura inèdites d'Adrian OVIEDO: La Milícia Nacional (Gerona, 1820-1823), Universitat Autònoma de Barcelona, 1975 i M. Carme CAPDEVILA: La Milícia Nacional durant el Trienni Liberal, Estudi General de Lleida, 1986. Molta informació sobre la Milícia a Tarragona a FERRER: La ciutat de Tarragona.... A nivell general continua sent imprescindible el treball pioner de Juan Sisinio PEREZ GARZON: Milicia Nacional y revolución burguesa. El prototipo madrileño (1808-1874), Madrid, 1978, pàg.87-367, i “Ejército nacional y milicia nacional”, dins GIL NOVALES (ed.): La Revolución burguesa en España, Madrid, 1985, pàg.179-185. També són força interessants els estudis de Roberto L. BLANCO VALDÉS: “La progresiva construcción parlamentaria de una fuerza armada popular” dins Rev. Cortes y fuerza armada en los orígenes de la España liberal, 1808-1823, Madrid, 1988, pàg.411-473; José Mª GARCÍA LEON: La Milicia Nacional en Cádiz durante el Trienio Liberal 1820-1823, Cadis, 1983, i Rosa Ana GUTIERREZ i Rafael ZURITA: “El Trienio constitucional y la organización de la milicia nacional en Alicante (1820-1823)” dins La Revolución Francesa i el procés revolucionari a Catalunya i al País Valencià, Girona, 1990, pàg.99-111.

⁴⁵⁶ El batlle de Calella, Pere Martir Coll, en la seva premsa de possessió l'1 de gener de 1822, es dirigí a la MNV recordant-los que “Entre los muchos cuidados que la ley encarga a nuestros empleos, otro de ellos es el de conservar, y proteger la libertad civil, la propiedad individual y los demás derechos legítimos. [...] Viva la Santa Religión, la Constitución y el Rey constitucional” (Diario de Barcelona, núm.9, de 9 de gener de 1822, pàg.76-77).

⁴⁵⁷ “Memoria leída a las Cortes por el encargado del Despacho de la Secretaría de la Gobernación de la Península”, DSC, 1821, I, sessió d'1 de març de 1821, apèndix segon al núm.7, pàg.88. També a l'ACD, lligall 88, expedient 4.

⁴⁵⁸ DSC, 1820, t.III, pàg.1.898, sessió 113, de 25 d'octubre. Sobre la Milícia Nacional Activa vegeu ESTADO de la organización de las fuerza armada terrestre de la Monarquía Española en el año

En definitiva, pel liberalisme exaltat, la Milícia s'entenia com a la darrera salvaguarda del règim, front a les conspiracions ultres, tal i com manifestava l'ajuntament de Tarragona fent referència als fets de Cadis:

“La más fuerte barrera contra sus esfuerzos es la Milicia Nacional. Armados los hombres de bien, serán temidos por los malos. Los Ciudadanos decididos a sostener los derechos que les Concede la Constitución impondrán a esos canibales cuya divisa es la sangre. Ellos han querido persuadiros que se os engañaba, que seríais quintados para servir a un Ejército, y en suma han querido haceros partícipes de su exasperación. No los temáis pero prevenios contra sus proyectos. Armaos pues conciudadanos y corred a alistaros a la Milicia Nacional Local.”⁴⁵⁹

Un dels màxims valedors de la Milícia Voluntària serà el funcionari català, i posteriorment diputat català a Corts, Ramon Adan, que en una conferència pública l'any 1820 manifestava: *“Aquí está la razón, de necesidad para el establecimiento de la Milicia Nacional, contrapeso único del extravío a que podría declinar el ejército. Esta idea no es de desconfianza con respecto a la parte sana, pero es de cautelosa necesidad para lo mala que podrá haber”⁴⁶⁰*, és a dir la Milícia era una mena de contrapès revolucionari enfront de la part contrarevolucionària incrustada a l'exèrcit. I en el mateix sentit anava l'exposició de la Societat Patriòtica de Barcelona a l'ajuntament de la ciutat, quan deia que:

“Difundir las luces, consolidar el sistema Constitucional y aterrar a los enemigos de la Patria si viniere el caso de presentarse osados a la Palestra tal es el objeto que se propuso la Sociedad Patriótica Barcinonense de Buenos Amigos desde el momento de su instalación en el día 2 de mayo último. Ha desempeñado la sociedad las dos primeras partes de su objeto y conoce que ha sido el caso de disponerse para la última, por si fuese necesario repeler la fuerza con la fuerza, pues cada día vemos más osadía en los serviles y no puede olvidarse que maquinan para envolvernos en los males de que afortunadamente nos libramos en el mes de marzo.”⁴⁶¹

1823, Madrid, 1823, pàg.283-349. Aquesta força havia de comptar (decret de les Corts de 18 de novembre de 1821) amb 75 batallons d'infanteria de línia, 12 batallons d'infanteria lleugera, 5.000 homes d'artilleria i 1.000 de sapadors, en total 87.434 homes. A Catalunya hi havia d'haver un batalló a Figueres amb 6 companyies i 673 homes d'infanteria i 76 d'artilleria, comandats per Lluís Villadomar, a Barcelona un batalló de 6 companyies amb 866 places i 57 d'artilleria comandat per Ramon Foixà, a Tarragona un batalló amb 8 regiments de 1.227 places i 300 artillers, comandat per Esteva Andreu, a Lleida un batalló de sis companyies, 800 places i 224 artillers, comandat per Ramon Galí, a Manresa un batalló de sis companyies amb 865 places i 86 artillers comandat per Josep Santa Pau, a Vic un batalló amb sis companyies i 866 places, comandat per José Marcos de Saiz, a Girona un batalló de 673 places 76 artillers, comandat per Josep M. Colubí. Tot plegat feia, junt als milicians supernumeraris, un total de 6.819 milicians actius a Catalunya.

⁴⁵⁹ *Ciudadanos*, Ajuntament de Tarragona, 22 d'abril de 1820 (*Acuerdos, 1820-I*, vol.22, doc.100, AHMT).

⁴⁶⁰ *El Publicista Observador*, núm.23 de 21 de juny de 1820 (reproduït per GIL NOVALES: *Las Sociedades....*, pàg.117).

I en la mateixa línia es manifestava un anònim gironí a finals d'abril de 1820, quan tot just es començava a posar en pràctica l'organització de la Milícia Voluntària:

“Nostre Sabi Govern se ocupa activament de posar en execució aquell plan grandios que abat al despotisme; aquell projecte vasto que equilibrant las dos classes de la forza militar assegura pera sempre als Ciudadans Españols la possessió de sos drets imprescriptibles; aquell decret interessant que sent la muralla inexpugnable de nostra llibertat individual, nos posa a cubert de qualsevol invasió; aquella institució sublime que aterrarà perpétuament als enemichs interiors y exteriors de esta gran Nació, [...]. La Constitució no podia, en mon concepte, proporcionarnos una cosa més útil que la milícia local nacional. [...]. Pero no basta, Catalans esforsats, que se formia la milícia local; es precis que la sua organisació sia prompte, és molt útil que sia voluntària.”⁴⁶²

També la propaganda liberal de caire popular exaltava la Milícia, fins al punt que en un dels col·loquis propagandístics un pagès cridava als seus companys a formar milícies al final del seu suposat diàleg amb el rector del poble: *“perquè aixís nos guarderem nostres Casas, nostres terras i nostres butxacas, contra los lladres estrangers, i los de dintre el Regne”*⁴⁶³.

Una opinió ben diferent de la Milícia Voluntària mostraren els moderats, com podem comprovar en l'anònim autor del Ensayo imparcial:

“La milícia nacional que habria sido una institució utilísima si solamente se hubiese compuesto de propietarios, padres de familia y gente que tuviese interés en mantener el orden, produjo en un principio buenos efectos: todas las cosas al pronto parecen bien, los vicios los sacan más tarde- Las ideas de absoluta libertad e igualdad que iban cundiendo abrieron pronto la puerta a gentes que lejos de interesarse en el orden, no podían medrar sino en el desorden y se prostituyó la institució.”⁴⁶⁴

Les diferents formes d'entendre la Milícia es manifestaren clarament a les Corts quan s'hagué de debatre la Llei i el seu reglament. El març de 1821, els diputats catalans Desprat, Janer, Corominas i Oliver amb sis diputats més presentaren a les Corts una proposta sobre la Milícia Nacional consistent en que s'aturés l'allistament forçós a la MN en aquells llocs on ja hi hagués MNV i que aquesta restés oberta a *“todo el que lo pretenda y tenga las cualidades oportunas”*, que dels ja allistats s'agafessin els que fessin falta per la MNV, que el servei a la MNV es considerés *“prueba positiva de*

⁴⁶¹ AHCB, “Representaciones”, 1820, fol.370-371 (reproduït per GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.262). Vegeu el cas de Madrid a PEREZ GARZON: Milicia..., pàg.203-268.

⁴⁶² IMPORTANCIA y utilitat de la Milícia Local Nacional, Girona, 24 d'abril de 1820, signada per “Lo Català celós de la glòria Nacional”.

⁴⁶³ Coloqui entre un rector y un pagès anomenat Macari, Barcelona, 1280.

⁴⁶⁴ ENSAYO imparcial..., pàg.140. La mateixa opinió a BORREGO: “El general...”, pàg.357 assenyalava que *“El armamento de una milícia nacional voluntaria, destinada a ser el sostén de las nacientes instituciones, habria sido una medida saludable, si su organizaci3n hubiera estado confiada al gobierno; pero entregada a Ayuntamientos producto de la efervescencia del espíritu de partido, entraron en la milícia juntamente con los ciudadanos más notables y lo escogido de la clase media, gran número de aventureros, que hasta cierto punto malearon la institució y no tardaron en crear días de conflicto”*.

patriotismo” de cara a distincions i ocupacions, que els que tinguessin l’edat i no prestessin servei a la MNV paguessin d’entre 10 i 30 rals al mes, i que a on s’hagués unificat la MNV i la MNR se seguís igual⁴⁶⁵. Per la seva banda, Golfin es mostrava contrari a un enrolament forçós a la MN per raons polítiques:

*“¿Que harían, digo, en favor de una Constitución gentes a quienes casi se les hace creer que es contra Dios, contra la religión y contra cuanto hay que ser en el mundo, y s eles ha persuadido que harán el mayor servicio a Dios atacando esta misma Constitución? La generalidad del alistamiento, por otra parte, puede armar a muchos enemigos de la Constitución; de donde resultaría que muchos que hay que piensan como Vinuesa estuvieran en la Milicia Nacional no voluntaria, a donde los llamaba la suerte”*⁴⁶⁶.

Aquestes i altres propostes d’organització de la MN es discutiren a les Corts a finals de maig de 1821, per tal de reformar el Decret de 24 d’abril que fins aquell moment regulava la seva organització i funcionament⁴⁶⁷. La Comissió encarregada d’informar sobre el tema es mostrà d’acord amb la majoria de propostes, i feu una defensa aferrissada d’una Milícia integrada exclusivament per propietaris:

*“Dando a la institución de la Milicia Nacional el verdadero carácter que le corresponde, y que consiste en haber recomendado la conservación del orden público y libertad civil solamente a los ciudadanos más interesados en evitar los desórdenes, porque son los que más tienen que perder. De aquí previene la exclusión de todos aquellos que por su situación y circunstancias, aún las de más corta entidad, podían hacer sospechar, aún levemente, que tal vez no emplearían el mayor celo y entusiasmo en llenar el sagrado objeto referido con toda la constancia y extensión que el bien de la patria necesita y exige; en el mismo principio apoyó la no-admisión de los que no inspiran una total seguridad de ser inaccesibles a la reducción de los malévolos, que poniendo en movimiento el interés de los mismos, acaso les podrían inclinar a tomar parte en cualquier trama contra la causa pública, arrastrándolos del deseo de remediar las necesidades de su pobreza o escasez.”*⁴⁶⁸

El problema que es plantejava era que molts dels allistats a la Milícia no podien ser-hi per no complir aquests requisits:

“Resultando que se hallan inscritos en la Milicia Nacional muchos individuos que según lo prevenido no deben pertenecer a ella; ha parecido necesario encargar para en adelante la observancia escrupulosa de lo mandado, y prevenir el remedio de las faltas cometidas en este punto, advirtiendo que los ayuntamientos procedan desde luego a eximir del servicio de la Milicia Nacional a todos los que, no siendo voluntarios, se hayan inscrito a pesar de carecer de los requisitos indispensables”.

El debat continuà a mitjan mes d’abril i sempre girà entorn de qui havia de formar part de la Milícia Nacional, per exemple el diputat La Santa preguntà a les Corts, si pel que fa a la propietat, *“sería suficiente la propiedad enfitéutica o útil”*, i li respongué Romero Alpuente *“que no había necesidad de aclararlo pues esto era demasiado claro”*, i de fet

⁴⁶⁵ DSC, 1821, t.I, pàg. 493, sessió 18, de 15 de març, i pàg.543, sessió 21 de 18 de març.

⁴⁶⁶ DSC, 1821, t. II, pàg. 1.125-1.126, sessió 52, de 18 d’abril.

⁴⁶⁷ Vegeu PEREZ GARZON: *Milicia ...*, pàg.95-135, i BLANCO VALDES: *Rev....*, pàg.415-433.

⁴⁶⁸ DSC, 1821, t.I, pàg. 631-633, sessió 26, de 23 de març.

es permeté l'enrolament a la MNV dels rabassers i parcers: “*por tener propiedad y modo de vida conocido*”⁴⁶⁹.

El mes de maig la Comissió presentava una proposta definitiva de Reglament de la MN adicional al de 31 d'agost de 1820. La proposta contemplava que els ajuntaments podien apuntar a la MNV tots aquells que s'hi presentessin, sempre i quan tinguessin “*casa abierta, propiedad, rentas, un oficio con taller para subsistir, o ser hijo del que tenga estas circunstancias*”. Més tard s'hi afegí que els MNV que sortissin dels seus pobles per a perseguir facciosos cobrarien cinc rals diaris⁴⁷⁰. El reglament adicional de la MN fou finalment aprovat el 4 de maig de 1821⁴⁷¹. Curiosament en les successives discussions sobre la MN no hi participà cap diputat català, per exemple en el reglament de la Milícia Nacional Activa⁴⁷². L'any 1822 quan el govern intentà reglamentar de nou el funcionament de la MNV amb l'objectiu d'augmentar el seu control i moderació, diversos cossos de la MNV d'arreu d'Espanya enviaren les seves queixes per la proposta del govern, entre aquestes hi ha la dels dos batallons de la MNV de Reus que demanaven a les Corts “*que se sirviesen no admitir el proyecto de Reglamento presentado por el Gobierno en 23 de Marzo último*”⁴⁷³.

Quan les Corts aprovaren el decret de Milícies i s'establí que se n'havien d'organitzar a tots els pobles, els realistes, conscients de l'avversió dels catalans a l'exèrcit, feren córrer que els que s'enrolessin a les Milícies en realitat ho estarien fent a l'exèrcit i se'ls emportarien lluny de casa a fer el servei. No és gens estrany doncs que les autoritats intentessin desmuntar aquestes acusacions que podien calar fàcilment sobretot al món rural català. Serveixi com exemple la proclama del batlle de Girona als habitants del corregiment el mes de setembre de 1820⁴⁷⁴. Primer justificava el decret de les Corts

⁴⁶⁹ Resposta de la Diputació de Barcelona a una consulta de l'ajuntament de la Garriga sobre si “*los que están dedicados continuamente a la labranza de tierras propias, o de las ajenas a parceria, y los que teniendo algún oficio, van al jornal*” havien de ser compresos en la Milícia (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823, fol.99).

⁴⁷⁰ DSC, 1821, t.II, pàg. 1.411-1.413, sessió 66, de 4 de maig.

⁴⁷¹ DSC, 1821, t.III, pàg. 1.635, sessió 78, de 16 de maig. Vegeu BLANCO VALDES: Rev..., pàg.422-433.

⁴⁷² Que es discutí durant la legislatura extraordinària de 1821-1822.

⁴⁷³ DSC, 1822, t.III, pàg.1.648, sessió 118 d'1 de juny. Per aquest debat vegeu BLANCO VALDES: Rev..., pàg.448-467. Sobre aquest debat i la posició de la MNV de Reus vegeu VALLVERDÚ: El suport..., pàg.147-160. Vegeu la legislació del Trienni sobre la Milícia a PEREZ GARZON: Milicia ..., pàg.535-575.

⁴⁷⁴ “Habitants del Corregiment de Gerona” s/d. (AHCG, I.1.2.5 “Ajuntament”, lligall 1 (1820). Reproduïda sencera a l'Annex II.10. El mes d'abril ja s'havia publicat una proclama a Girona amb el títol de IMPORTÀNCIA y utilitat de la Milícia Local Nacional, Girona, 24 d'abril de 1820, signada per “Lo Català celós de la glòria Nacional” que apuntava les mateixes idees.

per les necessitats del país i dels seus habitants:

“Las Cortes reunidas consideren conveniente lo establecimiento de una fuerza armada para sostener el orden constitucional contra qualsevol persona malintencionada que intentàs destruir en manera alguna lo santuari de la Lley fundamental, donar nervi a las autoridades para poder executar las ordres conseqüents a la sua puntual observancia, y mantener inalterable tota la sua fuerza, y vigor per no degenerar altre vegada a l'arbitrarietat que acababan de desterrar aquells sabis Legisladores. Això suposat, podia donar-se disposició més acertada que la formació de las Milicias, confiant la inviolabilitat de la Constitución, que és lo apoyo de la llibertat civil, a mans dels Ciudadans com a principals imnteresats en la seua íntegra conservació? [...].

Y quals pensau que son las obligaciones que contrauen los que servesquian en las Milicias Nacionales? No són altres que afiansar la seguritat interior en vostres Pobles, auxiliar a la Justicia com a fuerza purament local, mantener llibres y expèdits los camins de malfactors, y fer respectar a las autoridades y això encara sens obligar-vos a eixir del districte del vostre Poble respectiu.”

A continuació criticava els que escampaven falsos rumors sobre les Milícies:

“Sols esperits cabilosos y plens de hipocresia podria judicar de altre modo, y no ab altre fi sinó ab lo depravat de derribar ab lo temps la Carta constitucional, y sumergirnos de nou en la opressió y esclavitud, y com considerar ser-los més fácil no existint un cos organísat, no dexant de retraurer prevalent-se de falsedats, y dels més detestables artificis, a la gent incauta, desfigurant lo verdader objecte del Govern. Si alguns entre vosaltres existeixen que intentian alucinar-vos ab exposicions contràrias, y capciosas abominem la sua conducta, despreciem las suas instigacions, y si se obstinian delateu-los formalment a las autoridades com a trastornadors del ordre públich dotats de esperit de seducció per impedir-vos lo apreciable fruit que debem esperar constituhint-vos cooperadors ab las armas en la mà, a mantener intacta la Constitución, que habeu jurat ¿Pot donar-se objecte més recte que la formació de las Milicias, tenint ab ellas assegurada la nostra recíproca felicitat?”

I, finalment assenyalava que no hi havia pas massa diferències entre la Milícia i el Sometent. Al contrari les milícies representaven un avantatge sobre els sometents en la seva organització: *“ab una paraula lo servey que ab las milicias vos exigeix lo Govern pot considerar-se con un Somatén arreglat, que posa en seguretat tota la plenitud de vostres drets, y condueix al be general de la Nació”*, afegint que, a més, podrien elegir els seus caps: *“podeu vosaltres elegir-vos los oficiales a fi de què en las ocasiones precisas siau manats per personas de la vostra entera confiansa”*. Per últim destacava que d'haver existit la Milícia Nacional l'exèrcit francès hagués trobat en la seva invasió més resistència i més organitzada. El Governador, però, havia alertat sobre els homes que ingressaven a la MNV i demanava a l'ajuntament que en fes un estudi i fes fora els que cregués oportú: *“se sirva tener el mayor cuydado en la admisión de Voluntarios Milicianos Locales, que combendria examinar la conducta de los ya admitidos para separarlos de la Compañía en el caso de ser esta mala”*⁴⁷⁵.

⁴⁷⁵ Carta amb data de 23 de juny de 1820 (AHCG, I.1.2.8 “Correspondència amb el Governador” (1820-1825), lligall 9).

Les ciutat i viles més grans de Catalunya endegaren ràpidament l'organització de la Milícia Nacional, com ha deixat escrit Galobardes: “*D'aquesta gent miliciana se'n feu molta de voluntària, com que hi havia pobles que feien el batalló sencer*”⁴⁷⁶. Barcelona fou la primera ciutat en organitzar la Milícia Nacional Voluntària des del mateix moment de proclamar-se la Constitució i abans de que es publicués la normativa al respecte, sota la direcció del coronel Josep Costa⁴⁷⁷. El cònsol francès a Barcelona, per exemple es feia ressò a mitjan mes d'abril, que a Barcelona s'estava formant una milícia de 600 homes (caps de família i domiciliats a la ciutat) “*destiné au maintien de l'ordre*”⁴⁷⁸. Al mes de juny disposava ja de tres batallons amb uns 1.500 milicians voluntaris, i al mes de novembre de quatre batallons amb uns 2.000 milicians, comandats per Antoni Gironella i Josep Costa⁴⁷⁹. El mes de juliol de 1821 la força de la MNV de Barcelona arribava als cinc batallons, és a dir, aproximadament, als 2.500 milicians⁴⁸⁰. I a l'estiu de 1822 la MNV disposava de sis batallons, és a dir uns 3.000 homes, i la reglamentària de cinc batallons i uns 2.500 homes⁴⁸¹. Aquests tres mil milicians voluntaris representaven un 16% dels veïns que oficialment tenia la ciutat: 18.876, un percentatge molt important i

⁴⁷⁶ GALOBARDES: El llibre..., pàg.58.

⁴⁷⁷ Vegeu un article felicitant aquesta tasca al Diario de Barcelona, núm.38, de 7 de febrer de 1822, pàg.341-342: “*alzar de su seno a un crecido número de jóvenes, que a par de aguerridos campeones contrariarán sus bayonetas hacia los que osasen derrocar el edificio ya empezado, rebatiendo los baldones de la esclavitud, y hollando el cetro mismo del despotismo*”.

⁴⁷⁸ Carta de 19 d'abril de 1820 (AMAE, “Correspondance commerciale. Barcelone”, t.24, fol.120-121).

⁴⁷⁹ Vegeu l'ofici de 25 de març de Villacampa a la Junta provisional (ACD, lligall35, fol.136). També CRESPI: Diario..., fol.39 i 57, referits als dies 10 de juny i 26 de novembre de 1820. Els mesos de juliol i agost es procedí a la benedicció de les banderes dels tres batallons de la MNV de Barcelona amb sermons de l'agustí calçat Albert Pujol (CRESPI: Diario..., dies 2 de juliol i 6 i 13 d'agost). No és cert doncs el que apunten GIL NOVALES Las Sociedades..., pàg.262, nota 85, i BLANCO VALDES: Rev..., pàg.435 que “*antes de esta fecha [novembre de 1820] no existía en Barcelona la Milicia Nacional*”, pensem que aquests historiadors han confós l'organització de la MN Reglamentària o Local, amb la Milícia Nacional Voluntària, doncs la primera es cert que es començava a formar tot justa ara, però la Voluntària s'havia format des de l'inici de la revolució. El que la Societat proposava era formar un batalló a partir dels seus socis, cosa que finalment no va passar, com tampoc va ser possible realitzar la proposta que Costa va fer a la Junta de Comerç de formar un batalló de gent amb recursos que alhora que finançava la seva vestimenta, ajudés a fer-ho a aquells que no podien (CARRERA: Historia..., II, pàg.80). Un cas semblant al de Barcelona per la seva ràpida formació de la MNV fou el de Cadis amb uns 2.000 milicians voluntaris, vegeu GARCÍA LEON: La Milicia..., pàg.39-67. A Madrid, el mes de juliol hi havia més d'un miler de milicians voluntaris agrupats en dos batallons, i l'octubre 1.713 (PEREZ GARZON: Milicia ..., pàg.110-111).

⁴⁸⁰ CRESPI: Diario..., dia 8 de juliol de 1821. Segons la SUCINTA relación de las principales operaciones del Excmo. Ayuntamiento Constitucional de la Ciudad de Barcelona en el año 1821, Barcelona, Imprenta de la Viuda e Hijos de D. Antonio Brusi, 1821, pàg.47-51, a finals de juliol la MNLV de Barcelona estava integrada per 1.699 places: un batalló de Caps de Família amb 766, un de Voluntaris Urbans amb 796, un cinquè anomenat de la Llei amb 719, i un regiment de caçadors a cavall amb 75 (pàg.49).

dels més grans de Catalunya. A Mataró hi havia un batalló de la MNV amb 500 homes que representaven un 27% dels veïns⁴⁸².

A mitjan mes de maig a Reus hi havia organitzades ja tres companyies de la MNV amb uns 200 homes comandats pel tinent retirat Tomàs Vallés i Aguadé⁴⁸³. I a finals d'any ja s'havia format un batalló amb uns 500 homes, que s'amplià fins els 600 homes, és a dir, un 19% dels veïns, també un dels percentatges més alts de Catalunya⁴⁸⁴. A més d'aquest batalló de la MNV, a Reus es formaren cinc batallons de la Milícia Reglamentària amb un total de 2.700 homes⁴⁸⁵. A Porrera l'any 1822 hi havia 200 homes a la MNV, una situació que contrastava amb la resta del Priorat:

“Falset solo contaba con una mala compañía compuesta a su principio por el célebre realista Pascó, que en Cornudella, otro liberal llamado Pedro Domingo, probó de alistar algunos voluntarios que no llegaron a formar un cuarto de compañía, los que al primer movimiento fueron agregados a los de Porrera, así como a los de Poboleda y cuatro de Gratallops, no habiendo ningún miliciano que sepamos en todo el Priorato.”⁴⁸⁶

En contrast amb aquesta dinàmica cal fer esment de la ciutat de Tarragona on la MNV es formà amb retard (a mitjan mes d'abril només hi havia 33 voluntaris) aconseguint, però d'arribar al centenar de voluntaris a finals de juny, que es mantingueren fins a finals d'any (117 homes); això significa un 8% dels veïns que oficialment tenia la ciutat, un percentatge baix per tractar-se d'un centre administratiu i polític⁴⁸⁷. L'ajuntament tarragoní sempre mirà amb recel la MNV i no s'hi implicà a fons, motiu pel qual fou durament criticat pels sectors del liberalisme més radical, com mostra aquest article d'un anònim “*El Vigilante*”:

⁴⁸¹ Els comandants de la MN reglamentària eren Pere Tell, Ramon Maresch, Josep Anton Generes, el baró de Maldà i Francesc Milans Duran (CRESPI: *Diario...*, dia 14 de juliol).

⁴⁸² *Diario de Barcelona*, núm.258(288), de 16 d'octubre de 1822, pàg.2.718-2.719. Per fer-nos una idea en el conjunt de la província de Guipúscoa el percentatge de Milicians voluntaris era del 3% dels homes adults (les dades a LLANOS ARAMBURU: *El Trienio...*, pàg.468-486).

⁴⁸³ *Actes municipals, 1819-1820*, sessions de 29 d'abril i 21 de maig de 1820, fol.131-137 (AHMR). Vegeu també l'informe dels oficials de la MNV de Reus amb data de 15 de juliol de 1820 (*Acuerdos, 1820-II*, vol.23, doc.3337-338, AHMT). Per la Milícia de Reus vegeu VALLVERDÚ: *El suport...*, pàg.81-180. També ANGUERA: *Comportament...*, pàg.46-47.

⁴⁸⁴ ANGUERA: *Antoni Pons...*, pàg.58. Segons unes altres dades, Reus s'apropava als 25.000 habitants i als 4.500 veïns, cosa que faria disminuir el percentatge, fins el 13% (*Actes municipals, 1819-1820*, sessions de 28 de novembre i 4 de desembre de 1820).

⁴⁸⁵ Vegeu *Actes municipals, 1819-1820*, sessions de 28 de novembre, 4 de desembre de 1820, i *Actes municipals, 1821-1824*, sessions de 12 i 15 d'abril de 1821 (AHMR).

⁴⁸⁶ Josep Simó: “Crònica de Porrera”, pàg.34.

⁴⁸⁷ El ritme d'incorporació de voluntaris fou de 61 el mes d'abril, 6 el mes de maig i 48 el mes de juny (*Acuerdos, 1820-I*, vol.22, doc.290, AHMT). Vegeu també a l'Annex II.11, l'informe de l'ajuntament de Tarragona amb data de 19 de juliol de 1820 (*Acuerdos, 1820-II*, vol.23, doc.344, i *Acuerdos, 1820-III*, vol.24, doc.678, AHMT). Vegeu també MORERA: *Tarragona...*, pàg.342-343.

“Es muy sorprendente el descuido de este Ayuntamiento de Tarragona en la organización de la milicia Nacional. Todas las dificultades las allana la energía, y no tiene la menor duda que contando con el entusiasmo de estos Patriotas pudiera ya haberse establecido dicha milicia. Las autoridades Superiores, sin duda suponen que está ya dado este paso; y al saber que no lo está, no dejarán de tomar las terminantes disposiciones que exige. Importa mucho poner en manos de los Ciudadanos estas bayonetas sobre que descansa esencialmente la libertad, y no perder momento en la regularización de esta fuerza. Imitemos todos el ejemplo de Barcelona, que cuenta ya tres batallones de sus hijos armados, y que según se nos asegura forman también Caballerías y Artillería de Milicia Nacional. ¡Loor también al heroico Pueblo de Reus, que tan pronto imitó este noble ejemplo! Mengua es de Tarragona que abrigando tan dignos Ciudadanos no haya tenido a su frente quien comunique impulso. Autoridades constituidas: ved que la Nación os exigirá la responsabilidad, si descuidáis consolidar el edificio Augusto de nuestra santa libertad. Se quedará reconocido, su atento servidor”⁴⁸⁸.

L'article originà una intensa polèmica al Diario Constitucional y Mercantil de Tarragona, ja que els sectors moderats criticaren a l'anònim “Vigilante” per la manca de respecte a les autoritats: *“Supongo que habrá Vm. leído la Constitución de la Monarquía española y que será tan amante de ella como vigilante, pero sino quiere Vm. convertirla en ascuas o cenizas es preciso que sea observante”*, i afegeix que l'ajuntament ja va fer el que havia de fer, però que només es va presentar un voluntari a allistar-se; que Tarragona ja tenia milícies i això provocà dubtes; que hi havia molts joves a la mineria, altres morts o fora de Tarragona per la guerra. Alhora que li reclamaven que calia anar *“poquito a poquito se irá arreglando todo si Dios quiere. Conque así amigo no hay más que tomar paciencia, que ello vendrá, pues más vale tarde que nunca”⁴⁸⁹*. La polèmica continuà fins a finals de més, cosa que contribuï a clarificar les diferències entre moderats i exaltats pel que fa a l'organització de la MNV:

“No son pocos los buenos ciudadanos que, [...], desean con la mayor ansia ver organizada la milicia nacional, tanto en esta Ciudad como en los demás pueblos de la Monarquía; porque a la verdad, esta fuerza debe ser el sostén de las leyes, el gran contrabalanze político, y la vigilante guardia del Soberano alcázar de nuestra santa y razonable libertad. Pero al mismo tiempo creo que todo hombre de sana intención, amigo del orden, y de la conservación del más apreciable de los Códigos humanos, debe interesarse muy mucho en la razón; que no se pongan tan interesantes bayonetas en manos de una juventud acalorada, que sin experiencia ni propiedad sea susceptible de ser el juguete de espíritus revoltosos; sino que se entreguen a los de la razón, del patrimonio y de los padres de familia, que más estrechamente enlazados con nuestra madre común, es bien probable no abusarán tan fácilmente de ellas”⁴⁹⁰.

A començaments de maig s'insistia:

⁴⁸⁸ “Artículo comunicado” signat per “El Vigilante”, al Diario Constitucional y Mercantil de la ciudad de Tarragona, núm.13, de 26 d'abril de 1820, pàg.48-49. Vegeu també Acuerdos, 1820-I, vol.22, sessions de 30 d'abril, 5, 16, 17, 23 i 31 de maig (AHMT).

⁴⁸⁹ “A.C. El Español decidido” i “El Observante”, al Diario Constitucional y Mercantil de la ciudad de Tarragona, núm.15, de 28 d'abril de 1820, pàg.56-60.

⁴⁹⁰ “A.C. El zeloso del orden” al Diario Constitucional y Mercantil de la ciudad de Tarragona, núm.15, de 29 d'abril de 1820, pàg.63-64. Vegeu també el núm.17, de 30 d'abril de 1820, pàg.67-69.

*“Quanto más los ciudadanos estén ligados con los intereses de su patria, ya sea por medio de matrimonio, o ya por la propiedad, son otro tanto más a propósito para defender las leyes fundamentales, mantener el orden interior de los pueblos, y conservar la racional libertad que disfrutan. La verdad de estos principios es tan evidente que no necesita de prueba para demostrarla, y si en ello según el concepto de V. me equivoco, equivocaron primero los más sabios y liberales políticos de Europa”*⁴⁹¹.

L'ajuntament optà, davant les posicions contràries dels milicians voluntaris i de la manca de control sobre els caps de la MNV, per formar una segona companyia de voluntaris a partir dels caps de família, però d'un centenar d'homes que es convocaren només s'oferiren voluntaris dinou, que junt als que ja hi havia feien un total d'uns cent vint homes⁴⁹². Finalment, a finals de juny es pogué constituir una companyia de la MNV de Tarragona amb un centenar de milicians que elegiren com a capità a Guillem Oliver⁴⁹³. Aquestes eleccions però, també provocaren força enrenou doncs la MNV estava dividida entre els sectors més radicals representats pels voluntaris més joves i aquells altres més moderats representats pels homes de més edat. Tot plegat comportà que es fessin córrer llistes de candidats a oficials i sots-oficials i que algunes eleccions es fessin a viva veu i sense votació⁴⁹⁴. De totes formes, no serà fins a mitjan mes d'octubre quan quedí constituïda definitivament la MNV de Tarragona⁴⁹⁵, que encara s'ampliarà fins els 266 homes el mes d'agost de 1822, formant un batalló amb quatre companyies, quatre capitans, quinze oficials, setanta-tres sots-oficials i cent noranta-tres milicians, 254 dels quals estaven armats, vestits i municionats⁴⁹⁶.

En el conjunt del partit de Tarragona a mitjan juliol només s'havia constituït la MNV a quatre localitats: Tarragona, Reus, Valls i Vilanova amb un total d'uns sis-cents milicians (vegeu el quadre II.14)⁴⁹⁷. D'aquest una mica més de la meitat uniformats i la totalitat armats; això representa al voltant d'un 3% dels homes en edat d'enrolar-s'hi. Un any més tard el nombre de milicians voluntaris al partit de Tarragona es duplicava,

⁴⁹¹ “A.C. El zeloso del orden” al Diario Constitucional y Mercantil de la ciudad de Tarragona, núm.26, de 8 de maig, pàg.102-104, en resposta a un article signat per un “Joven Voluntario” en el núm.16 de 29 d'abril de 1820.

⁴⁹² Acuerdos, 1820-I, vol.22, sessions de 12, 17 i 18 de juny, fol.110 i 115-116, i doc.85 i 226 (AHMT).

⁴⁹³ Acuerdos, 1820-I, vol.22, sessió de 20 de juny, fol.117 (AHMT).

⁴⁹⁴ Acuerdos, 1820-II, vol.23, doc.394 i 395 (AHMT).

⁴⁹⁵ Acuerdos, 1821-II, vol.26, sessions de 13, 17 i 20 d'octubre, i doc.570-574, 582, 586-588, 591-592 (AHMT).

⁴⁹⁶ Acuerdos, 1822-II, vol.28, sessió de 15 de setembre, doc.590 (AHMT). A començaments de 1823 les tres companyies de la MNV de Tarragona tenien 185 membres, la majoria armats i uns 200 de vestits (Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 10 de gener, doc.22-24, AHMT).

gràcies a l'augment que havien experimentat les MNV de Reus i Vilanova, arribant a representar en el seu conjunt un 5% dels homes d'entre 18 i 50 anys. A Valls, per exemple els setanta dos allistats representen el 5% dels 1.400 homes d'entre 16 i 60 anys de la vila⁴⁹⁸.

Quadre II.14 La MNV al partit de Tarragona, juliol de 1820

<i>ciutat</i>	<i>oficials sergents caporals tambors</i>				<i>milicians</i>	<i>total vestits armats</i>		
Reus	10	18	35	6	258	327	186	327
Tarragona	3	6	12	1	95	117	66	117
Valls	2	1	8	3	58	72	31	72
Vilanova	2	4	8	1	60	75	75	75
Total	17	29	63	11	471	591	358	591

Font: Acuerdos, 1820-II, vol.23, doc.337 a 344 (AHMT)

Al corregiment de Vilafranca els milicians voluntaris serien prop d'un miler (274 a l'Anoia, 300 al Garraf, 111 al Baix Penedès, 100 a l'Alt Penedès i 200 entre els pobles de l'Alt Camp, el Tarragonès i el Baix Llobregat que pertanyien al corregiment de Vilafranca)⁴⁹⁹. La participació més important a la Milícia local voluntària es donaria al Garraf, amb un percentatge del 10% dels veïns, seguida de l'Anoia amb el 7,5% dels veïns, és a dir a les comarques més comercials i manufactureres. En una posició intermèdia hi trobaríem el Baix Penedès amb el 5% dels veïns, i finalment, l'Alt Penedès amb el 3% del veïns⁵⁰⁰. Vilanova (200 milicians per 1.500 veïns, un 13%), Igualada (120 milicians per 1.459 veïns, un 8%) i Capellades (53 milicians per 488, un 11% habitants) foren les viles on més ràpidament i massivament es desenvolupà la Milícia Voluntària⁵⁰¹. Però no a totes les viles fou tant ràpida la formació de la Milícia Voluntària; al Vendrell

⁴⁹⁷ Vegeu l'Annex II.11. Les dades i les informacions referides a la MNV del partit de Tarragona les hem extret dels informes que les mateixes MNV i ajuntaments trameteren al Cap polític a mitjan mes de juliol (Acuerdos, 1820-II, vol.23, doc.337 a 344, AHMT).

⁴⁹⁸ Les dades dels homes d'entre 16 i 60 anys a Acuerdos, 1820-II, vol.23, doc.378 (AHMT).

⁴⁹⁹ Per aquestes dades vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.66-68, 227 i 289.

⁵⁰⁰ Aquestes dades s'avenen força bé sobre els morts a les files liberals durant la primera guerra carlina. Assenyalem que ens referim sempre a milicians voluntaris, ja que considerem que parlar de milicians sense destriar els voluntaris dels reglamentaris no te massa sentit a fins d'anàlisi política.

⁵⁰¹ Per Vilanova, AHMVG, lligall 2.236-2.239. Vegeu, també, ARNABAT: Liberals..., pàg.70-72, i COROLEU: Historia..., pàg.255. Per Capellades "Carpeta Municipal" a l'AARC. També, Esteve BUSQUETS: Història de Capellades, Capellades, 1972, pàg.133-149 pel Trienni (pàg.133-136 per aquesta qüestió). Per Igualada AHMI, lligall 29, expedient 2 i 34, expedient 6. També MARTÍNEZ: Revolució..., pàg.

amb 653 veïns⁵⁰² i a Altafulla amb 290 veïns, hi hagué força dificultats per formar una companyia de milicians voluntaris, i només aconseguiren fer-ne 26 i 9 respectivament⁵⁰³. En altres llocs com a Sitges, la jovenalla de les classes benestants que s'hi havia apuntat des del primer moment, van començar a plegar a mesura que les responsabilitats dels milicians creixien⁵⁰⁴.

Les notícies que tenim de Santa Coloma de Queralt sobre la formació de la Milícia Voluntària són força interessants. Al mes de maig el nombre de milicians voltava els dos centenars, i una cinquantena havien estat exclosos per "*pasar de 50 y altres per sa pobresa*"⁵⁰⁵. Marià Brufau aconsellava de formar dues companyies, la primera amb "*els indibiduos de maigor responsabilitat y més pasifichs que la que combé armar primeramente per la quietut de esta població y demás que combingia*", perquè d'aquesta manera "*no se [h]aigen de mesclar los de la 1ª Companyia ap la pulilla de la 2ª*". El resultat de tot plegat va ser que a mitjan mes de juliol tant sols quedaven allistats quaranta milicians, però tot i així significaven un 13% dels veïns⁵⁰⁶.

A Lleida a començaments de 1821 hi havia una companyia de la MNV amb uns seixanta homes, i se'n estava formant una altra, però que en tot cas estava per sota del 5% dels veïns (una xifra molt baixa); mentre que el conjunt de la MNL reunia dos batallons amb uns vuit-cents homes (però amb una cinquantena d'armes) comandats per l'advocat Fermí Gigó que seria batlle l'any 1822, i posteriorment per Ramon Hostalrich⁵⁰⁷. A mitjans d'any, tot sembla indicar que les coses havien millorat una mica:

*"parece que el espíritu público va creciendo a favor de la Constitución, pues hay 180 voluntarios soldados rasos sin contar los Jefes, y el día que salga Ramón Hostalrich han prometido saldrían de voluntarios muchos que tienen la nota de serviles, a fuerza de trágalas y del no [?] del batallón se van ablandiendo los mismos diamantes del servilismo. Todas las noches de retreta los mismos labradores cantan, a pesar de los frailes y curas que nos señalan con el dedo."*⁵⁰⁸

⁵⁰² Pel Vendrell en aquesta època vegeu algunes notes a Jaume RAMON VIDALES: El Vendrell històric, pàg.114-121 i 160-162.

⁵⁰³ Pel Vendrell AHV, "Copiador de las correspondencias. 1822" d'11 de febrer de 1822. Per Altafulla "Diari de Ramon-Josep Alomà i Cabestany", fol.5-97, citat per ROVIRA: Altafulla..., pàg.93-96.

⁵⁰⁴ AHS, "Milícia. 1808-1833". Vegeu, també, SERRAMALERA: La vida..., pàg.15-21 i Joan LLOPIS: Assaig històric sobre la Vila de Sitges, Sitges, 1980 (1880), pàg.90-99.

⁵⁰⁵ La informació i els textos procedeixen de la carta tramesa des de Santa Coloma de Queralt el dia 16 de maig de 1821 per Marià Brufau al seu germà Josep Brufau que s'estava a Barcelona (CA-49, fol.4-5).

⁵⁰⁶ Carta de Marià Brufau a Josep Brufau amb data de 13 de juny de 1821 (CA-49, fol.30).

⁵⁰⁷ Informes de l'ajuntament de Lleida d'1 de febrer, 31 de març i 5 de maig de 1821 (AHPL, caixa 1417). Per la Milícia lleidatana vegeu el lligall 1.591 "Milícies. 1820-1841" (AHPL). Per la Milícia a Lleida es imprescindible la consulta de CAPDEVILA: La Milícia..., pàg.49-155.

⁵⁰⁸ Carta amb data de 15 d'agost de 1821 dirigida a Marià Brufau (CA-49, fol.66).

Al pobles de la província la situació era força més precària fins el punt que a molts pocs pobles es formà la MNV l'any 1820. No fou fàcil a Lleida, com enlloc, l'organització de la MNL, ja que els reialistes aprofitaren l'ocasió per a desacreditar el sistema constitucional, tal i com assenyalava l'ajuntament:

“Ciudadanos Ilerdenses:

*Habiendose informado al Muy Ilustre Ayuntamiento Constitucional de la presente Ciudad, que tengo el gusto de presidir, que algunos malévolos con ideas siniestras y opuestos a las sabias disposiciones de nuestro Gobierno Constitucional, han procurado a esparcir voces contrarias a la formación y aumento de la Compañía de Milicianos Voluntarios de esta Ciudad, que se ha formado, vestido y armado a fuerza de los continuos desvelos de este Ilustre Cuerpo. Y deseando remediar y evitar todo delito más bien que castigarlo, en cumplimiento de su deber, al paso que ha resuelto, que toda persona sea de la clase que fuere que profiera voces de esta naturaleza dirigidas a entorpecer e invalidar la formación de esta Milicia Voluntaria, sea castigado con todo el rigor de las Leyes sin que le valgan excusas, ni frícolos pretextos; Ha dispuesto también que el Miliciano que de palabra u obra insultase a otra persona sufra igual pena, y que en esta Milicia se observe la más exacta disciplina que afianza la tranquilidad, y seguridad pública, a la cual debemos todos contribuir por cuantos medios nos sean practicables, y sobretudo con el de la unión y fraternidad que es el Camino que puede hacer nuestra felicidad, evitando los disgustos y desazones que sin este importante lazo no podemos menos de experimentar. Y para que lo acordado por este Ilustre Cuerpo tenga el más cabal cumplimiento, y nadie pueda alegar ignorancia se espide el presente en Lérida a dos de Julio de mil ochocientos veinte y uno.”*⁵⁰⁹

De fet hem trobat fins a trenta-cinc expedients sol·licitant la exampció de la Milícia l'any 1822⁵¹⁰. Poden servir com a mostra els de Josep Bofill i Rafael Vizcarri, mestres paletes al·legant que són *“un mero y triste albañil que con solo el sudor de su rostro, y fuerza de sus brazos ha de habitar a su pobre familia, sin más amparo que el beneplácito de los Bienechores que tengan a bien mandarle trabajar”*, i el de Francesc Rivé que manifestava *“que aunque sus deseos son de servir en la Milicia Local de la presente Ciudad en la que sele alistó, selo impide el no tener con que subsistir mediante a carecer de todo auxilio; pues si bien es verdad que tiene un pedacito de Tierra en la partida llamada de Mal gobern, como esto no es suficiente para poder mantener a su Muger y tras hijos, se bé en la precisión de hir por el mundo con tres Burricos para ganarse la vida.”*⁵¹¹ El mes d'agost de 1822 la situació de la MNV no era pas la millor segons la Diputació: *“Es indudable la utilidad de la Milicia Nacional Voluntaria, ya para el sostén del Sistema Constitucional, ya*

⁵⁰⁹ Ban del batlle de Lleida Antonio de Gomar amb data de 2 de juliol de 1821. Uns altres bans amb dates de 29 de juliol i 1 d'agost de 1821, ens confirma que continuaven els problemes i que els reialistes continuaven boicotejant la MNL, com una forma d'oposar-se al sistema constitucional (AHPL, caixa 1417).

⁵¹⁰ CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.110, assenyalava que al llarg del Trienni es presentaren 226 al·legacions de lleidetans per alliberar-se de la Milícia, i que d'aquestes 80 van ser refusades. De les que foren acceptades un 46% ho foren per tractar-se de jornalers, un 27% de pobres i un 10% de menestrals amb pocs recursos.

⁵¹¹ Lligall 1.591 “Milícies. 1820-1841” (AHPL).

para mantener el orden público. La de esta Capital se halla al parecer con un lamentable estado”⁵¹²

El mes de setembre de 1822, però, l'ajuntament continuava perllongant el termini per enrolar-se la MNV, cosa que ens indica que no devia ser massiva, tot recordant que l'objectiu d'aquesta era *“la defensa de la Constitución, de las demás Leyes, y de Nuestro Rey Constitucional, y la seguridad contra los enemigos y perturbadores del orden interior y extinción en caso aparezcan, y por fin serán el sostén de nuestras vidas y propiedades.”*⁵¹³ Aquest mateix mes, l'ajuntament a instàncies de la Diputació va fer una nova crida per augmentar l'allistament a la MNV de la ciutat d'aquells que *“tengan casa abierta y propiedad u oficio con taller para subsistir, o bien sean hijos de los que tengan estas facultades”*, oferint substanciosos avantatges: convalidació d'un quart dels anys de servei a la MNV si era quintat per ingressar a l'Exèrcit a compte dels sis anys, i el 100% del servei actiu, entenent-se que quedarien exempts tant les persones com els cavalls de la MNV, i de la MNL en actiu, de qualsevol demanda de personal que podés fer l'ajuntament, i s'alliberarien de qualsevol càrrega personal⁵¹⁴. Afegia l'ajuntament que *“enterados los Jóvenes de las ventajas que proporciona la ordenanza citada [...], espera el Ayuntamiento que no se detendrán un instante en alistarse para un Servicio tan interesantes a la conservación del Sistema Constitucional.”*

⁵¹² Ofici de la Diputació de Lleida a l'ajuntament amb data de 29 d'agost de 1822, fent-se ressò de les queixes dels oficials de la MNV, i proposant de crear una comissió entre la Diputació i l'ajuntament per a posar-la en ordre (AHPL, caixa 1450).

⁵¹³ Ban amb data de 9 de setembre de 1821 (AHPL, caixa 1417). CAPDEVILA: *La Milicia...*, pàg.88, fa una afirmació que a nosaltres ens sembla excessivament agosarada i que no compartim: *“el retraimiento de la población cap a la Milicia no radica en la manca de voluntat política dels ciutadans, sinó en la manca de mitjans per uniformar-se”*, i que a més sembla contradir-se amb unes de posteriors on afirma que *“les peticions per lliurar-se'n [de la Milícia] són molt nombroses, cosa que verifica la poca acceptació que va tenir entre els ciutadans el servei forçós a la Milícia”* (pàg.110), i *“són les masses urbanes, menestrals i burgeses (comerciants, empleats i professions lliberals) els qui integren la Milícia, això significa (en una ciutat com Lleida on la població agrària es majoritària) que un sector molt rellevant de la població (masses camperoles) no recolzava el liberalisme”* (pàg.124). En altres indrets d'Espanya tampoc semblava que la cosa anés massa ràpida, com mostra el cas de Jaén que tenia 18.000 habitants i que el mes de setembre tant sols tenia 83 voluntaris, quan en feien falta prop d'un miler (LARA: *Jaén...*, pàg.225-234).

⁵¹⁴ Ban de l'ajuntament de l'ajuntament de Lleida de 15 de setembre de 1822. El ban estava destinat a animar els joves a allistar-se a la MNL: *“Recordar a los Jóvenes las ventajas que les puede resultar para que persuadidos y bien convencidos de ellas acudan a alistarse en la Milicia Local Voluntaria de Infantería, Caballería y Artillería, no menos que a las Compañías sueltas de Cazadores de pie y de Caballo, que según el artículo 31 pueden existir, y que de tanta utilidad pueden ser en esta Ciudad, atendidos los fines que se propusieron los Legisladores.”* (AHPL, caixa 1417). Vegeu també la correspondència entre la Diputació i l'ajuntament de Lleida dels mesos d'agost i setembre de 1822 al respecte (AHPL, caixa 1450).

Quadre II.15

La Milícia Nacional Voluntària a Catalunya, 1820-1823

Comarca	Veïns	MNV	0/0	Municipis	amb MNV	%
Alt Camp	4.619	122	2,6	22	2	9,1
Alt Empordà	7.672	240	3,1	68	3	4,4
Alt Penedès	3.329	95	2,9	26	2	7,7
Alt Urgell	3.756	40	1,1	18	1	5,6
Alta Ribagorça	70	0	0	3	0	0
Anoia	5.229	274	5,2	35	4	11,4
Bages	5.191	512	9,9	31	5	16,1
Baix Camp	7.493	680	9,1	27	3	11,1
Baix Ebre	3.576	13	0,4	14	1	7,1
Baix Empordà	6.497	274	4,2	37	5	13,5
Baix Llobregat	3.656	68	1,9	29	3	10,3
Baix Penedès	1.809	111	6,1	13	2	15,3
Barcelonès	21.346	3.000	14,1	5	1	20,0
Berguedà	2.878	50	1,7	30	1	3,3
Cerdanya	2.804	30	1,1	26	1	3,8
Conca Barberà	4.216	90	2,1	21	2	9,5
Garraf	3.403	300	8,8	7	2	28,5
Garrigues, les	1.368	0	0	24	0	0
Garrotxa	6.340	132	2,1	23	3	13,0
Gironès	4.263	300	7,0	28	1	3,6
Maresme	7.781	640	8,2	30	3	10,0
Montsià	2.006	0	0	11	0	0
Noguera, la	2.479	25	1,0	32	1	3,1
Osona	7.175	257	3,6	49	2	4,1
Pallars Jussà	1.730	10	0,6	14	1	7,1
Pallars Sobirà	1.411	0	0	16	0	0
Pla de l'Estany	1.132	50	4,4	11	1	9,1
Pla d'Urgell	580	0	0	16	0	0
Priorat	2.602	240	9,2	24	4	16,6
Ribera d'Ebre	2.419	0	0	15	0	0
Ripollès	3.584	0	0	26	0	0
Segarra	3.030	20	0,7	21	1	4,8
Segrià	3.698	180	4,9	35	1	2,9
Selva, la	5.365	168	3,1	22	3	13,6
Solsonès	1.215	20	1,6	9	1	11,1
Tarragonès	5.143	190	3,7	22	4	18,2
Terra Alta	2.339	0	0	15	0	0
Urgell, l'	3.468	60	1,7	21	1	4,8
Vall d'Aran	1.583	0	0	19	0	0
Vallès Occidental	3.338	125	3,7	21	2	9,5
Vallès Oriental	4.279	25	0,6	38	1	2,6
TOTAL	165.872	8.341	5,0	954	68	7,1

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de població per comarques que ofereix Josep IGLÉSIES FONT: "Indagaciones sobre la población de Cataluña en la primera mitad del siglo XIX" dins Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, XXXVII, 1967, pàg.385-480, de les dades de municipis per comarca de la Gran geografia comarcal de Catalunya, amb les posterior modificacions de la divisió territorial de 1988, i de les dades de la MNV a l'Annex II.15.

A terres gironines també alguns pobles, a iniciativa dels seus respectius batlles

iniciaren ben aviat la formació de la MNV, per exemple a Hostalric a iniciativa del batlle, el baró de Vilajaia, Sebastià Planas, o el de la Bisbal de l'Empordà⁵¹⁵. En altres llocs com a Olot la MNV quasi ni es formà, i la continuada presència dels reialistes per la comarca reduí la seva força fins els 13 homes que després s'ampliaren fins a 42 (la majoria forçats)⁵¹⁶.

Quadre II.16 1er. batalló de la Milícia Voluntària lleugera de la província de Girona

<i>Companyies</i>	<i>Oficials</i>	<i>Sots-oficials</i>	<i>Milicians</i>	<i>total</i>
<i>Partit de Girona</i>	20	70	297	386
1 ^a Olot	4	11	64	79
2 ^a Girona	5	16	51	72
3 ^a Girona	3	13	69	84
4 ^a Girona	3	14	52	69
5 ^a La Jonquera	5	16	61	82
<i>Partit de Figueres</i>	7	22	99	158
1 ^a Figueres	3	12	54	69
2 ^a Figueres	4	10	55	69
3 ^a Llançà	-	-	-	20
<i>Altres</i>	8	24	91	123
Amer	4	9	20	33
Besalú	4	13	62	79
S. Esteva d'en Bas	-	2	9	11
TOTAL	35	116	487	637
<i>Milícia Mòbil</i>	8	19	100	129
Olot	1	4	30	35
Amer	4	4	25	33
Besalú	3	13	45	61
<i>Altres</i>				250
Banyoles				50
Sant Feliu de Guíxols				75
La Bisbal de l'Empordà				75
Palafrugell				50

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades localitzades a l'AHG-ADB, Caixa 6.

A la província de Girona les dades de que disposem per la tardor de 1822 ens ofereixen un batalló de la Milícia Nacional Voluntària per a tota la província integrat per

⁵¹⁵ Carta del batlle d'Hostalric amb data de 8 d'abril de 1820 i del batlle de la Bisbal d'Empordà amb data de 26 d'octubre de 1820 (AHCG, I.1.2.5 "Ajuntament", lligall 1 (1820).

diverses companyies de diferents viles i ciutats fins un total de 637 membres⁵¹⁷, que si afegíssim els de Banyoles (50), Sant Feliu de Guíxols (75), la Bisbal (75), Palafrugell (50) i altres pobles arribaria fins el miler de milicians voluntaris a la província de Girona, una xifra força reduïda i que tant sols representava un 3% dels veïns⁵¹⁸. A la capital, hi havia dues companyies de la MNV comandades pels hisendats Josep Ramon de Camps i Felip de Martínez, una esquadra de cavalleria i una companyia de caps de família, que representaven un 26% dels veïns⁵¹⁹.

A finals de 1820 la major part de les ciutats i viles de Catalunya disposaven ja de companyies de la Milícia Nacional Voluntària, tot i que mal armades i vestides, com assenyalava l'ajuntament d'Igualada: "*se está formando, instruyendo y uniformando una fuerza de compañías de Milicia Nacional local de ciudadanos llenos de entusiasmo y de amor a las nuevas instituciones para defender nuestra Santa Religión, al Rey y a la Constitución*"⁵²⁰. Fins i tot a viles no excessivament constitucionals, com Cornudella⁵²¹.

A finals de 1820 la Milícia Voluntària tenia 51 batallons amb 32.397 homes⁵²². La realitat era força lluny de les propostes, així el març de 1821 el Secretari de la Governació reconeixia que només hi havia 10.280 milicians voluntaris i tot i que es parlava de 570.685 del total de la força de la Milícia, el mateix secretari d'Estat no va poder oferir a les Corts els estats per províncies⁵²³. El mes de novembre de 1821, el

⁵¹⁶ BOSCH DORCA: "Olot...", pàg.170-172.

⁵¹⁷ Les dades a l'AHG-ADB, Caixa 6. Vegeu també SAÍZ GARCÍA: El Trienio..., pàg.61-68.

⁵¹⁸ Informació dispersa a l'AHG-ADG, caixes 1-6.

⁵¹⁹ SAIZ: El Trienio..., pàg.66, ha definit la situació de la MNV a la província de Girona com una gota d'aigua en un bassal d'oposicions.

⁵²⁰ Referint-se a la d'Igualada (AHMI, lligall 29, expedient 2). Les dades i les llistes de milicians de les viles del corregiment de Vilafranca a ARNABAT: Liberals i reialistes durant el Trienni Liberal al corregiment de Vilafranca (1820-1823), vol.II, pàg.68-79; un resum a ARNABAT: Liberals..., pàg.68, quadre 5.

⁵²¹ GORT: Història de Cornudella..., pàg.285-286, ens informa que el mes d'agost ja estava formada una companyia amb 40 milicians comandats pel farmacèutic Joaquim Piñol.

⁵²² Segons la Junta Consultiva de Guerra: Trabajos verificados por la Junta Consultiva de Guerra creada por Real orden del 19 de Abril de 1820 y auxiliada por la Comisión de Gefes y Oficiales de todas las armas establecida a las inmediatas ordenes del Ministerio de Guerra, 2 vol (manuscrit núm.890 de la Biblioteca de Catalunya), vol.1, fol.130-320, fol.321-333 per aquest tema. Sobre la formació de la Milícia vegeu els Decrets de 24 d'abril de 1820 i 30 d'agost de 1820, regulant la Milícia Nacional. El desenvolupament de la normativa de la Milícia Local, poder veure's a la circular del Cap Polític amb data de 8 de desembre de 1820. MIÑANO: Examen..., vol.I, pàg.156 ha assenyalat que el gener de 1823 "*la milicia activa, que debía ascender a cerca de noventa mil hombres, según lo decretado por las Cortes en enero de 1822, apenas constaba de veinte y cuatro mil, y estos eran los que existían ya en 1820*". Trabajos verificados..., fol.321-333.

⁵²³ "Memoria leída a las Cortes por el encargado del Despacho de la Secretaría de la Gobernación de la Península", DSC, 1821, I, sessió d'1 de març de 1821, apèndix segon al núm.7, pàg.88. També a l'ACD, lligall 88, expedient 4).

govern comptava amb aixecar una força armada de la Milícia de 87.434 homes (80.071 d'infanteria, 5.000 d'artilleria i 1.000 de zapadors) organitzats en 75 batallons i 595 companyies, dels quals corresponien a Catalunya: 6.818 milicians (5.970 d'infanteria i 849 de zapadors), més 542 d'artilleria, dividits en 7 batallons i 44 companyies (vegeu el quadre II.17)⁵²⁴.

Quadre II.17 Proposta del govern sobre la Milícia necessària a Catalunya, 1821

<i>Provincia</i>	<i>habitants</i>	<i>Milicia</i>	<i>Batallons</i>	<i>Infanteria</i>	<i>Artilleria</i>	<i>Zapadors</i>	
Barcelona	369.250	2.769	Barcelona	1	866	144	172
			Vic	1	866	-	-
			Manresa	1	865	-	-
Girona	199.930	1.498	Girona	1	673	112	153
Lleida	136.560	1.024	Lleida	1	800	133	224
Tarragona	202.845	1.527	Tarragona	1	1.227	153	300
Catalunya	908.585	6.818		7	5.970	542	849

Font: ACD, lligall 10, expedient 456

L'estiu de 1822, el coronel Costa xifrava en 14.000 el nombre de Milicians armats, (i voluntaris) a Catalunya⁵²⁵, i Carné xifrava en 24.000 els del conjunt d'Espanya (una xifra que ens sembla excessivament baixa)⁵²⁶, però també ens sembla exagerada la de 100.000 que facilita Giuseppe Pecchio⁵²⁷. En l'informe del Secretari d'Estat de l'any 1822, s'assenyalava que la força de la MN era de 31.196 homes en les milícies provincials. En l'informe d'abril de 1823, el Secretari de la Governació xifrava en 62 batallons i 74.965 homes la MNV, i de 398 batallons i 562.787 la total, dades aquestes darreres que deuen fer referència als que l'haurien de formar segons la llei, no pas als batallons organitzats efectivament⁵²⁸. Segons les dades que hem recollit a l'Annex II.15 i al quadre II.15 a Catalunya hi hauria 68 municipis amb MNV (un 7,1% del total) on vivien 65.284 veïns (un 39,4% del total), i en aquests pobles hem constatat l'existència

⁵²⁴ ACA-RA, Registre 1.419, fol.298 (Decret Orgànic de la Milícia Nacional), caixa 10. A finals de juliol de 1820, José Cienfuegos secretari de la Junta Consultiva de Guerra presentava al govern un pla per arribar a formar 73 batallons de la Milícia Nacional Activa, quan fins aquell moment se n'havien format 43 (*Trabajos verificados...*, fol.57-65). Vegeu també ACD, lligall 10, expedient 456.

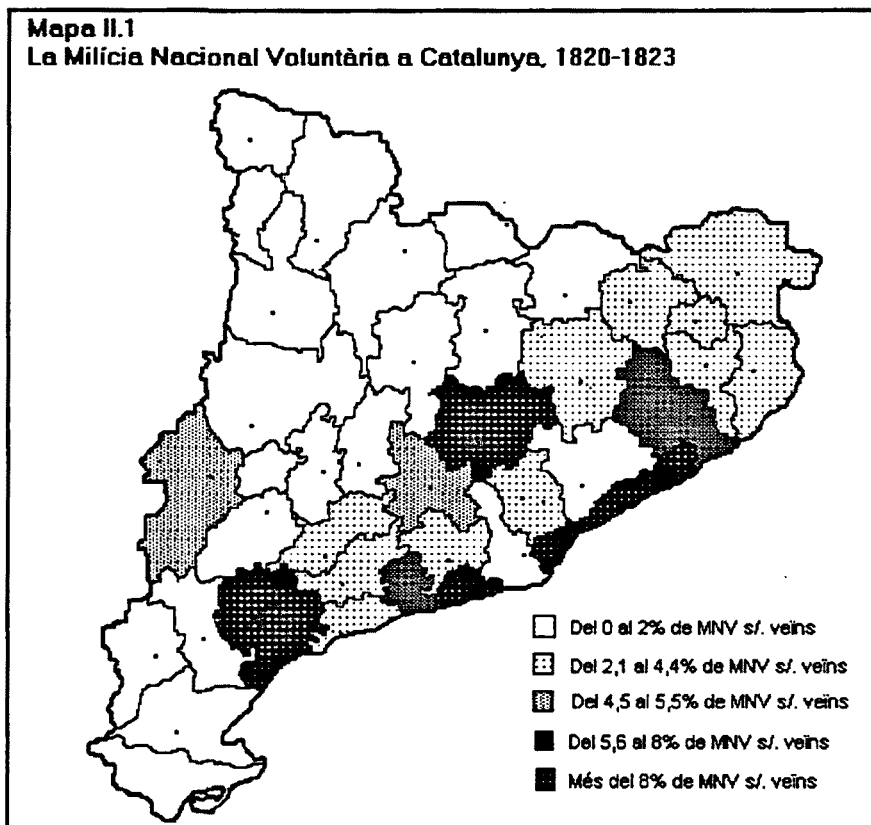
⁵²⁵ COSTA: *Reflexiones...*, pàg.20.

⁵²⁶ CARNE: *Ecsámen...*, pàg.181.

⁵²⁷ ROSSI: "La Spagna...", pàg.421: "*la Guardia Nazionale, che conta già piú di cento mila uomini nelle sue file, può essere portata a centocinquanta mila in meno di un mese*".

⁵²⁸ "Memoria formada por el Secretario del Despacho de la Gobernación de la Península para dar cuenta a las Cortes del estado interior de la Nación en 1823" (ACD, lligall 88, expedient 4).

de 8.341 milicians, cosa que representa un 12,8% dels seus veïns⁵²⁹. Ara bé, si posem en relació aquestes dades amb el conjunt de veïns a Catalunya (quadre II.15), el percentatge de milicians voluntaris baixa fins el 5%, o fins el 6,5% si situem els milicians voluntaris entre els 10.000 i els 12.000 homes i que nosaltres pensem que és la xifra més correcta. Percentatge, però, que presenta grans diferències entre les diverses comarques, aspecte que comentarem més endavant (vegeu el mapa II.1).

Tot i que sigui pel seu simbolisme cal fer-se ressò de la iniciativa del coronel Joan Miquel Roth⁵³⁰ de formar una companyia gimnàstico-militar amb els joves que encara no poden entrar a la Milícia (per tenir entre 10 i 16 anys, i per la qual cosa demanà un local

⁵²⁹ Les dades per municipis a l'Annex II.15. Pensem que a tot estirar el nombre de municipis catalans amb milícies podria arribar als noranta, i el nombre de milicians al voltant dels 10.000 però això no canviaria els percentatges que oferim i que ens semblen prou encertats.

⁵³⁰ Tinent coronel de l'exèrcit destinat a Barcelona, mantingué un enfrontament amb Villacampa el mes de maig de 1820 qui l'acusà de formar part d'una conspiració militar endegada per Francisco Díaz de Morales i per aquest motiu el feu enviar pres al castell de Figueres. Roth intentà rehabilitar la seva persona demanant protecció a les Corts i acusà Villacampa d'infracció a la Constitució. Curiosament en el debat a les Corts no hi intervingué cap diputat català, tot i que l'endemà els diputats Navarro i Serrallach es manifestaren a favor seu i en contra de la decisió de les Corts de no deixar acudir a Roth a exposar les seves raons (DSC, 1820-I, sessions 54 i 55 de 27 i 28 d'agost, pàg.685-687).

dels convents desamortitzats a la Diputació de Barcelona⁵³¹. La Diputació li donà un suport total manifestant las “*ventajas de que en la actual situación de España y Europa toda, cobre la juventud española afición al ejercicio de las armas, sin perjuicio empero ni de las costumbres, ni de las demás profesiones de la vida civil.*”⁵³² El diputat català Quintana també defensà a les Corts la proposta de Roth, afegint que un poeta barcelonès havia fet un himne “*A la libertad*”, “*que se canta ya y se oye siempre con placer en todos los teatros y pueblos de la Península como también en todas sus plazas, calles y casas*”, aquest himne deia entre altres coses: “*Aunque todas cedieran, ¿que importa? / Cataluña tendrá libertad*”⁵³³. Finalment Quintana justificava la proposta dient que:

“El árbol de la libertad se va arraigando de tal modo en Cataluña, que ya en el día puede desafiar a los más violentos huracanes, que a buen seguro que lo arranquen: y ¡ay de aquellos que intenten cortarle la más pequeña de sus ramas! Cataluña no puede existir sin libertad: Cataluña ya no sufre tiranos, ni los sufrirá jamás; un solo catalán que sobreviviera a la ruina de la Patria, lucharía a brazo partido con el despotismo y arrastraría impávido mil muertes, sacrificaría mil vidas, si mil vidas tuviese, en las aras de la libertad española, antes que arrastrar las cadenas de la servidumbre que para siempre ha roto [...]. Porque las rebeliones de Cataluña jamás han tenido otro objeto que el afianzar más y más su buen gobierno, sus leyes juradas, su libertad.”

A Girona, per exemple es formà una companyia de milicians voluntaris joves (d’entre 11 i 16 anys) a la qual s’enrolaren vint-i-un joves⁵³⁴. Entre les iniciatives a destacar, tot i que més pel seu valor simbòlic que efectiu, hi ha la creació, el gener de 1823, d’un batalló de la MNV format pels estudiants de la Universitat i que s’oferí per a realitzar els serveis dins la plaça⁵³⁵.

L’acte simbòlic més important de les Milícies era la benedicció de les banderes i els estendards, en el transcurs del qual es feia el jurament:

*“Milicianos nacionales. Todos los individuos que tenemos la honra de estar alistados bajo de esta bandera nacional que Dios nuestro Señor se ha dignado bendecir para que nos sirva de punto de reunión contra los enemigos de nuestra independencia y libertad civil, estamos obligados a conservarla y defenderla hasta perder nuestras vidas, porque así lo exige la gloria de la Nación, el crédito del cuerpo y nuestro propio honor, cifrado en el cumplimiento de la solemne promesa que hemos hecho de emplear las armas que la patria ha puesto en nuestras manos en defensa de la Constitución política de la Monarquía.”*⁵³⁶

⁵³¹ Proyecto gimnástico-militar, para la formación de un batallón de jóvenes españoles, des de diez, a diez y seis años de edad, Barcelona, 1821. L’any 1823 va publicar a Barcelona Conspiración monárquica contra la libertad de las naciones. Vegeu SAENZ-RICO: La educación ..., pàg.343-484.

⁵³² Finalment es reorganitzà la Milícia en tres companyies, la primera comandada per Joan Molins (91 homes), la segona per Josep Francesc Yxart (100 homes) i la tercera per Joaquim Orosio García (84 homes). Vegeu Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 31 de maig i 3 de juny de 1822.

⁵³³ DSC, 1821, t.III, pàg. 1.778-1.779, sessió 85, de 23 de maig.

⁵³⁴ AHCG, “Correspondència Diversa”, lligall 3 (1820-1837), fol.142 (1822) i “Actes Diputació Girona”, sessió de 18 de setembre de 1822..

⁵³⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 22 i 31 de gener de 1823.

⁵³⁶ Proposta de jurament feta per les Corts amb data de 15 d’octubre.

A Vic, per acabar de fer festa grossa, “*en la tarde del mismo día se dio el espectáculo de una corrida de Novillos, diversión favorita y predilecta del País.*”⁵³⁷

II.5.2 Les dificultats: la Milícia Reglamentària

En contraposició a la formació ràpida de la Milícia Voluntària a les viles, a la majoria de municipis catalans no s'arribà a formar ni tant sols la Reglamentària o Milícia Legal (obligatòria) que havia de començar-se a organitzar a partir del mes d'octubre de 1820⁵³⁸. En la Milícia Reglamentària havien de prestar servei tots els homes que no depenguessin d'un sou d'entre 18 i 40 anys. Aquí, com ja hem vist les resistències foren importants, doncs un percentatge no menyspreable d'homes entre aquestes edats intentà evitar d'integrar-s'hi o de donar-se de baixa, resistències que aniran augmentant a mesura que avanci el Trienni i la Milícia hagi d'assumir tasques cada cop més perilloses, fins i tot en viles liberals com Reus que havia aconseguit de formar un batalló (mig miler d'homes) de milicians voluntaris⁵³⁹. Les raons al·legades eren de dos tipus: incapacitat física o dependre d'un sou, com els paletes Francesc i Antoni Carbonell de Vilanova: “*es muy público que no tenemos casa, finca, ni renta alguna, que sólo vivimos de lo que ganamos trabajando de Albañiles*”⁵⁴⁰. A Reus l'ajuntament s'adreçà als metges de la ciutat davant l'allau de sol·licituds de baixes de la Milícia en base a “*dolencias supuestas o exageradas*”⁵⁴¹. Tot sembla indicar però, que malgrat les dificultats, la majoria de viles importants catalanes aconseguiren formar batallons de milicians reglamentaris tot i que la seva utilitat política i militar era més que discutible, com prova el fet que sovint no se les

⁵³⁷ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 31 de gener de 1821.

⁵³⁸ La formació d'aquesta Milícia es realitzà seguint el decret de les Corts de 31 d'agost de 1820, els aclariments de les mateixes Corts de 8 de desembre de 1820, i el Reglament adicional de 4 de maig de 1821. Pau Porcet, masover de Sant Boi de Llobregat assenyala que “*del que-ns portava la ley de la Constitució, tots éram soldats, però se entén, de 16 anys fins ha 50 anys; però tots los que tenían Béns ho poccions per-a Viure en aquesta triste vida, éran anombrats y allistats per-a ser soldados Milicianos per-a quan convingués aver de agafar tots a las Armas*” (CODINA (de.): *Llibre de polítiqueses...*, pàg.243). Vegeu sobre el procés de la formació de la MNR BLANCO VALDES: *Rev...*, pàg.433-445. Sobre les dificultats en la seva formació al País Basc vegeu RUBIO: *Revolución...*, pàg.19-21

⁵³⁹ Vegeu els expedients a l'AHMR, 9.6.5.10 “Guerra civil. 1821” i la relació de milicians voluntaris a l'expedient 25 del lligall 9.6.5.12 “Guerra civil. 1823”. Per la Milícia a Reus es imprescindible la consulta de l'obra de VALLVERDÚ: *La Milícia...*, pàg.170-173 per aquesta qüestió, on assenyala que es presentaren 350 instàncies demanant l'exempció del servei de milicies. També a Tarragona passa quelcom semblant a partir del mes de maig de 1822 (*Acuerdos, 1822-I*, vol.27, sessions dels mesos de maig i juny de 1822, AHMT). Vegeu el cas de Madrid a PEREZ GARZON: *Milicia ...*, pàg.164-174.

⁵⁴⁰ Carta a l'Ajuntament de Vilanova amb data de 23 d'octubre de 1820 (AHMVG, lligall 2.236).

⁵⁴¹ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 8 de juliol de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

arribés a armar.

Aquesta Milícia o no va arribar a formar-se o va fer-ho tard i amb desgana a molts pobles fins i tot, a viles tant liberals com Vilanova i la Geltrú, on el batlle es queixava de que *“notats que alguns Milicianos no compareixen als exercicis en los dias que correspont y que falten als actes del servey de la Milicia sobre lo que he tingut queixes dels SS. Capitans, de lo Comandant y d'aquest Magch Ajuntament ha decidit d'aplicar el Reglament y imposar multes”*⁵⁴². En força indrets de Catalunya, sobretot a les zones rurals, com assenyalava el Diario de Barcelona:

*“Hay muchos pueblos, y sin apartarme de mucho de Barcelona, que no han organizado la milicia local, porque han entendido, o les han hecho entender, que les arrancarían de sus casas, y separarían de sus familias, precisados los milicianos a abandonar a su pobre madre viuda, o padre sexagenario &c. Un amigo mio hacendado de la montaña, y muy constitucional, quiso hacer que se plantease la milicia, y él se alistó como voluntario; ¿y que hizo el Ayuntamiento? Le apunto en lista separada diciéndoles, que si venían los rusos quemarían la lista de los voluntarios, porque podría causarle mucho perjuicio”*⁵⁴³.

L'organització de la Milícia Reglamentària varià força a cada poble, així en alguns lloc s'organitzà per gremis, en d'altres per barris, i en moltes viles se'n formà una anomenada de caps de família⁵⁴⁴. Tot plegat provocarà una forta divergència entre Milícia Voluntària i Reglamentària que farà que alguns ajuntaments optin per separar els milicians voluntaris (més fidels a la causa liberal) dels reglamentaris i els de cavalleria dels d'infanteria, més moderats, tal i com dictaminà la Diputació catalana: que *“la milicia voluntaria se mantenga independientemente y separada de la forzosa”*⁵⁴⁵. A Cardona per exemple, els enfrontaments entre una i altra obligaren a intervenir l'ajuntament que

⁵⁴² Ban de 15 de desembre de 1820. Altres bans parlant de la Milícia amb dates de 18 d'octubre, 16 i 18 de novembre i 3 de desembre de 1820, 8 de juliol de 1821, tots a “Registro de pregones...” de l'AHMVG). Els caps de la Milícia vilanovina es queixaren a començaments de l'any 1821, que molts veïns s'escapaven de prestar el servei a la Milícia Reglamentària i que molts dels que hi estaven apuntats no assistien a la instrucció. Per exemple, el cap Josep Vilar deia que el darrer diumenge li havien faltat 288 individus, quasi la meitat (carta de 20 de febrer de 1821 dels capitans de la Milícia Local i de 12 de març i de 2 de desembre de 1821 de Josep Vilar a l'Ajuntament de Vilanova al lligall 2.237 de l'AHMVG). Més tard, es queixava que alguns milicians reglamentaris no es presentaven a fer les guàrdies i d'altres posaven substituïts (carta de 17 de desembre de 1821 al lligall 2.237 de l'AHMVG).

⁵⁴³ Diario de Barcelona, de 7 de març de 1821, pàg.585-586.

⁵⁴⁴ A Vilafranca la Milícia Reglamentària s'organitzà a partir dels gremis i per barris (“Actes...Vilafranca”, sessió de 12 de novembre de 1820). A Esparreguera s'organitzà per barris (“Actes. Esparreguera. 1822”, sessió de 14 de novembre de 1821, a l'ADB, lligall 81, expedient 7). A Vic funcionà la de “Caps de Família”, (“Actes...Vic”, a l'ADB, lligall 85, expedient 1). A Vic l'ajuntament es mostrà contrària a la unificació de les dues milícies (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823).

⁵⁴⁵ Circular de la Diputació de Catalunya de 24 de gener de 1821. A Vilafranca la majoria dels milicians voluntaris votaren favorablement la separació de la Reglamentària (“Actes...Vilafranca”, sessió de 18 de febrer de 1822). Un altre exemple a Sitges (AHS “Quintas. 1822”, carta de 26 de

els amonestà i els sermonejà sobre “*la necesidad de la unión, y los males que de lo contrario podían resultar a la Patria; exhortándolos al mismo tiempo a que despreciasen las siniestras intenciones y miras antisociales de los que intentasen desunirlos.*”⁵⁴⁶ També a Figueres es produïren enfrontaments entre una i altra⁵⁴⁷.

Per facilitar l'augment de les companyies voluntàries (veritable força del liberalisme), el Decret de les Corts de 9 de maig de 1821, permetia passar de la Milícia Reglamentària a la Voluntària, però només en aquells que disposaven de “*casa abierta, propiedad, rentas u oficio con taller para subsistir, o ser hijo del que tenga estas circunstancias*”⁵⁴⁸. El resultat d'aquesta política fou molt clar en el cas de Vilanova on, a mitjan de 1821, la seva Milícia comptava amb sis companyies (dues voluntàries i quatre reglamentàries) que formaven un batalló amb 580 homes (un 27% voluntaris). A finals de 1821, però, com en altres viles catalanes, les companyies voluntàries se separaren de les reglamentàries i es formaren dos batallons un de milicians voluntaris i un altre de reglamentaris.

En el cas de Reus la necessitat de formar un segon batalló de MNV, o bé d'organitzar la MNR provocà un fort debat polític al si de l'ajuntament entre els sectors més radicals que defenien la primera opció i els més moderats que defensaven la segona. Fou el síndic procurador, l'advocat Jaume Bages Oliva qui defensà aferrissadament la necessitat de constituir el segon batalló de la MNV i d'armar-lo convenientment⁵⁴⁹, perquè la Milícia Voluntària és el principal suport del sistema constitucional:

“No nos queda ya duda alguna de que las milicias forzadas es muy dificil que se puedan aprovechar para la seguridad de los ciudadanos, les falta a unos la voluntad, sin la cual, y aun sin un ardiente zelo constitucional, no es posible prestarse a este servicio. [...] La falta de comparecencia en la formación de los cinco Batallones que en el 22 del corriente presidió el Ayuntamiento le da un testimonio evidente de la resistencia y poco zelo de parte de ellos, y por lo mismo es necesario separar esta, de la que puede hacer servicios útiles a la patria, y aquellos para los que son instruidos.

Esta separación se verificará al instante mismo que el Ayuntamiento abra una subscripción para la formación de un segundo batallón de Voluntarios excitando el zelo de los buenos patriotas para que tomen a su cargo el vestuario de una porción, porque el Ayuntamiento no le es dable proporcionar

setembre de 1822). A Vilanova també es separaren els Voluntaris dels Reglamentaris. Un altre exemple a Banyoles entre la companyia de voluntaris i la de caps de família (AHG-ADG, caixa 4, expedient 8).

⁵⁴⁶ “Actes. Cardona. 1820-1823”, sessió de 13 de maig de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 5).

⁵⁴⁷ “Actes Diputació Girona”, sessió de 5 de desembre de 1822.

⁵⁴⁸ Reglament addicional per a la formació de milícies.

⁵⁴⁹ Bages proposava que “*se propongan arbitrios para costear el armamento, e interin que esto se verifique y para costear el armamento de los Milicianos a medida que se vayan presentando, se eche mano de cualquier caudal que no esté sugeto al pago de dotaciones, o a las asignaciones hechas de antemano a beneficio del primer Batallón*”, i concretament que s'hi destinessin els diners recaptats per la construcció de la carretera a Montblanc (Actes municipals. 1821-1824, sessió de 26 de maig de 1821, fol.71-73 (pels textos reproduïts), vegeu també la sessió de 27 de maig).

otra cosa que el armamento para el cual tendrá que echar mano de otros fondos sugetos a otras obligaciones, tal es el estado en que se halla de no poder atender a los precisos gastos de dotación y hallándose con una atraso de más de diez mil libras. [...]

Nuestro primer deber debe ser el de trabajar por todos los medios que estén al alcance del Ayuntamiento para salvar el sistema constitucional, y preservarlo de las maquinaciones y asechanzas de los malvados, y quando lo hayamos procurado pensemos en las obras de utilidad y ornato.

Además veo que los enemigos de la tranquilidad pública se encuentran en casi todas las provincias y algunas gavillas de facciosos que intenta perturbar la tranquilidad, es necesario que estemos prevenidos para quando se manifieste en la presente el día que salgan de su madriguera, el Pueblo de Reus que ha tenido el honor y gloria de manifestar a la nación con hechos positivos el espíritu constitucional que le anima, será el enemigo contra quien desplegaran toda su fuerza para vengarse. Procuremos pues sostener y radicar este sistema de nuestra felicidad con el aumento de milicias Voluntarias, y pensemos después en las obras de utilidad y ornato.”

La proposta obtingué el suport d'altres regidors reusencs, com la de Francesc Ayxemus que el mes d'agost i davant l'allistament de trenta voluntaris per al segon batalló de la MNV deia que si se'ls armava i vestia convenientment:

“Tendrá en breve la grata satisfacción de ver aumentada la fuerza del Batallón entendido, tal vez dentro de un par de meses concluido. Por otra parte se acerca el crítico día de las elecciones para Diputados a Cortes y puede ser muy bien que los enemigos del feliz sistema que con tanta satisfacción de los buenos nos rige; hayan preparado los ánimos de los incautos a su favor y resultar por consiguiente mala elección. Con el aumento de Milicia se disminuye si lo hay, los votos del seducido partido, pues es muy fácil regimentados los Ciudadanos dar su voto particular al hombre de mérito y tal vez comprometido a sostener nuestra Constitución actual, pues que no pueda dudar de que si esta cayese, por el solo hecho de haberse alistado a la Milicia, se verian a lo menos confinados.”⁵⁵⁰

Per tal de facilitar aquest enrolament a la MNV, es proposà que els cinc batallons de la Milícia Reglamentària prestessin els mateixos serveis i guàrdies que realitzava fins ara la Voluntària, ja que el nombre de serveis que prestava la primera havien augmentat considerablement: patrulles, guàrdies de presos i hospital, conducció de presos, persecució de lladres y altres, *“ocupan considerablemente el Batallón con perjuicio de muchos de sus individuos que tienen que perder unos el trabajo que les proporciona su subsistencia, y otros abandonar frecuentemente sus negocios y obligaciones domésticas.”⁵⁵¹* Finalment l'ajuntament decidí d'organitzar i finançar aquest segon batalló de la MNV, utilitzant en principi els diners recaptats per a la Junta del Port de Salou, aconseguint que a finals d'any el nombre d'enrolats al segon batalló arribés al centenar, i el mes de maig es tancava la quarta companyia del segon batalló, amb la qual cosa la MNV de Reus agrupava prop de 800 homes sota el comandament de Domènec Schmuriguer, això

⁵⁵⁰ Actes municipals, 1821-1824, sessió de 2 d'agost de 1821, fol.117v (AHMR).

⁵⁵¹ Actes municipals, 1821-1824, sessió de 5de juliol de 1821, fol.111-112 (AHMR).

significava un elevat 25% dels veïns de la ciutat⁵⁵².

A començaments de 1822 eren els milicians voluntaris del primer batalló de la MNV de Reus els que demanaven al Cap polític la seva col·laboració en el finançament del segon batalló:

“Vemos quan necesario es en las actuales circunstancias el que se armen los Ciudadanos Amantes de la Constitución y del buen orden. [...], y finalmente sabemos que estando este formado será menos sensible el servicio a los patriotas meros Jornaleros de que tanto abunda el Batallón exponente pues gustosos compartiremos las fatigas con nuestros conciudadanos y compañeros de armas”⁵⁵³

i que s'organitzés amb els mateixos criteris del primer *“pues fuera muy ridiculo no solo a la vista de los inteligentes, sino aun para los que jamás han sabido lo que es Milicia, al saber que forman Regimiento dos Batallones tan diversos el uno del otro.”*

A Tarragona l'ajuntament també tingué força dificultats per organitzar la Milícia Reglamentària, tot i la propaganda que realitzà sobre les seves virtuts:

“La mayor honra y ventaja que un pueblo puede obtener es la de que cada uno de sus individuos pueda armarse en defensa de su persona, de su propiedad, libertad, y seguridad, así como la mayor garantía que puede dar un legislador de la bondad de sus leyes es encargar su defensa a los mismos que la han de cumplir. Ved ahí Tarraconenses el objeto sublime de la institución de la Milicia N.R. y el que vuestro Ayuntamiento quiere que consigáis. La esperiencia, la sabiduria y la razón aconsejan que para lograr la paz es menester aparejarse para la guerra. Vosotros mismos lo habéis experimentado. Ni el francés ni el faccioso hubieran turbado vuestro reposo, usurpado o destruido vuestras propiedades, hollado vuestros derechos, y derramado vuestra sangre, si la Milicia N.L. hubiese estado antes establecida y organizada en toda España como ahora lo estará.”⁵⁵⁴

També esmentava l'ajuntament que la MNR no sortiria del terme municipal:

“la principal obligación de esta Milicia es la de defender los hogares y términos de sus pueblos de los enemigos interiores y exteriores. Esta obligación pronto será la única que tendrá la local, porque la Milicia activa debe luego formarse, al paso que el Ejército permanente aumenta su fuerza con los reemplazos decretados.”

Però malgrat les crides, l'ajuntament constatava a començaments d'octubre que *“pasan días, semanas y meses, y no se verifica el aumento de la Milicia N.L. en esta Ciudad, padeciendo ya mengua de su vecindario y de su Ayuntamiento tan notable y perjudicial atraso. Ya sea en calidad de voluntaria, ya sea en la de legal se ha de aumentar la Milicia de Tarragona.”⁵⁵⁵* Una de les dificultats per organitzar la Milícia reglamentària era, segons l'ajuntament que *“los individuos inscritos y que deben inscribirse en dicha*

⁵⁵² Actes municipals, 1821-1824, sessions de 3 i 4 d'agost, 19 de desembre de 1821, i 18 i 21 de maig i 9 de juny de 1822 (AHMR).

⁵⁵³ Actes municipals, 1821-1824, sessió de 13 de gener de 1822, fol.181 (AHMR).

⁵⁵⁴ *“El Ayuntamiento constitucional a los Tarraconenses”*, 14 de setembre de 1822 (Acuerdos, 1822-II, vol.28, doc.582, AHMT).

⁵⁵⁵ Acuerdos, 1822-III, vol.29, sessions d'1 i 6 d'octubre, doc. 644 (AHMT).

Milicia [Legal], siendo casi todos labradores, no se alistan en la voluntaria por el temor de ser asesinados por los facciosos en sus campos, en donde todos los días y muchas noches se hallan solos sin poder ser socorridos.” Tot plegat feia que el servei recaigués sobre una petita porció de ciutadans, majoritàriament de la MNV i alguns de la reglamentària, en total 275 milicians:

*“La milicia voluntaria de Tarragona es insuficiente para desempeñar el servicio indispensable de esta plaza, y que las personas escogidas para la Milicia legal acaso no serán más de 400 a 500, conviene que todas entren a servir. [...] para sacar los trescientos, o trescientos sesenta que se necesitan de los 400, o 500 inscritos.”*⁵⁵⁶

A començaments de 1823 l'ajuntament de Tarragona continuava demanant d'organitzar i armar dues companyies de Milícia Reglamentària i una d'artilleria per alleugerir els treballs de la Voluntària:

*“La mucha o sobrada fatiga que sufre la Milicia N.L. de infantería, es la principal causa de que se escusan de servir en ella muchos, y que reducida a tan corto número de individuos priva al Ayuntamiento de adoptar varias medidas interesantes al servicio nacional y lustre de esta ciudad.”*⁵⁵⁷

Tot plegat només feia que endarrerir la formació de la Milícia, ja fos “*por omisión o escudados de pretextos frívolos*” com assenyalava el mes de gener de 1821 Cap Polític⁵⁵⁸, i un mes més tard el nou Cap Polític, Juan de Munarriz, tornava a insistir, tot acusant la propaganda dels reialistes de ser-ne una causa:

*“Se ha procurado por los malavenidos con las leyes de orden y justicia que nos rigen, corromper la opinión de los pueblos, procurando persuadir a los incautos y sencillos, que se trataba por el Gobierno de que la Milicia Nacional Local hiciese parte del Ejército activo, y que se considerase como las tropas de servicio continuo, añadiendo otras especies subversivas”*⁵⁵⁹.

El cert era que encara el mes de març de 1822, trenta-vuit ciutadans de Granollers es queixaven de que en aquesta vila encara no estava formada la Milícia Nacional Voluntària, malgrat haver-se ofert vint-i-dos voluntaris, cosa de la qual acusaven a la “*falta de protección del Ayuntamiento constitucional.*”⁵⁶⁰ El mes de març de 1823 al partit de Terrassa hi havia vint-i-tres pobles d'un total de trenta-dos que tenien la Milícia

⁵⁵⁶ *Acuerdos, 1822-III*, vol.29, sessions de 7, 8, 11, 13 i 20 d'octubre, doc.651 (AHMT).

⁵⁵⁷ *Acuerdos, 1823-I*, vol.30, sessió de 3 de gener, doc.8 (AHMT).

⁵⁵⁸ Circulars de Manuel de Terán 8 i 17 de gener de 1821 amenaçant amb una multa de 150 lliures els ajuntaments que no presentessin els estats de la Milícia, ja que sabia que a molts pobles no n'hi havia. Vegeu per Begues, RENOM: “Activitats...”, pàg.350. Sembla que el mateix passà a la província de Lleida segons CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.170. Els esforços de la Diputació de Catalunya perquè es formessin companyies de Milícia Local a la *Breve noticia...*, pàg.25-26.

⁵⁵⁹ Ban de 27 de febrer de 1821.

⁵⁶⁰ “Actes Granollers. 1820-1823”, sessió d'1 de març de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

més o menys organitzada⁵⁶¹.

Una dificultat afegida era que la Milícia que es pogué organitzar no disposava d'armes i municions suficients, com s'assenyalava el mes de març de 1822 quan es discutí a les corts la Memòria del Secretari de Governació, Moscoso. La Comissió encarregada d'analitzar-la criticà el fet que no s'hagués armat convenientment la Milícia Nacional "*antemural más seguro y más económico de los estados libres*", cosa que estava a mans del govern i que feia que "*la Milicia apenas es la mitad de lo que pudiera ser y de lo que conviniera que fuese*", i per altra banda assenyalava que els problemes que hi havia hagut amb la MNV eren deguts als intents dels Caps polítics de controlar-les, quan "*el interés bien entendido de la Patria, exige que dependan inmediatamente de los Ayuntamientos y de las Diputaciones Provinciales presididas de Gefe político*"⁵⁶². Alhora la Comissió criticava la pretensió del govern de reduir el paper de la MN i organitzar un cos de policia: "*la Comisión cree firmemente, que con la tropa activa, con las Milicias Locales, y en pudiendose contar con el zelo de los Jueces hai más que bastante para limpiar los caminos de facinerosos. [...] evitase los gastos y la confusión.*"

Un altre dels problemes derivats de la formació de la Milícia, era que les Esquadres de Valls restaven sense utilitat per alguns liberals. En canvi per altres, com el Cap polític de Catalunya, les Esquadres de Valls continuaven tenint un paper important, ja que les funcions d'ordre públic en zones no urbanes no estava massa clar que les hagués de realitzar la Milícia. Josep de Castellar, en una crítica a l'actuació de la justícia per "*la conducta silenciosa*" que observava vers aquells malfactors que fan "*una guerra infame a las vidas y haciendas de los hombres*", assenyalava que:

*"Uno de los medios poderosos de que pueden valerse para esterminar a los malhechores, s eles presenta en las escuadras llamadas de Valls, creadas principalmente con este objeto; ellas pueden llenar este importantísimo servicio, pero el zelo y valor de los individuos que las componen, no producirán todo su efecto, si las justicias no les facilitan todas las noticias que adquieran, y los demás auxilios que necesiten."*⁵⁶³

El problema era que, arran de l'organització de la MNV, moltes viles i ciutats es negaren a pagar el servei de les esquadres de Valls, cosa que motivà una circular de la Junta

⁵⁶¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 20 de març de 1823.

⁵⁶² ACD, lligall 82, expedient 5.

⁵⁶³ Circular de 5 de juliol de 1820. L'ajuntament de Tarragona demanà insistentment l'estiu de 1820 que es concedissin a la ciutat un cos de les Esquadres de Valls (Acuerdos. 1820-II, vol.23, sessions de 4, 14 i 22 d'agost, AHMT). El 19 d'abril de 1820, Josep Vilafranca corresposal de la casa

Provisional als ajuntaments recordant-los que “uno de los medios poderosos de que pueden valerse para esterminar a los malhechores, s eles presenta en las escuadras llamadas de Valls, creadas principalmente con este objeto”, però no podien realitzar la seva tasca “si las justicias no les facilitan todas las noticias que adquieran, y los demás auxilios que necesiten”⁵⁶⁴. Un dels ajuntaments que més resistència hi oferí fou el de Reus i no pagaren fins que foren obligats pel Cap polític, ja que entenien que amb la formació de la MNV no tenien cap sentit les esmentades esquadres⁵⁶⁵. Una opinió que no compartia evidentment el seu màxim responsable Veciana que adreçà nombrosos escrits a les autoritats per tal de conservar i augmentar el cos al·legant que amb el nou sistema i degut a les llibertats i garanties jurídiques han augmentat els delictes⁵⁶⁶. A més els mossos havien participat l'any 1820 en nombroses activitats relacionades amb la proclamació de la Constitució i la col·locació de la seva placa, com a la Seu d'Urgell i a Berga on, curiosament, hi participà el caporal Marià Navarro que després seria cap reialista⁵⁶⁷.

Per la seva banda, la Junta Consultiva de Guerra integrada per Wimpffen, Sánchez Salvador, Enrile i Ferraz⁵⁶⁸, proposà de crear un cos de seguretat interior a semblança del model de la germanderia francesa amb 4.536 homes amb un cost aproximat de sis milions de rals⁵⁶⁹. Més tard es va refer la proposta que quedà amb 3.497 homes (un per cada tres mil habitants) repartits en 25 companyies d'infanteria (tres d'elles a Catalunya amb 334 homes i amb seu a Igualada) i 12 de cavalleria amb un cost

Cortadellas a Corbins manifestava a Josep Brufau que les Milícies “han de servir únicament per la Tranquil·litat y Seguretat de las Poblacions” (CA-47, fol.184).

⁵⁶⁴ Circular signada pel Cap polític, Josep de Castellar, amb data de 5 de juliol de 1820.

⁵⁶⁵ Sobre la problemàtica d'aquestes esquadres dins el liberalisme del Trienni vegeu Núria SALES: Història dels Mossos d'Esquadra, Barcelona, 1962, pàg.149-157; i José ORTEGA ESPINOSA: Historia de las Escuadras de Cataluña, Barcelona, 1859. També Enrique MARTÍNEZ RUIZ: “Las fuerzas de seguridad y orden público en la primera mitad del siglo XIX”, dins Cuadernos de Historia, núm.4 (1973), pàg.83-161, pàg.88-92 per aquesta qüestió.

⁵⁶⁶ SALES: Història..., pàg.152-153 i 210-214.

⁵⁶⁷ SALES: Història..., pàg.151-152 i 210-221.

⁵⁶⁸ Trabajos verificados por la Junta Consultiva de Guerra creada por Real orden de 19 de Abril de 1820 y auxiliada por la Comisión de Gefes y Oficiales de todas las armas establecida a las inmediatas ordenes del Ministerio de Guerra. En febrero de 1816, 2 volums (manuscrit 890 de la Biblioteca de Catalunya). Aquesta Junta va ser creada pel marquès de las Amarillas quan fou Secretari del Despatx de Guerra en el primer ministeri constitucional (GIRON: Recuerdos..., II, pàg.161-167).

⁵⁶⁹ 2.886 de l'exèrcit amb un cost de 1.604.912 rals, 957 de les Esquadres i Companyia amb un cost de 2.297.643, i 690 Paisans ocupats amb un cost de 2.000.000; total: 5.902.555. Més tard es plantejarà un cos amb 4.988 homes i un cost (incloent: sou, ració i plus) de 14.667.458 rals (Trabajos verificados..., fol.5-21).

aproximat de deu milions i mig de rals⁵⁷⁰. Aquesta força hauria de substituir a les Esquadres de Valls que tenien 308 homes en actiu⁵⁷¹. La Junta Consultiva de Guerra justificava aquesta necessitat a mitjan juliol de 1820 perquè:

“Una de las mayores calamidades que de resultas de la ultima y destructora guerra han afligido y afligen aun a los pueblos de la España peninsular, es el considerable número de malhechores de que se ven infestadas sus provincias. Excesivamente mayor que en los tiempos anteriores y causa extorsiones inauditas a sus honrados y pacíficos habitantes y derramadas sus cuadrillas en todos los caminos principales, se ha hecho preciso viajar en España con las precauciones que son necesarias en los países donde no existe una fuerza armada, encargada exclusivamente de la seguridad interior. [...].

En la actualidad, una porción de malvados aprovechándose de los momentos peligrosos de nuestro cambio político, y tal vez impelidos algunos de ellos por personas descontentas con las nuevas instituciones ha aumentado el número de estos desordenes y las excursiones de esta naturaleza han llegado a un tal grado, que no será fácil reprimirlas, si el Gobierno no se decide por la pronta creación de un cuerpo dedicado exclusivamente a la seguridad interior de las provincias.

Claman por esta instrucción todas las clases del estado, ya por la seguridad de sus viajes y haciendas, como por la de sus hogares mismos y su necesidad es tanto más absoluta, cuanto después de haber visto en España cuadrillas de malhechores, como las de Andalucía y Extremadura, imponiendo contribuciones en las haciendas y lugares, no nos atrevemos aun a pasar de un punto a otro sin fuertes escoltas o emplear otras medidas eficaces para liberarnos de los malvados.”⁵⁷²

Les Corts havien donat la raó a aquells partidaris de desfer les Esquadres de Valls al manifestar el 18 de novembre de 1820 que:

“teniendo presente que el pie y la organización de esta Escuadra es poco conforme a los buenos principios, y sumamente costoso han acordado igualmente las Cortes que el Gobierno atienda al objeto principal de su instrucción que es la seguridad de los caminos, por los mismos medios que lo verificó en otras provincias donde no hay tales escuadras o fuerza militar análoga”⁵⁷³

El diputat català Juan de Balle havia proposat a començaments d'octubre a les Corts la supressió de les esquadres de Valls i que en cas de subsistir, s'incloguessin en el pressupost de l'exèrcit, i que el proper any econòmic es descomptés a Catalunya el que havia pagat aquest any per aquest concepte:

“Teniendo a la vista el reglamento de las expresadas escuadras, observan que siendo su pie y organización poco conforme a los buenos principios, excesivamente costoso, pues 252 plazas que debían tener cuestan nada menos que 687.291 reales al año, puede y debe decirse al Gobierno atienda al objeto principal de su institución, la seguridad de los caminos, por los mismos medios que lo verifica en otras provincias donde no hay escuadras o fuerza militar análoga.”⁵⁷⁴

Una posició contrària defensà el Cap polític de Catalunya que demanà a les Corts el

⁵⁷⁰ Trabajos verificados..., fol.26-56.

⁵⁷¹ Un cap, 14 oficials, 293 homes d'infanteria, amb un cost total de 1.0005.660 rals (Trabajos verificados..., fol.41).

⁵⁷² Trabajos verificados..., fol.24.

⁵⁷³ Vegeu Actes municipals, 1821-1824, sessions de 14 i 27 de març de 1821 (AHMR).

⁵⁷⁴ DSC, 1820, t.III, pàg.2.118, sessió 125, de 6 de novembre.

manteniment de les esquadres de Valls “*por la utilidad del servicio que prestaban*” i perquè el seu cost era de 880.428 rals i no de 3.000.000 com s’havia dit⁵⁷⁵. Finalment, a finals de juny, les Corts aprovaren el dictamen de la Comissió suprimint les esquadres de Valls d’acord amb l’ordre de 8 de novembre de 1820, tot recomanant al govern els seus membres “*para colocarlos en el resguardo militar*”⁵⁷⁶.

II.5.3 Composició social

La Milícia Voluntària, estava formada pels petits i mitjans propietaris, artesans i menestrals, i comerciants i llurs fills. Els jornalers i pagesos pobres hi eren expressament refusats pel mateix Reglament de la Milícia, fins i tot si un jornalero, com Francesc Saurina de Vic, s’oferia voluntàriament per formar part de la Milícia Voluntària era refusat per l’ajuntament per “*no tener casa abierta, propiedad, u oficio con taller para subsistir, ni ser hijo de quien tenga estas circunstancias*.”⁵⁷⁷ Però si que hi eren inclosos els parcers i rabassers “*por tener propiedad y modo de vida conocido*”⁵⁷⁸.

Del nostre estudi sobre el Penedès en podem extreure les dades més significatives, així pel que fa a la composició social a Vilanova (vila de 7.500 habitants i activitat comercial i manufacturera), un 7% eren hisendats, un 21% comerciants, un 15% pagesos, un 40% menestrals i artesans, i un 17% jornalers, i a Sant Sadurní (vila de 1.235 habitants i dedicada fonamentalment a la vitivinicultura), un 4,5% hisendats, un 9% comerciants un 31% pagesos i un 55,5% artesans i menestrals⁵⁷⁹. L’aspecte més important a destacar és el gran percentatge que representen a ambdues viles els artesans i

⁵⁷⁵ DSC, 1821, t.III, pàg. 1.849, sessió 88, de 26 de maig. Document amb data de 13 de desembre de 1820 reproduït sencer per SALES: *Història...*, pàg.251-253.

⁵⁷⁶ DSC, 1821, t.III, pàg. 2.518, sessió extraordinària de 26 de maig. La necessitat de col·locar, sobretot els caps i oficials de les esquadres de Valls i d’altres cossos francs que es dissolgueren aquests anys era evident si volia evitar-se que encapçalessin partides reialistes, cosa que podien, i ven fer en diverses ocasions, per la seva preparació militar i disposar de xarxes de col·laboradors (DSC, 1822, t.I, pàg.468, sessió 31, de 22 de març).

⁵⁷⁷ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 27 de juliol de 1821. La Diputació de Barcelona aclarí a consultes de l’ajuntament de Pineda que els pagesos exceptuats de la Milícia eren “*los que no tienen propiedad alguna, ni otro modo de subsistir que el jornal*” (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.13, sessió de 20 de març de 1823, fol.61v). Vegeu unes qüestions semblants per Cadis a GARCÍA LEON: *La Milícia...*, pàg.165-175.

⁵⁷⁸ Resposta de la Diputació de Barcelona a una consulta de l’ajuntament de la Garriga sobre si “*los que están dedicados continuamente a la labranza de tierras propias, o de las ajenas a parceria, y los que teniendo algún oficio, van al jornal*” havien de ser compresos en la Milícia (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.13, sessió de 29 de març de 1823, fol.99).

⁵⁷⁹ Vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.68-69. El cas d’Altafulla es prou clar ja que els nou milicians voluntaris pertanyien al bo i millor de la Vila: un fill de família ennoblida, un hisendat i cinc fills d’importants famílies comerciants (ROVIRA GOMEZ: *Altafulla...*).

menestrals que componen quasi la meitat de les files milicianes, mentre la presència dels altres sectors varia en funció de la realitat socio-econòmica diferents, així a Vilanova trobem una important presència de jornalers (bàsicament urbans), mentre que a Sant Sadurní destaca el col·lectiu de pagesos; per contra comerciants i hisendats mantenen percentatges intermedis.

Si posem en relació les dades de que disposem per Sant Sadurní d'Anoia i Vilanova amb les de la composició socio-econòmica d'aquestes dues viles, les conclusions que en podem extreure són força diferents, i sembla que més correctes. Així els percentatges més alt de milicians sobre els diferents sectors econòmics serien a Vilanova els dels comerciants (quasi el 100%), pagesos (40%) i hisendats (35%), mentre que a Sant Sadurní serien els d'artesans i menestrals (25%) i hisendats i comerciants (13%). Curiosament, els milicians artesans i menestrals només representen el 15% d'aquest col·lectiu a Vilanova, i els milicians pagesos només representen el 4,4% del sector a Sant Sadurní. Mentre que la important presència numèrica dels jornalers a Vilanova (17%), es dilueix al posar-la en relació amb el conjunt d'aquest grup social (2,5%).

Però em sembla important d'intentar explicar perquè els pagesos representen un percentatge més important a Vilanova que no pas a Sant Sadurní, i perquè a l'inrevés passa amb els artesans i menestrals. Al nostre parer els pagesos de Vilanova corresponen a mitjans propietaris a qui no se'ls han barrat les possibilitats de comercialitzar i exportar ràpidament i en bones condicions la seva producció vitivinícola, mentre que a Sant Sadurní aquest col·lectiu estaria format bàsicament per petits propietaris als quals cada cop els era més difícil poder comercialitzar en bones condicions la seva producció, degut a la davallada dels preus. Pel que fa als artesans i menestrals, aquest sector en un nucli petit, com el de Sant Sadurní, encara tenia un pes important tant a nivell econòmic com polític i social, mentre que a una gran vila com Vilanova la seva posició estava cada cop més debilitada, debatent-se entre convertir-se en propietaris o fabricants o caure a les files dels jornalers. Per tant els mateixos col·lectius socials, adoptaven posicions polítiques diferents, ja que una mateixa praxis (la liberal) els afectava de forma diferent en funció del context socio-econòmic on estaven immersos.

Si extrapolem aquestes dades al conjunt del Penedès, i les posem en relació amb el pes específic de cada un d'aquests sectors socials ens adonem que els hisendats (6% dels milicians), comerciants (15%), i artesans i menestrals (48%) que en conjunt

significaven més de les dues terceres parts dels milicians voluntaris, estaven sobrerrepresentats respecte del seu pes social que no arribava a una quarta part de la població penedesenca. Per la seva banda els pagesos (mitjans i petits propietaris) mantenien percentatges semblants a la milícia voluntària i a la societat: una quarta part, mentre que jornalers i pagesos pobres que representaven un reduït 8% eren en canvi el grup majoritari a nivell social, aproximadament la meitat.

L'estudi de la composició social d'altres milícies voluntàries a Catalunya ens dóna unes dades semblants. En el cas de Calella destaca que dels 36 milicians, un 47,5% són pagesos de diferents categories, mentre la resta de percentatges són els més normals: 22% d'hisendats, 22% d'artesans i menestrals i 8,5% de comerciants⁵⁸⁰. I els seus oficials eren dos hisendats, Jaume Albada i Francesc Prim, i un ferrer, Pau Roca; el mateix passava amb el comandant de la milícia de Centelles que era un altre hisendat, Ignasi Febrer. La composició social de la Milícia de Centelles se'ns presenta força diversificada, destacant el pes dels paraires (18%) i dels seus jornalers (14%), és a dir una tercera part d'aquest milicians treballen en aquest sector⁵⁸¹. Els artesans i menestrals representen una tercera part (32%), els hisendats i els comerciants un 7% cada un, i la resta són dos traginers, un funcionari, un militar retirat, un jornalero, un pagès, i un estudiant. A Granollers els voluntaris de la Milícia eren bàsicament artesans i menestrals (59%) i comerciants (18%), i amb molta menys representació, els hisendats, el fabricants de cotó, els militars retirats, els pagesos i els professionals liberals⁵⁸². A Tarragona la formació de la companyia de la MNV d'artilleria ens dóna una mostra dels sectors socials que s'hi enrolaren: un 64% eren mariners, un 25% menestrals, un 5% jornalers i un 5% militars retirats⁵⁸³. Segons Saiz a Girona l'extracció social dels milicians seria més aviat baixa, mentre que els seus caps serien bàsicament hisendats i alguns professionals liberals⁵⁸⁴. L'extrapolació de les dades que facilita M. Carme Capdevila per la ciutat de Lleida ens indiquen que un 35% dels milicians voluntaris eren menestrals, un 26% comerciants, un 18% pagesos, i un altre 10% de funcionaris, un 6% professionals liberals, un 3%

⁵⁸⁰ Vegeu "Actes. Calella. 1820-1822" (ADB, lligall 81, expedient 3). Vegeu també

GELABERTÓ: Revolució liberal..., pàg.44.

⁵⁸¹ "Actes Centelles. 1820-1823" (ADB, lligall 81, expedient 5).

⁵⁸² "Actes Granollers. 1820-1823", sessió d'1 de març de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

⁵⁸³ Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 31 de gener, doc.114 (AHMT).

⁵⁸⁴ SAIZ: El Trienio..., pàg.51, 64 i 147.

hisendats, un 3% jornalers⁵⁸⁵. Si comparem aquestes dades amb les de la Milícia reglamentària, que podrien reflectir més o menys la composició social de la Lleida del Trienni (exclosos els exempts: clergat, jornalers, etc.), ens adonem que els menestrals passen del 35% a 30%, els comerciants del 26% al 5%, els pagesos del 18 al 28%, i els jornalers del 3 al 23%. És a dir, segons aquestes dades a la MNV estarien sobrerepresentats comerciants i menestrals, i infrarepresentats pagesos i jornalers en funció del seu pes social.

Les dades de la Milícia Nacional Voluntària de Vic permeten de fer una aproximació a la composició social (quadre II.18)⁵⁸⁶. Destaca la presència d'artesans i menestrals que representen el 55,5% dels milicians voluntaris i que junt al 13% que representen els teixidors, signifiquen quasi un 70%, el que li dona una base eminentment popular, tot i que els comandaments pertanyin a les classes dominants locals: dos hisendats, dos notaris i un militar retirats. Els altres sectors representants són les professions liberals amb un 8,5%, els hisendats (5%), comerciants (6%), nobles (4,5%) i militars (2,5%) aquests tres darrers amb una presència quasi absoluta a la companyia de cavalleria de l'esmentada Milícia. I amb una presència testimonial jornalers (1%) i funcionaris (1%).

Quadre II.18 Milícia de Vic (1822)

<i>Professió</i>	<i>Voluntaris</i>		<i>Caçadors</i>		<i>Caps de Família</i>	
Artesans i menestrals	64	55,5%	10	45,5%	51	73%
Comerciant	7	6%	-	-	7	10%
Escrivent	-	-	-	-	1	1%
Estudiant	3	2,5%	-	-	-	-
Fabricant	-	-	-	-	2	3%
Funcionari	1	1%	-	-	1	1%
Hisendat	6	5%	-	-	-	-
Jornaler	1	1%	-	-	-	-
Militar	3	2,5%	-	-	-	-
Noble	5	4,5%	-	-	-	-
Pages	-	-	-	-	2	3%
Professió liberal	10	6%	1	4,5%	-	-
Teixidors	15	13%	11	50%	6	8,5%
total	115		22		70	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ADB, lligall 85, expedient 1 i l'Annex II.11.

⁵⁸⁵ Extrapolació al 100% de les dades que ofereix CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.120-122, referides al 65% del total.

Si comparem les dades de les companyies voluntàries amb la dels caps de família que s'organitza de forma obligatòria, podem apreciar algunes diferències, primera que el percentatge d'artesans i menestrals se situa en el 73% en la dels caps de família, segona es redueix força el de teixidors fins un 8,5%, tercera augmenta lleugerament el percentatge de comerciants fins el 10%, i apareixen dos grups inexistents en l'anterior fabricants i pagesos amb un 3% cadascun.

Pel que fa a Reus les dades de la companyia de casats de la MNV ens mostren una composició social on destaquen un 54% d'artesans i menestrals, seguits d'un 20% de comerciants i un 12% de professions liberals, essent la resta de sectors molt poc representats: teixidors (7%), fabricants (5%) i pagesos (2%)⁵⁸⁷. A Reus hi havia cinc batallons de MN, però quatre eren de la legal, amb un total de 2.216 milicians legals i uns 600 de voluntaris. Robert Vallverdú ha estudiat la composició social de la MN legal amb aquest resultat: les professions liberals representen el 3%, els propietaris l'1,5%, els pagesos el 17%, els comerciants el 3%, els artesans i menestrals el 44%, els teixidors el 15%, els empleats l'1%, els assalariats el 4%, i el 11,5% restant entre d'altres i desconeguts⁵⁸⁸. Podem comprovar diferències importants, ja que hi ha alguns sectors amb molt més pes a la voluntària que a la legal, i són els que cal considerar com a principal suport voluntari al règim liberal: artesans i menestrals, comerciants i professions liberals. Unes dades diferents en la forma, però no pas en el fons, de les que ens ofereix Pérez Garzón per Madrid: 27% de funcionaris, 16% de comerciants, 8% d'hisendats, 10,5% de professionals liberals, 1,5% d'estudiants, i 34,5% de artesans i menestrals⁵⁸⁹, i uns percentatges semblants ens ofereix Romeo per València⁵⁹⁰.

Aquesta estratificació social de la Milícia voluntària s'accentua encara més en el cas de l'oficialitat, ja que la majoria d'oficials eren els fills de les cases més benestants de

⁵⁸⁶ "Actes... Vic", sessió de 16 de novembre de 1822 (ADB, lligall 85, expedient 1). Vegeu Annex II.12.

⁵⁸⁷ Llibre d'actes, 1819-1820, sessió de 23 d'agost de 1820, fol.195.

⁵⁸⁸ Les dades de l'estudi a VALLVERDÚ: El suport..., pàg.160-169.

⁵⁸⁹ Elaboració pròpia a partir de les dades que proporciona PEREZ GARZON: Milicia ..., pàg.111-116. Per contra la composició de la Milícia legal era del 17% de professionals liberals, 6% de propietaris, 21% de funcionaris, 22% d'activitats mercantils, 27,5% de menestrals i artesans, i 7,5% d'assalariats (pàg.180). També per Guipúscoa tenim dades semblants: "*compuesta en su mayor parte de personas acomodadas y el resto de honrados artesanos*", segons LLANOS: "El trienio...", pàg.189.

⁵⁹⁰ María Cruz ROMEO: "La sombra del pasado y la expectativa de futuro: "Jacobinos", radicales y republicanos en la revolución liberal", dins Lluís ROURA i Irene CASTELLS (ed.): Revolución y democracia. El jacobinismo europeo, Madrid, 1995, pàg.107-138, pàg.119-120 per aquesta qüestió.

cada vila, és a dir pertanyien a les famílies d'hisendats i comerciants bàsicament⁵⁹¹. Aquest fet també el constatem en els altres estudis sobre la milícia catalana, com els de Lleida i Girona, on els càrrecs d'oficials eren ocupats per hisendats (6%), professionals liberals (14%), comerciants (6%), artesans i menestrals (18%)⁵⁹². A destacar que entre els sergents i els caporals de la Milícia, disminueix el percentatge d'hisendats (al 2%), es mantenen els percentatges de professionals liberals i comerciants, i augmenta el d'artesans i menestrals (al 48%), i treballadors i pagesos (4%). I el mateix passa a Madrid: on la majoria dels oficials són comerciants, propietaris diversos i professionals liberals⁵⁹³.

Si fixem ara la nostra atenció en el percentatge de casats i solters, en el cas de la MNV de Calella hi trobem una equivalència ja que uns i altres estan representats al 50%, en el cas de Centelles hi ha majoria de casats (62%) sobre els solters (38%), igual que passa a Vic: 62% de casats i 38% de solters, i a Lleida: un 59% de casats i un 41% de solters⁵⁹⁴.

Pel que fa a les edats, les dades de Lleida ens indiquen la preeminència d'homes d'entre 20 i 29 anys que representen el 50% del total, seguits dels de 30 a 39 anys: 20%, i un 15% de menys de 20 anys i de més de 40 anys⁵⁹⁵. Xifres que concorden amb les de Sitges i Vilanova, on el grup més nombrós de milicians (entre el 35% i el 50%) correspon als que tenen entre 20 i 29 anys, mentre que aproximadament una quarta part tenen menys de 20 anys, i una cinquena part del total tenen entre 30 i 39 anys⁵⁹⁶. Per contra les dades del grup d'edat de 40 anys o més, són més disperses, així a Vilanova el

⁵⁹¹ Vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.68-69; SERRAMALERA: *La vida...*, pàg.16-21; ROVIRA GOMEZ: *Altafulla...*. Per Mataró vegeu COSTA: *Mataró...*, pàg.21-22: "*En la milícia hi havia nombrosa presència d'artesans i membres de la naixent burgesia, i en els càrrecs d'oficials, comerciants, militars d'ofici i algun hisendat*".

⁵⁹² Per Lleida vegeu CAPDEVILA: *La Milícia...*, qui assenyalava que estava controlada en els seus comandaments o oficialitat per comerciants i professionals liberals, que a més ocupaven càrrecs municipals. Per Girona, Mònica BOSCH: "De la Restauració absolutista a la Revolució liberal", dins COSTA: *Història de Girona...*, pàg.251-254 (pàg.253 per aquesta qüestió).

⁵⁹³ PEREZ GARZON: *Milícia...*, pàg.116-117.

⁵⁹⁴ Per Lleida utilitzem les dades que facilita CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.96-99. Uns percentatges, per altra banda força semblants als dels voluntaris reialistes, almenys pel que fa a Solsona, on un 69% eren casats i un 31% solters dels 29 que hi havia en total (AHCS, lligall 77, expedient 89).

⁵⁹⁵ Si ho comparem amb les dades dels voluntaris reialistes de Solsona hi trobem una diferència important, en els voluntaris reialistes hi predomina el grup d'entre 31 i 40 anys (52%), mentre el d'entre 20 i 30 anys, només hi ha un 34%, front el 50% dels milicians, la resta del 14% es reparteixen a parts iguals majors de 40 anys i menors de 20 (AHCS, lligall 77, expedient 89).

⁵⁹⁶ Elaboració pròpia a partir de les dades de la Milícia Voluntària de Vilanova (AHMVG, lligalls 2.236-2.239) i de Sitges (AHS, "Milícia. 1808-1833"). De Vilanova disposem de dades de 58 dels 200 milicians, i de Sitges de 84 de 101.

percentatge és molt més alt (28%) que no pas el de Sitges (7%). Si comparem aquestes dades amb les del conjunt de la població podem apreciar que els milicians voluntaris representen al voltant d'un 15% dels homes d'entre 18 i 30 anys, i que els milicians de més de 30 anys representen menys d'un 10% dels seu grup d'edat⁵⁹⁷.

II.5.4 Estructura i funcionament

Els cossos de milícies s'organitzaven en companyies, d'entre 50 i 100 homes, manades per un capità, i entre tres i cinc companyies formaven un batalló format per prop de 500 homes i dirigit per un comandant, que molt sovint era un oficial retirat, encara que no era gens estrany trobar-hi algun hisendat⁵⁹⁸. Les eleccions democràtiques dels comandaments de les milícies portaren força maldecaps per les disputes que comportaren, sobretot a partir de l'estiu de 1822. Vegeu per exemple la queixa dels milicians voluntaris de Solsona que protestaren perquè el Comandant d'armes els imposà els seus oficials⁵⁹⁹. De fet la Junta Consultiva de Guerra proposà el juliol de 1820 que els nomenaments dels caps i oficials de la MNV fossin igual que a l'exèrcit⁶⁰⁰. A Solsona, per exemple, des dels seus inicis hi hagué fortes disputes per fer-se amb el control de la

⁵⁹⁷ Per fer aquests càlculs hem extrapolat les dades de que disposem proporcionalment entre el conjunt de milicians d'aquestes dues viles, vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.68.

⁵⁹⁸ És el cas de Vilanova, on exercí aquest càrrec Josep Vilar, capità retirat (AHMVG, lligalls 2.236-2.239 i COROLEU: *Historia...*, pàg.255. Hisendats com Joan Julivert al Vendrell (AHV "Manual d'Acords. 1782-1840, sessió de 5 de gener de 1823), o com Josep Antoni de Padró (capità de la companyia de Cavalleria Voluntària i posteriorment comandant dels Voluntaris Reialistes). Per aquest personatge, vegeu Josep M. TORRAS i RIBÉ: *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim. Els Padró d'Igualada (1642-1862)*, Barcelona, 1976, especialment les pàg.295-296, on reproduïx l'informe favorable perquè accedís al comandament dels Voluntaris Reialistes d'Igualada, fet per l'Ajuntament absolutista d'Igualada l'any 1825 sobre el seu comportament al llarg del Trienni, i en el qual es deia que havia estat: "*Oficial Comandante de la única Compañía de la Milicia Voluntaria de Caballería e individuo de la Junta titulada Patriótica*", però que "*estuvo muy distante de dar la menor prueba de aversión a Nuestro Amado Soberano y su legítimo Gobierno*". Vegeu també, les pàgines que hi dedica MARTÍNEZ: *Revolució i contrarevolució...* Padró no és l'únic milicià que intentà ocupar càrrecs en els voluntaris reialistes, com demostra el cas d'un altre milicià voluntari igualadí, Ramon Badia, que formà part de les "Companyies Patriòtiques" i fou regidor els anys 1821-1822, i l'any 1824 sol·licità ser nomenat capità dels voluntaris reialistes (AHMI, lligall 30, expedient 1).

⁵⁹⁹ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.13, sessió de 7 de març de 1823. Aquesta qüestió ja s'havia plantejat a Reus l'any 1820 en la primera elecció de comandant del batalló de la MNV, quan s'hagueren de fer fins a tres votacions: en la primera sortí elegit Pedro Alcántara de Ajuria amb 10 vots front els 5 que aconseguí Marcelo de Baeza, però no se li atorgà el comandament perquè no portava cinc anys de residència a la vila, a la segona votació s'elegí a Salvador Soler per 11 vots contra 2 de Tomàs Vallés, però l'elegit presentà la renúncia immediata, en la tercera elecció sortí elegit Tomàs Vallés amb 13 vots front a 2 de Josep Gayà, però l'elegit presentà la dimissió dos dies després, i l'ajuntament nomenà a Josep Giol Gil, sense fer noves eleccions (*Actes municipals, 1819-1820*, sessions de 31 d'agost i 2 de setembre de 1820).

MNV, ja que era una vila amb una important presència reialista. Així no era gens estrany que alguns d'aquests conflictes esclatessin entre els propis milicians com el que enfrontà el caporal Jacint Soler de la Milícia reglamentària amb el soldat de la voluntària Lluçia Moure l'estiu de 1821 al prendre el primer l'arma del segon, cosa que motiva la recriminació del Cap polític a l'ajuntament demanant-li que *“emplee todo su zelo en procurar que conserven ambas compañías la unión y armonía que corresponde, no olvidando V.S. la consideración y aprecio que se merecen los que voluntariamente se han ofrecido al servicio de dicha Milicia”*⁶⁰¹.

El manteniment d'aquest cos corria a càrrec de cada ajuntament⁶⁰². Això contribuï a la crisi financera d'aquests, ja que els ajuntament per a *“atender al armamento, equipo e instrucción de sus Milicianos voluntarios”* hagueren de recórrer a les fonts de finançament més diversa: repartiment entre els *“pudientes”* (Monistrol de Noia)⁶⁰³, fent servir el sobrant de propis (el Vendrell, Barcelona, Reus)⁶⁰⁴, venda de terres i productes de propis (Sant Andreu del Palomar, Castellterçol, Santa Coloma de Queralt i Sant Sadurní d'Anoia, Castelló d'Empúries, Palafrugell i Roses)⁶⁰⁵, aprofitant els diners que pagaven els exempts (Monistrol)⁶⁰⁶, desprendre's de diners dels pòsits per pagar l'uniforme i l'armament dels milicians (a Vilafranca i Vilanova), subscripcions populars per adquirir vestits, les càrregues sobre la venda de carn o vi (Badalona, Cardona, Esparreguera, Mataró, Manresa, Valls, Tarragona, Reus, Lleida, Sant Feliu de

⁶⁰⁰ Trabajos verificados..., fol.57-65. Un conflicte semblant es generà al voltant del comandant de la MNV de Mataró, Pere Boada i Bó (Diario de Barcelona, núm.26, de 26 de gener de 1822, pàg.229-230).

⁶⁰¹ Carta del Cap polític amb data de 6 de setembre de 1821 (AHCS, lligall 88, expedient 115). Vegeu també els Informes al Cap polític amb dates de 29 d'agost de 1821 i 18 de desembre de 1821 (AHCS, lligall 77, 1821).

⁶⁰² Vegeu els informes reproduïts a l'Annex II.11 sobre la formació de la MNV al partit de Tarragona, a mitjan mes de juliol de 1820, on els quatre ajuntaments manifesten que les despeses de vestir la MNV han anat a càrrec dels ajuntaments, i que en moltes ocasions aquests per a fer-hi front hagueren de recórrer a posar noves contribucions sobre el consum (Acuerdos, 1820-II, vol.23, doc.337-344). Vegeu el cas de Cadis a GARCÍA LEON: La Milicia..., pàg.159-163, i el de Madrid a PEREZ GARZON: Milicia ..., pàg.117-124.

⁶⁰³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 30 d'agost de 1822.

⁶⁰⁴ La Diputació de Barcelona autoritzà l'ajuntament de la ciutat a destinar 25.000 rals dels seus fons de propis per a equipar el sisè batalló de la MNV (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 25 de juny de 1822). Per Reus vegeu Actes municipals, 1819-1820, sessió de 5 de desembre de 1820 (AHMR).

⁶⁰⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions d'11 i 13 de juny de 1822. “Actes Diputació Girona”, sessions de 9 i 16 de desembre de 1822. Vegeu també la carta de Maria Brufau al seu germà Josep amb data de 21 de novembre de 1821, on li comunica que l'ajuntament ha decidit *“bendrer los amprius de detras Casa per bestir los Milicianos”* (CA-49, fol.10).

⁶⁰⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió d'1 d'agost de 1822.

Guixols, Calella, Girona i Vic)⁶⁰⁷, recàrrecs sobre les contribucions ordinàries (Esparreguera)⁶⁰⁸, quedar-se amb els diners de les duanes (Roses)⁶⁰⁹, o fins i tot obres de teatre representades pels mateixos milicians com a Reus⁶¹⁰. El febrer de 1823 la diputació va rebre la ridícula quantitat de 15.711 rals per comprar armament per la Milícia, motiu pel qual la Diputació acordà de sortejar-les i que anessin a un sol poble perquè almenys algú les pogués aprofitar⁶¹¹, cal considerar que el Secretari de Governació deia a les Corts el març de 1821 que per armar la MN feien falta tres milions de rals⁶¹².

El cas de Valls és una mostra prou clara d'aquestes dificultats, tal i com deixava clar l'ajuntament d'aquesta vila a mitjan mes de juliol:

“Los individuos vestidos lo han verificado de los fondos que les ha proporcionado el Ayuntamiento, y para armarles ha hecho este cuerpo la competente solicitud al Excmo. Sor. Capitán General y de los que faltan a vestirse y armarse se ha ofrecido uno a hacerlo a sus costas. El Ayuntamiento para costear los vestuarios referidos se ha valido de un préstamo reintegrable de los fondos del ramo de carnes y considera que para costear los que faltan no hay arbitrio menos gravosos a la Población que el de la imposición de un sueldo por libra carnicera de carnes”⁶¹³

També a Tarragona el vestit dels milicians anà a càrrec de l'ajuntament i quan aquest intentà de cobrar-lo de la Diputació o mitjançant el Cap polític la resposta fou sempre negativa, i se'ls proposà que establissin un nou arbitri⁶¹⁴. A finals de 1820 quan la MNV demanà a l'ajuntament de Tarragona que *“se les uniforme y arme completamente, se ponga otro tambor y un Pito, s ele den Cajas de Guerra y Municiones”*, el consistori

⁶⁰⁷ Pel Vendrell: AHV “Manual d'Acords. 1782-1840”, fol.5 (1822), sessió de 7 de gener de 1822 i “Copiador de las correspondencias. 1820-1823” (11 de febrer de 1822); per Vilafranca: “Actes...Vilafranca”, sessions de 17 d'octubre i de 18 de desembre de 1820, 4 de juliol de 1821 i 6 de gener de 1823); per Vilanova: cartes de 23 d'abril de 1820 i 15 de juliol de 1820 al lligall 469 de l'AHMVG i més informació al lligall 2.237 “Milícia Nacional, 1808-1876” i Diario de Barcelona, de 19 de maig de 1822; per Cardona: “Actes. Cardona. 1820-1823”, sessió de 24 d'agost de 1821 (ADB, lligall 81, expedient 5); per Esparreguera: “Actes. Esparreguera. 1822”, sessió de 13 d'octubre de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 7); per Vic: “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 12 d'octubre de 1821; per Mataró i Badalona: Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d'octubre de 1822 i de 26 de novembre de 1822; per Reus: Actes municipals. 1819-1820, sessió de 23 d'agost de 1820 (AHMR); Per Calella GELABERTÓ: Revolució liberal..., pàg.40-41. Per Tarragona Acuerdos. 1821-II, vol.26, sessió de 14 de setembre de 1821 (AHMT). Vegeu, també, el Decret de les Corts de 16 de setembre de 1822 (ADB, lligall 39). Per Sant Feliu de Guíxols “Actes Diputació Girona”, sessió de 16 de desembre de 1822. Per Girona SAIZ: El Trienio..., pàg.61. Per Lleida, vegeu l'ofici de l'ajuntament de Lleida a la Diputació amb data d'1 de novembre de 1822 (AHPL, caixa 1450). Per Manresa, AHCM, lligall 62.

⁶⁰⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d'octubre de 1822.

⁶⁰⁹ “Actes Diputació Girona”, sessió de 5 de desembre de 1822.

⁶¹⁰ Actes municipals. 1821-1824, sessió de 7 de novembre de 1822.

⁶¹¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 4 de febrer de 1823.

⁶¹² “Memoria leída a las Cortes por el encargado del Despacho de la Secretaría de la Gobernación de la Península”, DSC, 1821, I, sessió d'1 de març de 1821, apèndix segon al núm.7, pàg.88. També a l'ACD, lligall 88, expedient 4).

⁶¹³ Vegeu l'informe de l'ajuntament de Valls amb data de 13 de juliol de 1820 reproduït sencer a l'Annex II.11 (Acuerdos. 1820-II, vol.23, doc.339-340).

⁶¹⁴ Acuerdos. 1820-II, vol.23, sessions d'1, 22 i 29 d'agost (AHMT).

respongué que “no se halla con fondos ni facultades para acceder a la solicitud de esta compañía, no obstante que la reconoce por muy justa y arreglada”⁶¹⁵.

Tot i els esforços dels ajuntaments, una bona part de la Milícia restà sense armar-se, i una altra part disposava d'armes força deficientes, així no es estrany, doncs, de trobar casos com el del Vendrell que manifestava el mes de febrer de 1823 que la Milícia Nacional que comptava amb 387 milicians (91 d'ells voluntaris), només disposava de 151 fusells i 111 baionetes que “proceden de 113 que compró el Ayuntamiento de los fondos del Común y los restantes 38 sin bayonetas, resultaron de los 60 inútiles que se entregaron de los Almacenes de Tarragona”, aquesta situació provocava “un descontento general de toda la Milicia al no poder estar todos armados y municionados para defenderse del enemigo”⁶¹⁶. A Lleida, a començaments de 1822 l'ajuntament manifestava que “ni Milicia cuasi puede llamarse la de la Ley, pues que cuenta solamente cuarenta y seis fusiles, para ochocientos cuatro hombres, que existen en los dos batallones”⁶¹⁷, a més quaranta fusells que se'ls facilitaren estaven en molt mal estat⁶¹⁸, cosa que obligà l'ajuntament a recollir diners per les cases per tal de poder armar i vestir la MNV: “para el mejor fomento de la MNV en poderle facilitar el vestuario, armamento y demás gastos que se puedan ocasionar, se pasase por todos los vecinos de la presente ciudad para excitarles para que contribuyesen con la cantidad que les permitiese sus facultades.”⁶¹⁹ A Girona, a mitjan mes d'octubre de 1820, l'ajuntament demanava 303 fusells per armar la MNV d'aquesta ciutat⁶²⁰. A Tarragona al mes d'agost la Diputació assenyalava que “no tiene fusiles para armar a la Milicia Voluntaria de los Pueblos que es la preferente, y que por lo mismo no puede facilitarlos para la de la Ley de esta Capital”⁶²¹, i quelcom semblant passava a Reus on a començaments de 1823 l'ajuntament manifestava que la MNV estava formada per “500 [milicianos] bien

⁶¹⁵ Acuerdos, 1820-III, vol.24, sessió de 29 de novembre (AHMT).

⁶¹⁶ AHV, “Copiador de las correspondencias. 1822-1823” (6 de febrer de 1823). Del mateix es queixaven els de Sitges (carta del Cap Polític a l'Ajuntament de Sitges, amb data de 30 de desembre de 1822 a l'AHS, caixa I.1.2, “Oficis i correspondència. 1822”).

⁶¹⁷ Ofici de l'ajuntament de Lleida amb data de 23 de gener de 1822. En un altre ofici amb data de 30 de gener de 1822, l'ajuntament es dirigia al Cap polític reclamant “que proporciona el competente armamento para los dos batallones de milicianos no voluntarios” (AHPL, caixa 1.450).

⁶¹⁸ Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 29 de gener.

⁶¹⁹ Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 27 de setembre.

⁶²⁰ Carta del batlle de Girona al Cap polític de Catalunya amb data de 15 d'octubre de 1820 (AHCG, I.1.2.5 “Ajuntament”, lligall 2 (1820-1823)).

⁶²¹ Acuerdos, 1822-II, vol.28, sessió de 9 d'agost, fol.23lv. i doc.483 (AHMT).

*armados pero con escasés de municiones*⁶²². Diversos milicians voluntaris de diferents pobles de la província de Girona es queixaren a la Diputació per la manca d'equipament i armament de la MNV per part dels ajuntaments⁶²³.

Però si difícil era el manteniment de la MNV en temps de pau, més ho era quan, a partir del mes de maig sovintejaren les sortides de les companyies de milicies en persecució de les partides reialistes, ja que llavors els milicians rebien un sou de cinc rals diaris a més del menjar quan estaven en campanya⁶²⁴. La qüestió fou portada sovint a la Diputació de Barcelona per intentar establir un norma homogènia arreu però no arribà a quallar⁶²⁵, i al final eren els ajuntaments els que havien de fer front a les despesa i després intentar cobrar de l'administració, cosa que només succeïa de tanta en tant i tard. Davant d'aquestes dificultats molts ajuntaments decidiren fer front a aquesta despesa amb els diners recollits de les contribucions o del 17% de propis que s'havia de pagar a la Diputació, i foren multats i constrenyits, al temps que se'ls prohibia d'establir algun impost per fer-hi front⁶²⁶.

Tot plegat no va fer més que augmentar les continuades reclamacions dels ajuntaments a la Diputació. En tenim un exemple prou clar a la província de Girona, on diversos ajuntaments que tenien MNV (Sant Feliu de Guíxols, la Bisbal, Navata, Banyoles, l'Escala, Roses, Palamós, Figueres, Girona, Castelló d'Empúries, Blanes) reclamaren el pagament de les sortides, i ajudes per armar i vestir els milicians al llarg de l'estiu i la tardor de 1822⁶²⁷. La MNV de Palafrugell també realitzà diverses sortides per les terres gironines l'any 1822: la Bisbal (març i agost), Sant Feliu de Guíxols i Blanes

⁶²² Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 6 de febrer de 1823 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶²³ Vegeu per exemple les queixes dels milicians d'Olot i l'Escala ("Actes Diputació Girona", sessió de 17 de juny de 1822).

⁶²⁴ CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.167-168. Vegeu, per exemple, les queixes de l'ajuntament de Vic (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 20 de juny de 1822).

⁶²⁵ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 15 de maig de 1822. La R.O. de 21 de desembre de 1822 establia que qui havia de pagar les despeses de la Milícia Nacional Local originades per la persecució de facciosos eren els ajuntaments, i després l'Estat els abonaria les despeses mitjançant el Cap polític (Circular del Cap polític de Tarragona amb data de 27 de desembre de 1822, AHMR, lligall 2.6.4.7).

⁶²⁶ Vegeu les exposicions al respecte dels ajuntaments de Barcelona, Mataró, i Calella (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 31 de maig de 1822), del d'Arenys de Mar, Sant Joan d'Espí i de Calaf (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822). L'ajuntament de Mataró, en canvi, fou autoritzat el mes de febrer de 1823 a costejar el vestuari de la MNV de la ciutat amb el 17% de propis i arbitris, però no amb la contribució de consums tal i com havien demanat: "*permitir que este vestuario se costee de otros fondos por ser preferible que estos se distraigan de las obligaciones que tenían, antes de agobiar al público con nuevos arbitrios*" (*Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823, fol.445v).

(juny), Girona (agost) i Figueres (setembre)⁶²⁸. Un altre exemple és el de l'ajuntament de Reus les MNV de la qual lluitaren aferrissadament contra els reialistes. L'ajuntament per fer front a les despeses originades per l'actuació contra les partides es va veure obligat (tot seguint els oficis dels Caps polítics de Barcelona i Tarragona amb dates d'1 i 9 de maig de 1822) a:

“echar mano de qualesquiera fondos públicos a fin de hacer frente al pago del prest que señala el reglamento a la Milicia acopio de Municiones, y demás relativo a las presentes urgencias no solo ha debido verificarlo en razón de las repetidas salidas de los Milicianos de esta villa para perseguir los facciosos, impidiendo en ello cuantos caudales existían en todos ramos tanto disponibles y que estaban a disposición de dicho cuerpo cuanto también de otros privilegios, sino que aun ha debido acudir a un préstamo a fin de que no quedasen sin el socorro correspondiente los defensores de la Patria, ni quedasen sin cumplir las demás atenciones; debiendo concluir que lejos de estar debiendo este cuerpo la menor suma en razón de lo dicho, acredita todavía una buena parte de sus anticipos o desembolsos”⁶²⁹

Si greu era la situació, encara empitjorà més quan començaren a arribar a algunes ciutats i viles els milicians “expatriats”, és a dir aquells que havien de fugir de les seves llars per la persecució reialista i s'havien d'instal·lar a una altra vila, com els de Berga i la Cerdanya a finals de maig⁶³⁰ o els del Bages el mes d'agost⁶³¹. Els problemes continuaven quan s'havia de completar, vestir i armar les companyies de milicians perquè poguessin fer front a les partides reialistes, com en el cas de Barcelona que havia demanat ajuda a la Diputació per poder posar en marxa el cinquè batalló de la MNV⁶³². Tot plegat portà que no tant sols els ajuntaments es queixessin a les Diputacions per manca de recursos per les milícies, sinó que les pròpies milícies voluntàries es queixessin als ajuntaments perquè no els pagaven les sortides que feien en persecució dels facciosos⁶³³.

En un altre treball hem analitzat la formació, organització i desenvolupament de la Milícia Nacional Voluntària de Vilanova i la Geltrú, i d'aquesta anàlisi en podem extreure algunes característiques que ens sembla es donaren arreu⁶³⁴. A l'inici del

⁶²⁷ Una mostra força representativa a “*Nota de los expedientes existentes en la mesa de Fomento*” (AHG-ADG, caixa 4).

⁶²⁸ Actes Municipals de Palafrugell, any 1822 (AHMP).

⁶²⁹ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 1 de juny de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶³⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 29 de maig i 11 de juny (Poble de Lillet) de 1822. Vegeu també Diario de Barcelona, núm.148, de 28 de maig de 1822, pàg.1.414, que reproduïx una carta amb data de 26 de maig de 1822 del batlle de Vic que els acollí al Cap polític demanant diners per a mantenir-los, o que en cas contrari utilitzaran els diners de les contribucions.

⁶³¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 30 d'agost de 1822.

⁶³² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 29 de maig de 1822.

⁶³³ Vegeu, per exemple, la queixa del capità de la MNV de Sant Boi de Llobregat contra l'ajuntament (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822).

⁶³⁴ Vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.70-72.

Trienni, viles com la de Vilanova, conegueren un autèntic esclat popular que es traduí en la inscripció de nombroses persones com a milicians voluntaris: “*se han ofrecido voluntariamente cien personas de todas clases*”, manifestava el batlle de Vilanova⁶³⁵. Entre aquests primers voluntaris trobem tots els sectors socials representats, i només una cinquena part podia pagar-se l’uniforme; aquests seran els que ocuparan els càrrecs d’oficials i sots-oficials a les milícies locals. Els primers capitans i comandants seran quasi sempre oficials retirats, com el cas de Vilanova, Fidel Parés (tinent retirat), Josep Vilar (capità retirat) i Cristòfol Pagès (alferes retirat). Aquestes primeres companyies de milicians es dedicaran fonamentalment a tasques d’ordre públic, fins la primavera de 1822 quan esclatin els aixecaments reialistes.

A partir d’aquest nucli inicial de voluntaris el nombre de membres de la Milícia local anirà ampliant-se progressivament fins a començaments de l’any 1821, com mostra el cas de Vilanova, que passà d’una a tres companyies. A la majoria de ciutats i viles importants de Catalunya es formaren també esquadrons de cavalleria de la Milícia Voluntària, i com que era necessari que s’aportés el cavall, aquí si que només hi podien entrar els sectors més benestants de cada vila. No tota aquesta incorporació a les files de la Milícia fou per defensar les idees del liberalisme, com proven les afirmacions d’alguns milicians voluntaris fetes després del Trienni de que s’hi havien apuntat “*solo para eludir vejaciones*”, o per “*les avantatges que donava*”, “*per salvar la reputació de la familia*”, o “*perquè el deixessin de perseguir*”⁶³⁶.

El control de la Milícia Voluntària fou un objecte del desig per part de les diferents tendències liberals i això provocà forces enrenous arreu de Catalunya. Al Penedès un dels casos més conflictius fou el de Sitges on la batussa entre liberals moderats encapçalats pel batlle Miquel Ballester i exaltats encapçalats pel cap de la Milícia, Joan Sarriol, per fer-se amb el control de la Milícia s’allargà els anys 1821 i 1822, obligant a intervenir a les autoritats provincials. En aquest cas el conflicte de la

⁶³⁵ Carta de 19 de juny de 1820 (AHMVG, lligall 469).

⁶³⁶ La primera frase a la declaració de Joan Pros i Manuel Freixa milicians voluntaris de Vilanova feta l’any 1824 (AHN, Consejos, lligall 6.895) i les tres següents fetes els anys 1828 i 1829 per Antoni Vidal, Salvador Casas i Joaquim Freixes milicians de Vilafranca (AHCVP-AJ, P.s.XIX, caixes XVIII (1828) i XXX (1829)). Som conscients de que aquestes afirmacions devien tenir bona part de justificació davant les autoritats absolutistes, però pensem que en tot cas cal tenir-les presents, perquè de ben segur que com en altres ocasions, alguns s’hi apuntaren no pas per defensar les idees liberals sinó la seves vida i propietats. Per altra banda, les facilitem per qüestionar a aquells que basant-se en les declaracions dels reialistes acollits a l’indult, assenyalen que tots els incorporats ho foren a la força, doncs això és el que deien quan s’entregaven.

Milícia era l'eix central que no pas únic de la conflictivitat entre moderats i exaltats que també es reflectia a les eleccions municipals. Sovint, però, aquesta Milícia restà a mans dels sectors més radicals del liberalisme, cosa que provocà no poques topades amb les autoritats locals que generalment tenien un caire més moderat, almenys fins 1822⁶³⁷. També hi hagué problemes en l'elecció dels oficials de la MNV a Mataró i a Barcelona, arran de la dimissió del seu cap Antoni Gironella per ocupar-se de la Diputació⁶³⁸. El diputat català Surrà defensà a les Corts, mentre es discutia l'ordenança de la Milícia Nacional, que els caps i oficials poguessin ser reelegits si així ho volien els milicians, per tal de garantir que aquesta elecció fos plenament lliure⁶³⁹. Una altra discussió que dividí els diputats, fou la de les possibilitats que la MNV es pogués reunir sense necessitar la convocatòria del batlle, 70 diputats votaren a favor que ho poguessin fer més àmpliament (entre ells els catalans Salvato, Septien, Bages, Busaña, Grases, Adan i Prat) i 65 s'hi oposaren (entre ells Surrà, Roset, Rubinat i Martí, és a dir els més moderats)⁶⁴⁰.

II.5.5 La Milícia i els aixecaments reialistes

La Milícia Local Voluntària tingué una decidida actuació contra els reialistes, malgrat que l'armament era escàs, ben just si cobria les necessitats dels voluntaris i, a més, havia estat costejat quasi íntegrament pels ajuntaments⁶⁴¹. Per aquest motiu es convertí en un dels principals enemics dels reialistes:

“Se formaran nous cossos de Milicianos voluntaris dels subjectes més depravats e impios de

⁶³⁷ Vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.128-130 i SERRAMALERA: La vida..., pàg.22-24. Informació sobre aquest conflicte a AHV “Oficis i Correspondència. 1822”, i “Defensa. Cossos militars-correspondència. 1822-1825), ADB, lligall 168 expedient 3, Diario Constitucional. Político y Mercantil, núm.90 d'1 d'abril i núm.141 de 22 de maig de 1822. A Vilanova també el conflicte entre moderats i exaltats es traslladà a la Milícia i a les eleccions municipals (ARNABAT: Liberals..., pàg.130-131, José A. GARÍ: Descripción e historia de Villanueva y la Geltrú, Vilanova, 1963, pàg.54-55 i COROLEU: Historia..., pàg.254-255.

⁶³⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 17 de juny de 1822. La MNV de Mataró fou de les més importants de Catalunya amb mig miler d'homes, i els primers anys va ser comandada pel general Francesc Milans del Bosch (COSTA: Mataró..., pàg.21-22.

⁶³⁹ Cal recordar que ell era comandant de la MNV de Madrid i que havia ocupat diferents càrrecs a la mateixa (DSC, 1822, t.III, pàg.1.942, sessió 141 de 16 de juny.).

⁶⁴⁰ DSC, 1822, t.III, pàg.1.976-1.977, sessió 144, de 18 de juny.

⁶⁴¹ Un exemple d'aquesta decisió és que, dels 89 milicians voluntaris que hi havia l'any 1823 a Sitges, en ser preguntats quants volien continuar lluitant contra els francesos, 67 s'hi manifestaren a favor (AHS, Caixa “Milícia. 1808-1833” i SERRAMALERA: La vida..., pàg.15). Vegeu també l'exemple de Cadis a GARCÍA LEON: La Milícia..., pàg.97-106. Vegeu un resum de les actuacions de la MNV de Catalunya contra les partides reialistes a RUIZ DEL MORAL: Historia..., pàg.213-282. Són força interessants en aquest sentit les memòries d'un oficial del País Valencià: Mariano CABRERIZO: Memorias de mis vicisitudes políticas desde 1820 a 1836, València, 1854 (reedició, València, 1979), especialment les pàg.11-72, i José de ORGA: Apuntes históricos de la Milicia Nacional de Valecbia desde su creación en el año 1820 hasta 1823, València, 1855 (reedició: València, 1980).

cada població, que ab las armas en las mans perseguiran sempre a tots los que se oposian a nostra Constitució, y vulguian parlar en favor de la Religió y del rey; que de est modo no necessitarem las tropas del exèrcit, que moltas tal vegada no voldran fer un servey tant tant... ”⁶⁴²,

i en un objectiu preferent d'aquests, tant en els seus atacs militars com verbals:

*“Ay Malacianos
sou desgraciats
perquè los servils
guerra vos [h]an alsat
A contra vosaltres
que aneu contra la lley
ja faran festa los Dimonis
en lo mix del infern”⁶⁴³*

Però al mateix temps eren lloats com els més veritables i compromesos defensors de la llibertat, i se'ls dedicaren nombrosos romanços, poesies, i cançons:

*“Antes que cadenas
grillos arrastrar,
moriremos todos
por la libertad;
Nuestro juramento
y nuestra voluntad,
es morir matando
por la libertad.
Somos milicianos
somos voluntarios,
que vengan contrarios
que nos hallarán;
y nuestros aceros
con el mayor gusto,
al que sea injusto
la muerte darán.”⁶⁴⁴*

Els reialistes intentaràn fomentar la deserció de les files dels milicians, promettent-los als que ho facin que no serien represaliats quan aconseguixin el poder:

⁶⁴² ARREGLAMENT secret per arruinar la Espanya, reedició de Manresa, 1823, pàg.2. Vegeu també la CANCÓ nova de los Malacianos treta del dia 23 de Agost de 1823, reproduïda a ARNABAT, BOFARULL i VENTURA: La llibreta..., pàg.84-92. El rector de Sant Andreu de la Barca, Fèlix Pla deixà escrit “*que sols eran sis de est poble dels primers [milicians] y un dels segons [miquelets]. [...] Estos estaban dotats de tots crims per atormentar la Iglésia y eclesiàstichs*” (reproduït per Ezequiel GORT: Història de Sant Andreu de la Barca, Barcelona, 1989, pàg.27)”. Vegeu també una visió actualitzada d'aquesta tendència a COMELLAS: El Trienio..., pàg.118-124.

⁶⁴³ La llibreta..., pàg.47.

⁶⁴⁴ Canción patriótica que cantaban nuestros valientes milicianos al regreso a esta Capital de la persecución de los facciosos, Barcelona, Gorchs, 1823 [BN: VE 822-33]. Són nombroses les cançons dedicades a les milícies, per exemple la Canción de los Milicianos, Manresa, Abadal, 1820 [BN: VE 822-167]; A la Asamblea general de tropas y milicias nacionales, celebrada en esta ciudad por las beneméritas autoridades políticas y Militar, en el domingo 26 de noviembre de 1820, Barcelona, Miquel i Tomás Gaspar, 1820 [BN: VE 822-2]; A la bendición de la bandera del quinto batallón de milicias de la ciudad de Barcelona, verificada en el convento de PP Agustinos calzados de la misma, en la mañana de diez de marzo de mil ochocientos veinte y dos, Barcelona, Josep Torner, 1822 [BN: VE 822-1].

*“Seria de desitjar que tots los bons Catalans, que tenen alguns parens, amichs o coneguts milicianos, los fessen entendre lo modo de obrar dels realistes de València, y procurassen exhortar-los al arrepentiment, fent-los veurer que las autoritats sabias y prudentes, que nos gobernan en nom del Rey, saben juntar la justicia ab la misericòrdia. Si permaneixen temeraris en lo sistema de destrucció, poder contar segura la ruina de ells mateixos y del las suas familias; y sempre en surtirian més ben lliurats, si abandonant la causa del republicanisme, se presentassen a implorar lo perdó.”*⁶⁴⁵

El cert és que els membres d'aquesta Milícia patiran greus dificultats tal i com mostra la queixa de cinc milicians voluntaris d'Esparreguera que demanaven a la Diputació *“un medio para poder subsistir, a causa de no poder salir a trabajar al campo por temor a los facciosos, que les tienen un odio mortal por haber sido de los primeros en tomar las armas”*⁶⁴⁶. El mes de maig de 1821, amb motiu de les primeres sortides de la MNV en persecució de facciosos a Burgos i Alaba es discutí a les Corts sobre si aquests milicians havien de cobrar o no cinc rals diaris. Uns diputats com Sánchez Salvador s'hi oposaren al·legant problemes d'hisenda, però la majoria de diputats s'hi mostraren favorables, essent el seu màxim exponent Romero Alpuente: *“porque [cuando salen de sus pueblos] pierden de ganarlos en sus casas, y en los zapatos que se rompen y el vestido que se rasga; que son jornaleros”*, i afegia que els problemes d'hisenda es podrien aturar reduint els sous dels oficials retirats⁶⁴⁷. Finalment les Corts aprovaren la proposta.

Els ajuntaments liberals patiren continuats problemes econòmics per a mantenir activa a la MNV quan començaren els aixecaments reialistes a Catalunya, l'estiu de 1822. Reus és un dels casos més clars, tant per la important força de la MNV que s'apropava als 800 homes en aquestes dates, com per convertir-se en un objectiu preferent dels reialistes⁶⁴⁸. Per al seu manteniment s'intentà primer la recol·lecta voluntària que tot i que comptà amb diverses aportacions no fou pas suficient, com assenyalava l'ajuntament i hagueren de recórrer a altres fonts de finançament com els diners de la Junta del Port:

*“En atención a la renitencia de acudir varios sugetos de este Pueblo a ofrecer dinero en calidad de reintegro para ocurrir al prest de la milicia voluntaria de cerca de quatrocientos hombres que van persiguiendo a los facciosos, como igualmente para socorrer a los demás milicianos que desde siete días están en actual servicio en esta Villa, y demás gastos que son consecuentes a las actuales circunstancias para la defensa de este Pueblo; pide que se eche mano de todos los fondos que se sepan disponibles.”*⁶⁴⁹

⁶⁴⁵ Diario de Urgel, núm.4 de 12 d'octubre de 1822, pàg.3.

⁶⁴⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de gener de 1823, fol.431v.

⁶⁴⁷ DSC, 1821, t.II, pàg. 1.529-1.530, sessió 72, de 10 de maig.

⁶⁴⁸ Vegeu VALLVERDÚ: El suport..., pàg.134-147 i 173-180.

⁶⁴⁹ Actes municipals. 1821-1824, sessions de 7, 8, 12 i 21 de maig de 1822, fol.215 pel text reproduït (AHMR).

Quan els aixecaments reialistes es convertiren en guerra, a l'estiu de 1822, no fou suficient la força de la Milícia Voluntària, i es crearen les companyies mòbils, els miquelets, formades per assalariats que defensaven la llibertat a canvi d'un sou. En aquestes columnes s'integraren, a més, un important nombre de persones que depenien econòmica i/o socialment dels seus amos: eren els dependents, obrers i mossos que, malgrat les prohibicions, formaven part de la tropa de les companyies voluntàries comandades per classes benestants⁶⁵⁰. L'estiu de 1822, a cada cap de partit de Catalunya (Vic, Granollers, Vilafranca, Barcelona, ...) es crearen companyies mòbils amb l'objectiu d'empaïtar els reialistes⁶⁵¹. Les retribucions d'aquests milicians causaren força problemes als ajuntaments implicats, tot i que només havien de ser de "*prest integro del soldado con las raciones y alojamientos correspondientes*"⁶⁵². Mentre tant, els sectors més benestants abandonaven la Milícia⁶⁵³.

Els problemes financers dels ajuntaments no feren més que augmentar arran de la intervenció de les Milícies en la persecució dels reialistes fora del municipi, ja que els ajuntaments afectats volien cobrar dels altres una part de les despeses que provocaven els continuats enfrontaments⁶⁵⁴. Normalment s'autoritza a fer un repartiment entre els veïns i els pobles del partit, però molts terratinents es negaren a contribuir al·legant que hi tenen terres però que no hi viuen⁶⁵⁵. Ara s'agreujava la qüestió perquè aquestes partides cobraven sempre, i no tant sols quan estaven en campanya, cosa que feia la pressió contributiva constant. L'ajuntament de Sant Martí de Sesgayoles, per exemple, demanà "*que se le conceda un respiro por no tener recursos de que echar mano*", i deixar de pagar els cinquanta duros dels miquelets del Partit d'Igualada⁶⁵⁶.

L'ajuntament de Barcelona, per exemple, demanà a la Diputació que els seus vocals i personal contribuïssin a la formació de quatre companyies de cent fuselladors (pesseters) "*con el objeto de asegurar la tranquilidad de este partido contra las*

⁶⁵⁰ Vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.73.

⁶⁵¹ Pel Penedès vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.73-74.

⁶⁵² Circular de 2 de juliol de 1822 (AHMBP, lligall 83). Quan aquests milicians estaven en campanya cobraven segons una estricta jerarquia militar: el cap en cobrava 26 rals diaris, els sergents 10 i els soldats 7.

⁶⁵³ Vegeu per Lleida, CAPDEVILA: *La Milícia...*, pàg.154.

⁶⁵⁴ Vegeu per exemple les nombroses consultes a la Diputació de Barcelona (ADB, lligall 64, borrador de les actes, sessions de 15, 29 i 31 de maig de 1822).

⁶⁵⁵ A les *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12 (1822) hem trobat un bon mostrari d'aquests conflictes: Sant Vicenç dels Horts, Vic, Reixach, Terrassa, Sarrià (16-IX), Mataró (30-IX), Papiol (12-XII), Esparreguera (16-XII), Santa Perpetua de la Moguda (3-I-1823), Terrassa i Rubí (10-I), Sant Martí de Provençals (15-I), Castellolí (31-I), Mataró (24-II).

tentativas de los facciosos, y sostener en lo posible a las poblaciones desgraciadas de otros partidos”⁶⁵⁷. I aquest mateix ajuntament sol·licità a les Corts que les despeses de la MN causades per la persecució de facciosos es paguessin per la Hisenda pública, i no pas pels pobles ja els que estaven en zona de guerra resultaven doblement perjudicats⁶⁵⁸. La proposta fou acceptada per la Comissió d’Hisenda⁶⁵⁹. L’ajuntament de Reus, per exemple reclamava la primavera de 1823, 56.852 rals per les sortides que des del maig de 1822 havien fet les seves Milícies a Bonastre, Montblanc, Porrera, Poblet, Valls, Maspujols, Borges, Riudoms, Poboleda, Cornudella, i Riudecols⁶⁶⁰. Davant les contínues demandes dels municipis per fer front a les despeses de les sortides de la Milícia, la Diputació de Barcelona va proposar que aquestes anessin a càrrec del fons públic de l’Hisenda Nacional:

“Ya que todos los españoles estamos obligados a defender el sistema constitucional, obligación justísima que nos impone el sabio código, por consiguiente las Provincias que tienen la fortuna de verse libres de facciones serviles que intentan derrocarla deben auxiliar a las que tengan la desgracia de ver violado su territorio por tales [h]ordas, contribuyendo proporcionalmente al socorro de los dignos milicianos [...], de lo contrario resultaria que los infelices pueblos que se han visto y pueden ser invadidos y amenazados de tan desastrosa plaga quedarían aislados y abandonados a si mismos, sufriendo los horrores de un ataque sangriento y fratricida con el perdimiento de sus bienes y lo que es más de algunas vidas. [...] Para atender al socorro que señala el artículo 15 del reglamento adicional de la Milicias tendria que acudirse a otros repartos vecinales no decretados y de por sí odiosos pues que apenas hay pueblo que tenga propios y los arbitrios no sufragan para los precisos e indispensables gastos del Común de ellos, en tanto que para el equipo y vestuario de las Milicias se han hecho grandes sacrificios patrióticos que aumentan infinito el mérito de estos habitantes dignos por su entusiasmo de la consideración nacional.”⁶⁶¹

⁶⁵⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 14 d’octubre de 1822.

⁶⁵⁷ La resposta de la Diputació fou força positiva, així l’Intendent i el Secretari aportaren un home durant dos mesos cada un (360 rals), Gironella aportà 800 rals, Casajemas 320 rals (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 27 de juny de 1822). L’ajuntament de Barcelona ja havia demanat a mitjan mes de maig un préstec per a la per “la manutención de los valientes que corren por las provincias catalanas para exterminar las gavillas de facciosos que las infestan, es un objeto tan sagrado é imprescindible que cualquier español que dejare de atenderle á proporción de sus facultades, daría escasa pruebas de su patriotismo” (Diario de Barcelona, núm-143, de 23 de maig de 1822).

⁶⁵⁸ DSC, 1822, t.III, pàg.1.973, sessió 144, de 18 de juny.

⁶⁵⁹ DSC, 1822, t.III, pàg.2.058, sessió 152 de 22 de juny.

⁶⁶⁰ Expedient núm.9 del lligall 9.6.5.12 de l’AHMR.

⁶⁶¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 3 de juny de 1822, fol.28v.-29.

II.6 LES SOCIETATS PATRIÒTIQUES

Alberto Gil Novales que és qui més i millor ha estudiat les societats patriòtiques del Trienni, ha assenyalat que aquestes neixen de *“la costumbre de reunirse en cafés y otros lugares públicos para comunicarse las noticias, leer los periódicos - papel fundamental de la lectura colectiva para la formación de una opinión pública- y, pronto, proponer ideas y soluciones.. [...], su fundación obedece a la necesidad de difundir las ideas liberales y el significado de la Constitución a capas cada vez más amplias del pueblo”*, i aquest serà precisament el motiu de la por dels sectors liberals moderats i l'eix de la seva lluita en contra: *“el miedo del pueblo, leído a la luz de la Revolución francesa”*⁶⁶².

Alcalá Galiano definia les Societats Patriòtiques espanyoles a mig camí de *“los famosos clubs de Francia”* i dels *“meetings ingleses”*⁶⁶³, tot i que els propis interessats sempre s'esforçaren per establir les diferències vers uns i altres⁶⁶⁴. Però, com assenyalava Iris M. Zavala, la societat patriòtica a més d'una certa tasca educativa, *“difundió una ideología democrática”*⁶⁶⁵. Afegeix que estava integrada principalment *“por propietarios, artesanos y escritores, pero paulatinamente se fueron abriendo al pueblo”*. Defensa de principis democràtics i apropament a les classes populars que pagaren a un preu molt alt, amb el seu tancament. Un tancament, que junt a l'alentiment del procés revolucionari estimulà el desenvolupament de les societats secretes⁶⁶⁶.

Des dels seus inicis les Societats Patriòtiques hagueren de fer front a una ofensiva dels sectors moderats del liberalisme que les veien com el pitjor exemple a seguir de la revolució francesa i totalment incompatibles amb el seu model de liberalisme:

*“Las reuniones políticas de esta clase fácilmente se malean por su naturaleza, se erigen en tiranas de la opinión pública, y aun dictan leyes al Gobierno. [...]. Estas reuniones son contrarias al espíritu y base de nuestra Constitución y aun a los principios más elementales de todo gobierno libre. [...]. Llegaron los clubs de Francia a dominar la nación, y hacer por medio del terror respetar más que las leyes sus opiniones, o los intereses de la facción que dominaba”*⁶⁶⁷.

En el mateix sentit s'expressava el reaccionari vescomte de Martignac: *“Pendant qu'à*

⁶⁶² GIL NOVALES: *El Trienio...*, pàg.10-11.

⁶⁶³ ALCALÁ GALIANO: *Recuerdos...*, pàg.149. Vegeu la descripció que en fa, força realista, Benito PEREZ GALDÓS: *La Fontana de Oro*, Madrid,

⁶⁶⁴ Vegeu GIL NOVALES: *Las Sociedades...*, I, pàg.261-262.

⁶⁶⁵ ZAVALA: *Masones...*, pàg.63 i 65 per les cites.

⁶⁶⁶ ZAVALA: *Masones...*, pàg.67.

Madrid le gouvernement royal, privé de toute force morale, lutte faiblement contre le pouvoir populaire qui s'est élevé à côté de lui, protecteur et dominateur; pendant que les sociétés patriotiques bouleversent et remplacent les administrations locales, insultent à ce qui reste de la majesté du trône et de l'autorité royale."⁶⁶⁸ Una opinió contestada per aquells que defensaven les Societats Patriòtiques com a eines imprescindibles per tal d'assentar el nou sistema polític, tal i com demostrava el cas de Barcelona:

*"La identidad de sentimientos nos llamó hacia ellas; se instalaron en los días en que el pueblo en el lleno ejercicio de su poder estipulaba el pacto social; una porción de actos positivos los aprobaron; solo un voto se ha publicado en su contra; el Gobierno elegido por aclamación en esta ciudad se puso en relación con ellas; admitió las diputaciones que se le mandaron; y todos los días trata con sus comisiones. He aquí las mejores pruebas de su legitimidad."*⁶⁶⁹

El debat sobre les Societats Patriòtiques arribà a les Corts, i a començaments de setembre s'iniciaren les discussions i es nomenà una comissió que presentà el seu dictamen a mitjan mes de setembre⁶⁷⁰. A mitjan mes d'octubre s'iniciaren els debats, i entre els diputats que defensaren l'activitat de les Societats Patriòtiques cal destacar les intervencions de Moreno Guerra, Flórez Estrada i Romero Alpuente, i entre els seus detractors, el portaveu de la Comissió, Gareli⁶⁷¹. Les votacions dels diferents articles donaren una majoria de dos terços a les tesis moderades i contràries a les Societats Patriòtiques, en aquesta majoria hi ha vuit diputats catalans: Balle, Corominas, Espiga, Janer, Navarro, Oliver, Rey i Serrallach, i tres diputats a favor de les Societats: Desprat,

⁶⁶⁷ Article publicat al Diario de Barcelona, de 28 d'abril de 1820, i signat per A.C.A. Aquest article ha estat àmpliament reproduït i comentat per GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.517-520.

⁶⁶⁸ MARTIGNAC: Essai..., pàg.210, que assenyala aquest fet com el decisiu per la intervenció dels països europeus a Espanya (pàg.203-222). Vegeu una opinió semblant a WALTON: The revolutions..., pàg.247-254: "les grans ciutats eren agitades pels clubs i les societats", i a més assenyala que "influenciats per l'exemple, els treballs de la premsa i els esforços dels clubs, fins i tot els <manolos> semblaven haver adoptat opinions extremadament liberals i estaven desitjant unir-se a tot tipus d'avalots. Les persones moderades no solament estaven horroritzades en veure quin caire prenia la revolució, sinó que també tenien por que passés alguna catàstrofe". Vegeu també COMELLAS: El Trienio..., pàg.67-104.

⁶⁶⁹ "Observaciones sobre el discurso inserto en el diario de Brusi del 28 de abril por el ciudadano A.C.A.", dins Semanario Nacional, Político y Científico de Barcelona, vol.II (1820), núm.1 i 2, pàg.21-37. L'article d'A.C.A., ja havia estat replicat des de les pàgines del Diario Constitucional de Barcelona, núm.54, de 5 de maig de 1820. Més endavant es publicaren unes "Reflexiones imparciales acerca de las utilidades y ventajas de las Sociedades Patrióticas", que foren reproduïdes al Diario Constitucional de Barcelona, núm.100, de 20 de juny de 1820. Sobre el debat que generà aquest article i d'altres semblants a la premsa i a les Corts del Trienni vegeu GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.517-573. Una visió sobre aquestes societats a Madrid a MESONERO: Memorias..., pàg.174-253.

⁶⁷⁰ DSC, 1820, t.I, pàg.806-819, sessió 62, de 4 de setembre, i t.II, pàg.1.046-1.048, sessió 74 de 16 de setembre.

⁶⁷¹ Per aquest debat en la seva totalitat vegeu GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.531-573.

Puigblanch i Quintana⁶⁷². El decret fou publicat per les Corts el 21 d'octubre, i l'endemà publicaren el seu complement, sobre la llibertat d'impremta.

A partir d'aquest moment, la majoria de Societats Patriòtiques tancaran les seves portes i aniran desapareixent, però a partir de començaments de 1821, s'iniciarà de nou un clamor popular en la seva defensa a rel dels cada cop més freqüents aldarulls provocats per la contrarevolució. Tot plegat obligà a les Corts a reobrir el debat sobre les Societats a començaments de març de 1821, aquest cop amb motiu d'haver-se de redactar un Reglament de la llei de 21 d'octubre de 1820. En aquest debat el diputat català Puigblanch defensà a les Corts el paper de les Societats Patriòtiques:

“Como principio inconcuso el derecho que tiene el pueblo de hablar o tratar asuntos políticos. No hay duda que lo tienen, si la soberanía del pueblo no es un nombre vano. El pueblo es el supremo inspector de cuanto se hace en la Nación. Tiene el pueblo un derecho imprescriptible, un derecho que no se le puede negar, ni tampoco coartar, de examinar todo cuanto se hace por las autoridades, aunque sea por el Congreso mismo. [...].

En cuanto al espíritu de la misma [ley], lo que veo ahí es que si bien podemos lograr con ella que no haya ningún desorden contra las autoridades, en manera alguna se protege la libertad de hablar, sagrada propiedad del pueblo. Son tales las trabas, y algunas de ellas tan grandes, que aquí se ponen, que dudo haya jamás ninguna sociedad ni reunión.

[...]. Y ¿en qué ocasión se presenta este proyecto? En el momento en que más se necesita fomentar las sociedades, porque ellas son o deben ser guía y apoyo de la opinión pública; ellas son las que más han de contribuir a formar el espíritu, a dar a los espíritus ese impulso que tan difícil es en una nación que ha sido siempre esclava. [...], hablando con franqueza, lo único que veo establecido en el proyecto de la Comisión es la seguridad e impunidad del Gobierno, pero de ninguna manera la libertad, ni la mutua ilustración de los ciudadanos”⁶⁷³

Es posicionaren al costat de Puigblanch i en contra del projecte de la Comissió, Canabal que manifestà que *“coarta de tal modo las funciones de las sociedades, y las reduce a tan estrechos limites, que casi no deja espacio alguno al ejercicio que deben tener”*, i a favor de la Comissió Golfín, Cañedo, i Zorraquin. Tot i això, el rei aconsellat pel Consell d'Estat, refusà d'aprovar el Reglament presentat per les Corts (13 d'abril de 1821).

Les societats patriòtiques catalanes estaven integrades per oficials i sots-oficials de l'exèrcit, funcionaris, propietaris, i professionals liberals⁶⁷⁴. En tenim una mostra a Girona, on funcionava des de l'any 1822 una Tertúlia patriòtica integrada per una setantena d'individus, trenta d'ells piemontesos refugiats a la ciutat, cinc clergues, vint-i-dos militars i dotze propietaris i menestrals⁶⁷⁵. Aquesta Tertúlia que es reunia al teatre de la ciutat, va trametre el 24 de gener de 1822 una queixa al bisbe perquè molts rectors no

⁶⁷² DSC, 1820, t.III, pàg.1.656-1.657, sessió 103, de 16 d'octubre.

⁶⁷³ DSC, 1821, t.II, pàg.974-978, sessió 43, de 9 d'abril.

⁶⁷⁴ Vegeu GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.245-288 per les de Catalunya. Algunes notes interessants a ZAVALA: Masones..., pàg.57-67.

explicaven la Constitució i, a més “*inculcan sagazmente y con mano encubierta doctrinas funestas al estado y a muestra felicidad, [... y] propagan especies que arrastran en pos de sí un número considerable de ilusos; víctimas de su ignorancia y de la malicia Clerical*”⁶⁷⁶. També hi havia una Junta Patriòtica a Tortosa formada, entre altres, per Jacint Vidal (regidor), Agustí Cayre, Francesc Pauli (comptador de propis) i Joan Olesa (síndic)⁶⁷⁷.

La Societat Patriòtica de Vilanova es reunia al teatre Municipal i el seu president era Josep Vilar, capità de la companyia de la Milícia Nacional Voluntària, i el seu vice-president era l'ex-caputxí Silvestre Castellón. Aquesta Societat fou l'encarregada d'organitzar la visita de Rafael de Riego a Vilanova, i no sembla que tingués excessiu protagonisme en la conflictivitat municipal⁶⁷⁸. Però el que cal considerar és que, a més, podrien existir societats patriòtiques informalment constituïdes, com en els casos d'Igualada i Vilafranca, que tenien les seves seus als quarters de l'Exèrcit. De la de Vilafranca n'eren persones importants Pedro García (comissionat del Crèdit Públic) i Marià Almirall (milicià voluntari de cavalleria)⁶⁷⁹. També tenim constància del funcionament d'una Tertúlia Patriòtica a Manresa⁶⁸⁰, i una altra a Olot que es reunia a la casa Bolos des dels inicis del Trienni (vegeu el mapa IV.1)⁶⁸¹. Sabem que també a Mataró hi hagué una Tertúlia Patriòtica amb el nom de Álvarez Acebedo, presidida pel batlle i advocat Gaspar Borràs, i de la qual en formaven part 128 persones⁶⁸².

A Tarragona a partir de l'any 1821 també funcionà una Tertúlia patriòtica, formada preferentment per oficials de l'exèrcit, sent el principal impulsor Pere Perena, el primer que proclamà públicament la Constitució a Catalunya, que manifestava haver-la constituït per tal que:

“Explicando los artículos de nuestra ley fundamental, hablando de los asuntos políticos, censurando con decoro las actas de la administración, denunciando sus arbitrariedades, e ilustrando al sencillo pueblo en sus imprescriptibles derechos, inculcándole en las máximas

⁶⁷⁵ AHCG, “Vària”, J-L, lligall 8. Vegeu CLARA: “Sobre...”, pàg.383-385. Vegeu també BOSCH: “De la Restauració...”, pàg.251.

⁶⁷⁶ Reproduït parcialment per CLARA: “Sobre...”, pàg.383.

⁶⁷⁷ ACA-RA, Registre 1.422 (1823), fol.19-20, expedient 33.

⁶⁷⁸ Per la societat patriòtica de Vilanova vegeu ACA-RA, Registre 1.422, expedient 41 (caixa 20), i AAT secció Vària, lligall 24. Vegeu, també, COROLEU: Historia..., pàg.258, GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.36 i 284, i ARNABAT: Liberals..., pàg.123-124. Per l'estada de Riego a Catalunya (setembre de 1821 a gener de 1822) vegeu GIL NOVALES: Rafael del Riego..., pàg.129-165.

⁶⁷⁹ Per aquesta societat vegeu ACA-RA, Registre 1.422, expedient 73 (caixa 21).

⁶⁸⁰ AHCM, lligall 62, carpeta “Trienni Constitucional. 1820-1823”.

⁶⁸¹ BOSCH DORCA: La contrarrevolución..., pàg.30.

⁶⁸² Costa: Mataró..., pàg.63, i Mataró..., pàg.18-19.

*puras de la moral y cívicas virtudes, se consiga el patriótico y saludable objeto que se ha propuesto para la más pronta consolidación del sistema y felicidad del pueblo*⁶⁸³.

La Tertúlia tarragonina mostrà una especial preocupació per a retre un homenatge a Riego al seu pas per Tarragona: *“había pensado y resuelto hacer algunos obsequios al general Rafael de Riego que está para venir a esta ciudad, y lo pone a noticia de este Ayuntamiento”*. L'ajuntament manifestà que davant la manca de recursos, *“quando llegue el General Riego vaya una Comisión del seno del Ayuntamiento a felicitarle por su buena llegada y a ofrecerle sus respetos”*, però que referent als regals, *“el Ayuntamiento no puede aunque con sentimiento tomar la parte que se le ha significado por encontrarse en una suma escasez de fondos.”*⁶⁸⁴ Al llarg de l'any 1822 s'hi realitzaren diferents discursos⁶⁸⁵. Els anys 1822 i 1823 el periòdic El Analizador Tarraconense en fou el portaveu⁶⁸⁶. Per contrarestar aquesta tertúlia d'orientació exaltada, a finals de 1822, l'ajuntament en creà una de nova i de la qual ja n'hem parlat al capítol anterior.

A Barcelona, tot just proclamada la Constitució es posà en funcionament una Tertúlia Patriòtica, en el mateix cafè de la Font on s'havien reunit els conspiradors liberals molts anys. Es tractava de la *Sociedad patriótica barcinonense de buenos Amigos*, que assenyalava amb carta als batlles de les capitals de província que havia decidit d'editar un setmanari: *“La Sociedad patriótica barcinonense de buenos Amigos cuyo objeto es ilustrar a los incautos, y destruir las vaterias del servilismo, creyó que el medio más a propósito para lograrlo es el de la Imprenta; y a este fin ha dado a luz un periódico que sale todos los sábados con el nombre de Filantrópico.”*⁶⁸⁷ Aquesta societat com assenyalava el seu president, Oronoz, tingué moltes dificultats per posar-se en marxa i poder funcionar regularment per la pressió de les autoritats i els enemics de la constitució:

⁶⁸³ Regocijos públicos...

⁶⁸⁴ Acuerdos, 1821-II, vol.16, sessió de 2 de novembre, fol.227v.-228 (AHMT). Riego s'estigué a Tarragona tres dies, del 7 al 9 de novembre de 1821 (vegeu GIL NOVALES: Rafael del Riego..., pàg.146-152).

⁶⁸⁵ Per exemple el del comandant de la MNV de la ciutat, Joan Molins, amb motiu de l'aniversari de la proclamació de la Constitució, el 10 de març de 1822 (Acuerdos, 1822-I, vol.27, sessió de 18 de març, AHMT).

⁶⁸⁶ Es serven alguns exemplars a l'Hemeroteca Municipal de Tarragona. S'imprimia a la impremta de Miquel Puigrubí en castellà (15,5x21 cm). Vegeu l'Annex II.13.

⁶⁸⁷ Carta de Francesc Raüll al batlle de Girona amb data de 6 de setembre de 1820 (AHCG, I.1.2.5 “Ajuntament”, lligall 1 (1820). Vegeu a l'Annex II.10 la proclama “Habitants del Corregiment de Gerona” s/d. Francesc Raüll va ser batlle de Barcelona l'any 1823, i tingué una gran influència en la premsa i en la Milícia de Barcelona. L'any 1835 va escriure Historia de la conmojón de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835. Sobre els primers passos d'aquesta societat vegeu GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.247-263, i Vegeu, també, RISQUES: El govern ..., pàg.198-200.

“Sociedad que en menos de un mes compitiendo con las primeras de la Península, era las delicias de todo patriota, el consuelo de los desgraciados, el amparo de los perseguidos, el freno de los déspotas, el terror de los ultras, el inespugnable antemural de la libertad civil, y por decirlo de una vez, el foco perenne de luces y patriotismo. Desde este momento temblaron, si; temieron liberales y serviles: los unos huyendo la fiscalización de sus abusos; y los otros viendo contrariadas sus maquinaciones ¡Cuántos obstáculos no encontró esta sociedad de amigos para llegar a la cumbre de consolidación! Fueron muchos, y tan mortales, que casi llegó a verse disuelta por la proscripción de muchos de sus miembros, la persecución de los restantes, y procesamiento de su Presidente.”⁶⁸⁸

La tasca d'aquesta Tertúlia ha estat desqualificada pel prior dels carmelites calçats de la ciutat, Joan Serrahima, però al mateix temps la desqualificació ens dona a entendre la importància tasca de defensa dels nou sistema que desenvolupà:

“Desde luego se estableció una Junta Patriótica pública en lo Café dit de la Font a fi de instruir al Poble dels seus drets imprescriptibles; però en la realitat no era sinó pera descatalogar, pues el oradors eren uns ateos, y llibertins consumats, tots sos discursos eran contra la Iglesia, lo rey y la Noblesa, y per altra part tots ells eran uns charlatans de primera classe; de qui se seguí que lo Poble de Barcelona antes tan aman[t] del estat Regular començà a refredar-se, y luego passà a adoptar las màximas revolucionàrias de moda que en tot España no hi ha hagut una Ciutat més Liberal que Barcelona.”⁶⁸⁹

Una opinió força semblant a la que expressava un “*artículo comunicado*” signat per A.C.A. al Diario de Barcelona que les criticava dient que “*Las reuniones políticas de esta clase fácilmente se malean por su naturaleza, se erigen en Gobierno; la razón natural y la experiencia vendrán en apoyo de esta idea. Estas reuniones son contrarias al espíritu y base de nuestra Constitución y aun a los principios elementales de todo gobierno libre*”⁶⁹⁰.

Afegia que sempre l'opinió d'uns pocs es feia passar per l'opinió de la majoria:

“En las reuniones de esta clase la opinión y voluntad de algunos, y a veces de un ciudadano, se hace opinión y voluntad de todos los reunidos, por el prestigio de la elocuencia, por las artes que facilitan la mayor instrucción y talento, y más que todo por el predominio que saber usurpar un carácter fuerte, emprendedor y decidido sobre las gentes sencillas e inocentes.”

I que per evitar-ho calia que els que cadascú defensés les seves idees des de la premsa ja que hi havia llibertat d'expressió. L'exemple francès “*los clubs llegaron a dominar y dictaron la ley a las asambleas legislativas; y esto por un mecanismo sumamente aplicable y casi*

⁶⁸⁸ MANIFIESTO que Fr. Luis Gonzaga Oronoz hace a la España entera sobre la soñada conspiración para destituir las autoridades legítimamente constituidas, levantar nuevas fuerzas militares, remover los empleados en el ramo de hacienda, jueces de las Audiencias, y cometer otros excesos, substituyendo al Gobierno monárquico moderado hereditario, el demócrata o republicano, de que se acusó a dicho Oronoz, a D. Jorge Besieres, y al Ayudante supernumerario de la Ciudadela de esta Plaza D. Francisco Brotons; cuyas causas tuvieron origen de la prisión del primero en la noche del 20 de mayo último. En refutación a la conclusión, o manifiesto, fiscal por el Coronel don Manuel Fernández, Barcelona, Imp. Joaquín Jordí, 1821 [BC, fullets Bonsoms, núm.7.382], pàg.15-16.

⁶⁸⁹ Breve relació..., fol.235.

⁶⁹⁰ Diario de Barcelona, de 28 d'abril de 1820. D'aquest article se'n va fer un imprès “Artículo comunicado en el Diario de Barcelona del viernes 28 de abril de 1820”, Madrid, Imprenta de la Compañía (ACD, PRFVII, t.53, fol.47-48). Article reproduït a l'Annex II.14.

indefectible en todos los pueblos” i de les Corts de Cadis serveixen de pretext per refusar-les pel problemes que portaven. Afegia finalment que si bé a Anglaterra eren permeses “*no debe la España regirse por ellas ni por otras estrañas sino nacionales; no siendo infrecuente que las prácticas de una nación puedan dañar gravemente a otra, por chocar contra sus usos, carácter o otras circunstancias.*” Com podem comprovar en el transfons hi ha la por que es deriva de la radicalització de la revolució francesa que atemoreix els liberals moderats i les classes benestants.

Malgrat els atacs continuà funcionant la Tertúlia Patriòtica a Barcelona, ara amb el nom de “*Sociedad Patriótica Barcelonesa de Buenos Amigos*”. Aquesta societat s’adreçà a finals d’agost de 1820 a les Corts reclamant que les sessions de les Diputacions provincials fossin públiques per apropar el poble a les institucions:

“La necesidad de que los Ayuntamientos y Diputaciones Provinciales celebren públicamente sus sesiones. Por este medio tiene siempre noticia el Pueblo de la marcha de los negocios, sabe si sus representantes o Diputados abusan del poder que se les ha confiado y se instruye para cuando se verifique la variación de los Empleados. Se evita la arbitrariedad en la colocación de Empleados de la Nación y de que los Empleos recaigan en sujetos que carezcan de las circunstancias prevenidas por decreto de doce de Abril de mil ochocientos doce. No se verifica contradicción en las providencias, el despotismo en las resoluciones y se logra el mejor acierto en las deliberaciones. Y últimamente se enmudece al Individuo corrompido que, o por su interés particular o por un dañado fin trate de arrastrar tras su opinión a los demás incautos, fiado en el ascendiente, que su riqueza o su elocuencia le facilitan sobre ellos”⁶⁹¹.

També reclamà a les Corts, on comptà amb l’oposició del diputat català Serrallach, l’enderroc de la Ciutadella:

“Que siendo la parte de la fortificación de la Ciudadela y de la Atarazana que mira a la ciudad un signo ominoso de vasallaje para los catalanes, sin dar mayor seguridad a la población, impidiendo la comunicación directa con el puerto, diesen orden las Cortes para derribar inmediatamente dichas fortificaciones, mandando fabricar casas en su lugar que hermosteasen la ciudad”⁶⁹².

El 16 de juny de 1822, el Cap polític de Barcelona, Sancho, ordenà el tancament de la tertúlia patriòtica que es reunia en el convent dels Trinitaris⁶⁹³. A començaments de setembre de 1822, cinc-cents vuitanta-dos ciutadans demanaven a la Diputació que s’obris la tertúlia patriòtica i que, a més: s’imposés una contribució extraordinària per a formar cossos francs de cavalleria i infanteria, s’allistés als desertors francesos, s’acabés aviat la causa contra el coronel Costa, es fes efectiu el cobrament de l’emprèstit imposat per la Diputació, i “*que se tomen todas las precauciones convenientes para descubrir*

⁶⁹¹ Representació amb data de 31 d’agost de 1820 (ACD, lligall 36, expedient 203).

⁶⁹² DSC, 1820, t.II, pàg.1.322, sessió 88, de 30 de setembre. L’any 1821, Joan Fàbregas i Raimunda de Sentmenat, reclamaren a les Corts una indemnització per uns edificis seus demolits per a construir la Ciutadella de Barcelona (DSC, 1821, t.III, pàg.2.091, sessió 95 de 2 de juny).

los enemigos de la Constitución”⁶⁹⁴. La Diputació acordà accedir a la petició i decidí “*que se levantara la suspensión de las reuniones patrióticas, luego que los que gusten reunirse y hablar conforme a la ley lo manifiesten previamente a la autoridad que corresponde, y propongan un local que se considere a propósito, debiendo ser diferente del en que antes se celebraban.*”⁶⁹⁵ A començaments de 1823 sabem que funcionava una tertúlia patriòtica anomenada de Lacy que representà en algunes ocasions a la Diputació, per exemple quan els demanà que participessin en la subscripció “*por la cantidad que fuese de su agrado, a fin de dar una comida a los pobres.*”⁶⁹⁶

A Reus el mes de novembre s’inaugurà una tertúlia patriòtica a la qual acudien els mes abrandats defensors del sistema constitucional⁶⁹⁷. Des de la seva tribuna, a mitjan mes de gener de 1822, el coronel de cavalleria Lluís de Carandolet oferí selles de muntar a aquells que volguessin formar una companyia de cavalleria de la MNV de Reus⁶⁹⁸.

El tancament de la tertúlia patriòtica de la Fontana de Madrid i l’empresonament de l’amo del cafè, Antonio Gipini, provocà un fort enfrontament entre els liberals exaltats de la capital i el Cap polític, José Martínez de San Martín, al qual demanaren responsabilitats polítiques davant les Corts “*por la arbitrariedad con que se ha conducido, frustrando los efectos de dicha ley [de 21 de Octubre de 1820 sobre reuniones públicas], y convirtiendo en indefinida la suspensión de reuniones de la Fontana, por un abuso de facultad que el art. 2º de dicha ley le concede*”⁶⁹⁹. El debat sobre aquest afer polaritzà les Corts entre exaltats i moderats, mentre els primers exigien responsabilitats els segons s’hi negaven, ja que la decisió podria tenir un efecte dominó sobre la resta de províncies al deixar en mans del Cap polític l’autorització de les tertúlies patriòtiques. Finalment les Corts per 85 vots contra 59 decidiren desestimar de demanar responsabilitats al Cap polític de Madrid per impedir el funcionament de la Fontana. Els diputats catalans que votaren amb la majoria foren: Prat, Surrà, Roset, Torner, Rubinat, i

⁶⁹³ BAYO: *Historia...*, II, pàg.316.

⁶⁹⁴ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 9 de setembre de 1822.

⁶⁹⁵ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 5 de setembre de 1822.

⁶⁹⁶ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 22 de gener de 1823. El seu secretari era l’advocat i propietari barceloní Jacint Fèlix Domènech que més tard militarà a les files del partit progressista.

⁶⁹⁷ Sembla que s’inaugurà el 22 de novembre de 1821 segons BOFARULL: *Reus...*, II, pàg.173-174, GIL NOVALES: *Las Sociedades...*, pàg.284. Reus tenia en aquells moments 4.914 veïns (24.465 habitants) i 2.841 cases (AHMR, lligall 2.7.2.2). Vegeu també ANGUERA: *Antoni Pons...*, pàg.65 i ANGUERA: *Comportament...*, pàg.49-54.

⁶⁹⁸ Vegeu el document amb data de 14 de gener de 1822 al lligall 2.7.2.2 de l’AHMR.

Martí; i els que votaren amb la minoria: Septien, Busaña, Bages, Salvato, Grasses, i Adan.

No sembla que hi hagués gaire relació entre les societats econòmiques d'amics del país de finals del XVIII i les societats patriòtiques del Trienni, com també ens permet confirmar el cas de Vilanova, ja que entre els que formaven part de la Societat Econòmica de Tarragona, trobem destacats reialistes del Trienni com el baró de Canyelles, destacats liberals com els Torrents i els Ballester i mitges tintes com els Papiol⁷⁰⁰. Una opinió contrària a la que manté Gil Novales que n'assenyala una certa continuïtat⁷⁰¹. A començaments del Trienni hi havia a Espanya un centenar de Societats Econòmiques constituïdes, entre elles les de Tarragona, i Tàrrrega⁷⁰². I al llarg del Trienni, segons Gil Novales, es van constituir Societats Patriòtiques en 159 poblacions, entre elles tretze de catalanes: Arenys de Mar (1821-22)⁷⁰³, Barcelona ("*Sociedad Patriótica Barcinonense de Buenos Amigos*", "*Sociedad Patriótica de Lacy*", 1820-23), Figueres ("*Amantes de la Patria*", 1820), Girona (1822), Manresa (1822), Olot (1820), Reus (1821-22), Sabadell (1822)⁷⁰⁴, Tarragona (1821-22), Tàrrrega (1821), Tortosa (1820 i 1823), Vic ("*Tertulia Patriótica Ausonense de Lacy*", 1823), Vilanova i la Geltrú (1821), tot i que com ell mateix afirma "*tipológicamente estas Sociedades no son iguales, tampoco lo son en cuanto a poderío*"⁷⁰⁵. Aquestes societats, segons les dades que ens ofereix Alberto Gil Novales, eren inspirades i dirigides per militars (Figueres,

⁶⁹⁹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.437-1.453, sessió 101 de 20 de maig; i pàg.1.823-1.824, sessió 131 de 10 de juny.

⁷⁰⁰ Una opinió semblant a la nostra a ZAVALA: Masones..., pàg.57-67. Sobre la Societat Econòmica d'Amics del País de Tarragona vegeu LLUCH: El pensament..., pàg.146-148; Josep M. SOLÉ: "La Sociedad Económica de Amigos del País de Tarragona" dins Pedralbes, núm.6 (1986), pàg.181-194, José SANCHEZ REAL: La Sociedad Económica de Amigos del País de Tarragona, Tarragona, 1972, i VIRELLA: Les classes..., pàg.9. Per les societats econòmiques catalanes vegeu LLUCH: El pensament..., pàg.119-166.

⁷⁰¹ GIL NOVALES: Las Sociedades..., pàg.5-15, tot i que matisa que "*esta identidad en el origen de Sociedades Económicas y Patrióticas no puede ocultar que una vez nacidas estas últimas desplazasen a sus inspiradoras, las Económicas, a la derecha. A partir de 1820, los partidarios de las Sociedades Económicas son los moderados.*" (pàg.9), i "Las Sociedades Económicas y las Sociedades Patrióticas en 1820" dins Moneda y Crédito, núm.31-64.

⁷⁰² GIL NOVALES: "Las Sociedades...", pàg.36-37.

⁷⁰³ La societat fou fundada per l'hisendat Jaume Vila, que a més era maçó. Vegeu GELABERTÓ: Revolució liberal..., pàg.41.

⁷⁰⁴ La única que sabem que va utilitzar el català el seu discurs inaugural (GIL NOVALES: Las Sociedades..., I, pàg.286).

⁷⁰⁵ GIL NOVALES: "Las Sociedades...", pàg.37-38. Les dades de les Societats catalanes les agafem de GIL NOVALES: Las Sociedades..., I, pàg.25-36 i .245-288 (pàg.281-288 per les de fora de la ciutat de Barcelona).

Tortosa, Tarragona, Sabadell, Manresa) i funcionaris (Figueres, Reus), particulars (Olot, Arenys, Tàrraga, Barcelona).